

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Příprava žadatelů o osvojení
a pěstounskou péči**

**Applicants Preparation for an Adoption
and Foster Care**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Nová, PhD.

Autor:

Bc. Andrea Dvořáková, DiS.

Praha 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Příprava žadatelů o osvojení a pěstounskou péči“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne .....

---

vlastnoruční podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Monice Nové, PhD., za odborné vedení, poskytování cenných rad a čas, který mi věnovala při psaní diplomové práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mé rodině a blízkým, kteří mi byli oporou a podporovali mě při psaní diplomové práce a po celou dobu studia.

V Praze dne .....

---

vlastnoruční podpis

Anotace:

Diplomová práce se zaměřuje na motivaci, přípravu a zprostředkování náhradní rodinné péče. Název diplomové práce je „Příprava žadatelů o osvojení a pěstounskou péči“. Cílem diplomové práce jsou zjistit, jak probíhá příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči, zda je příprava přínosná či nikoliv, jestli si zájemci z přípravy odnáší nové informace, rozvíjejí své dovednosti a rodičovské kompetence. Dále také zjišťování motivace, která vede žadatele k výkonu náhradní rodinné péče. Zda před podáním žádosti studovali téma teoreticky, jak žadatelé hodnotí spolupráci se sociálními pracovníky v rámci procesu, jak hodnotí proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Diplomová práce je tvořena teoretickou a praktickou částí. Teoretická část obsahuje řadu kapitol a podkapitol, ve kterých je popsána sociálně-právní ochrana dětí, historické vymezení náhradní rodinné péče, jak probíhá proces zprostředkování náhradní rodinné péče, motivace žadatelů, příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči. Pro psaní teoretické části byly využity zdroje jako například odborná literatura, sborník, webové stránky a další. Praktickou část tvoří kapitola vyhodnocení kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum byl uskutečněn pomocí anonymních dotazníků s otevřenými otázkami zodpovězených osvojitelů, pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobými pěstouny. Závěrečnou kapitolou diplomové práce je diskuze.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče, formy náhradní rodinné péče, motivace zájemců, příprava žadatelů, proces zprostředkování.

Anotation:

The diploma thesis is focused on the motivation, preparation and arranging substitute family care. The title of the thesis is „Applicants preparation for an adoption and foster care“ The thesis goals are to find out the preparation process of applicants for substitute family care, whether the preparation is beneficial or not, whether the candidates take new information from the preparation, develop their skills and parental competencies. Furthermore, finding the motivation that leads the applicant to be eligible for substitute family care. Whether they researched the topic theoretically before submitting the application, how the applicants evaluate the cooperation with social workers during the process, how they evaluate the process of arranging substitute family care. The diploma thesis consists of a theoretical and a practical part. The theoretical part contains a number of chapters and subchapters, which describes the social and legal protection of children, the historical definition of substitute family care, how is the substitute family care process going , motivation of applicants, preparation of applicants for substitute family care. Sources for the theoretical part - professional literature, quire, webpages and others were used to write the theoretical part. The practical part consists of a chapter of the quantitative research evaluation. Quantitative research was carried out using anonymous open-ended questionnaires answered by adopters, foster parents and long-term foster parents. The discussion is a final chapter of this thesis.

Key words

Substitute family care, forms of substitute family care, motivation of applicants,preparation of applicants, arranging process.

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Seznam grafů	9
Úvod	10
1 Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD)	12
2 Náhradní rodinná péče a historické vymezení	18
3 Formy náhradní rodinné péče	28
4 Nábor zájemců o pěstounskou péči	35
5 Proces zprostředkování	37
5.1 Proces z pohledu žadatele	38
5.2 Zprostředkování adopce či pěstounské péče	39
5.3 Zahájení zprostředkování	40
5.4 Spisová dokumentace dětí a žadatelů	41
5.5 Odborné posouzení žadatelů	42
5.6 Odborná příprava žadatelů k přijetí dítěte do rodiny	44
5.7 Zařazení žadatele do evidence, výběr vhodných žadatelů pro dítě	45
6 Mezinárodní osvojení	47
7 Motivace zájemců a přípravné kurzy	56
8 Příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči	63
8.1 Krajský úřad	67
8.2 Lektori příprav	68
8.3 Obsah přípravy a časový rozsah	70
8.4 Specifika příprav podle účastníků	73
8.5 Témata přípravy	78
8.6 Základní principy přípravy, nedílná součást odborného posuzování	81
9 Výstupy z příprav náhradní rodinné péče	87
10 Praktická část	90
10.1 Výsledky výzkumu	92
11 Diskuze	120
Závěr	129
Literatura	132
Internetové zdroje	134

Abstrakt	135
Abstract.....	136

Seznam použitých zkratek

SPO	sociálně-právní ochrana
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní osvojení dětí
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
ČR	Česká republika
NRP	Náhradní rodinná péče

Seznam grafů

Graf č. 1 – Pro jakou formu náhradní rodinné péče jste se rozhodli?	92
Graf č. 2 – Jaká byla Vaše motivace stát se žadatelem o NRP?	93
Graf č. 3 – Máte ve svém okolí lidi, kteří vykonávají NRP?.....	94
Graf č. 4 – Studovali jste odbornou literaturu či články před tím, než jste se rozhodli podat žádost o NRP?.....	95
Graf č. 5 – Jak se na Vaše rozhodnutí díval Váš partner/ka, manžel/ka?.....	96
Graf č. 6 – Poskytl Vám sociální pracovník na úřadě další, nové informace o NRP?	97
Graf č. 7 – Jak se k Vám během procesu vyřizování žádosti o NRP choval sociální pracovník na úřadě?.....	98
Graf č. 8 – Jak sociální šetření u Vás v domácnosti probíhalo?	99
Graf č. 9 – Jak dlouho jste čekali na svěřeni dítěte do své péče poté, co jste obdrželi oznámení o zařazení do evidence žadatelů?	100
Graf č. 10 – Jak jste se cítili v době „čekání“ na dítě, jednalo se o psychicky náročné období?	102
Graf č. 11 – Jak byste zhodnotili celý proces zprostředkování NRP?	103
Graf č. 12 – Jak probíhá kontakt s biologickou rodinou dítěte, jeví o dítě zájem?.....	104
Graf č. 13 – Došlo u Vás během přípravy na NRP k rozvoji dovedností, posílení rodičovských kompetencí, či ke změně motivace?	105
Graf č. 14 – Jakého typu přípravného kurzu jste se účastnili?	106
Graf č. 15 – Byl Váš kurz přednáškový, zážitkový nebo zde byly obě formy dohromady?	107
Graf č. 16 – Byl pro Váš přípravný kurz přínosný?	108
Graf č. 17 – Jaká byla témata Vašeho přípravného kurzu?	109
Graf č. 18 – Kolik lektorů vedlo Váš přípravný kurz?	111
Graf č. 19 – Vystupovali ve Vašem přípravném kurzu i další odborníci?	112
Graf č. 20 – Jak na Vás lektori při Vaší přípravě působili?.....	113
Graf č. 21 – Jak byste Vaši přípravu zhodnotili?	114
Graf č. 22 – Jakou formu Vašeho dalšího vzdělávání preferujete?.....	115

Úvod

Diplomová práce nese název „Příprava žadatelů o osvojení a pěstounskou péči“. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak vnímají přípravu žadatelé o náhradní rodinnou péči, zda pro ně byla přínosnou či nikoliv. Dalším cílem bylo zjistit, jestli si žadatelé odnášejí z přípravných kurzů nové informace týkající se náhradní rodinné péče, jestli jim příprava rozvíjí jejich dovednosti a rodičovské kompetence. A v neposlední řadě bylo cílem zjistit, jaká byla motivace žadatelů stát se osvojiteli, pěstouny na přechodnou dobu či dlouhodobými pěstouny.

Pro téma diplomové práce jsem se rozhodla z důvodů absolvování odborné praxe na městském úřadě na oddělení náhradní rodinné péče. Praxe na oddělení náhradní rodinné péče pro mě byla velmi zajímavou a zjistila jsem zde mnoho informací o náhradní rodinné péči a přípravě žadatelů. Náhradní rodinná péče mě oslovila natolik, že jsem se rozhodla psát diplomovou práci právě na toto téma. Domnívám se, že prací na tohle či podobné téma je velké množství, avšak myslím si, že se jedná o téma stále aktuální.

Diplomovou práci tvoří teoretická a praktická část. Teoretickou část diplomové práce tvoří 9 kapitol, a některé obsahují další podkapitoly. První kapitola se zaměřuje na Sociálně-právní ochranu dětí a orgány zajišťující sociálně-právní ochranu dětí. Druhá kapitola je zaměřena na náhradní rodinnou péči a její historické vymezení. Třetí kapitola se zaměřuje na formy náhradní rodinné péče. Čtvrtá kapitola je zaměřena na nábor zájemců o pěstounskou péči. V páté kapitole se dozvídáme o procesu zprostředkování náhradní rodinné péče z pohledu žadatele, zprostředkování osvojení či pěstounské péče, dále se kapitola zaměřuje na spisovou dokumentaci jak žadatelů, tak dětí, odborné posouzení žadatele a další. Šestá kapitola je zaměřuje na mezinárodní osvojení dětí, jak z ČR do ciziny, tak z ciziny do ČR. Sedmá kapitola je zaměřena na motivaci žadatelů a přípravné kurzy. Předposlední, osmá kapitola teoretické části nese název Příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči. Tato kapitola obsahuje několik podkapitol, které se zabývají krajským úřadem jako zprostředkovatelem přípravných kurzů, lektory vedoucí přípravné kurzy, obsah a časový rozsah přípravy, témata přípravy. Poslední devátá kapitola se zaměřuje na výstupy z příprav náhradní rodinné péče.

Praktická část diplomové práce byla formulována do dvou kapitol. První kapitolou praktické části a zároveň desátou kapitolou diplomové práce tvoří vyhodnocení kvantitativního výzkumu. Tato kapitola obsahuje 22 grafů, pomocí kterých bylo

znázorněné vyhodnocení výzkumu. Kvantitativní výzkum byl proveden technikou dotazníků. Dotazník obsahuje 22 otevřených otázek, na které anonymně odpovídali respondenti z řad osvojitelů, pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a pěstouni poskytující dlouhodobou pěstounskou péči. Výzkumu se účastnilo celkem 86 respondentů, z toho bylo 34 osvojitelů, 25 pěstounů na přechodnou dobu a 27 dlouhodobých pěstounů. Dotazník tvořily výzkumné otázky, které se zaměřovaly na motivaci žadatelů, postojů jejich partnerů. Další otázky byly zaměřené na proces zprostředkování náhradní rodinné péče, jak by jej hodnotily, hodnocení sociálních pracovníků, kteří s nimi byli během procesu v kontaktu. V neposlední řadě obsahoval dotazník otázky ohledně přípravy žadatelů, zda jim kurz byl přínosný, jaká byla témata kurzu, který absolvovali. V závěru diplomové práce a druhou kapitolu praktické části tvoří diskuze o výsledcích dotazníku.

1 Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD)

„Nejprve je nutné vymezit, co se pro potřeby sociálně právní ochrany míní pod pojmem „dítě“. Zákon o SPO definuje v souladu s Úmluvou o právech dítěte pojem dítě tak, že dítětem je osoba nezletilá. Podle čl. 1 Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let. Podle § 8 občanského zákoníku se pak zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku; před dosažením tohoto věku lze zletilosti nabýt jen uzavřením manželství (nejdříve od 16 let věku).“¹

Sociálně-právní ochrana dětí je od počátku 20. století garantována státem prostřednictvím státní správy. Přímá realizace probíhá skrze konkrétní sociální pracovníky na místní úrovni. Zajištěný je rovný přístup všem dětem v nouzi. Sociální pracovník SPOD, je klíčovým pracovníkem, který hodnotí ohrožení dítěte a stanovuje intervenční strategie, není však jediný, kdo nese odpovědnost za ochranu dětí. Odpovědnost za dítě mají především jeho rodiče, dále odborníci, kteří s dítětem pracují v rámci výkonu své profese, ale také veřejnost.²

Sociálně-právní ochrana dětí náleží všem dětem nacházejících se na území České republiky, bez ohledu na jejich státní občanství. Avšak liší se pouze v rozsahu, v jakém se sociálně-právní ochrana poskytuje.

Podle zákona o SPO náleží sociálně-právní ochrana dítěti, které:

- má trvalý pobyt na území České republiky,
- má povolený trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů, podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky (udělení azylu nebo doplňkové ochrany podle zákona č 325/1999 Sb., o azylu),
- dítě je oprávněno trvale pobývat na území České republiky, a nebo
- dítě pobývá na území České republiky s rodiči (rodičem), kteří podali žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR

---

¹ Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí. *Systém sociálně-právní ochrany dětí*. Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

² Porov. PEMOVÁ T., PTÁČEK R., *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha, Grada, 2012, s. 27

nebo dítě, které už pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území ČR dle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů.³

Dle 2 článku Úmluvy o právech dítěte, se smluvní státy zavazují k respektování a zabezpečení práv stanovených v Úmluvě každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí, bez ohledu na jejich rasu, barvu pleti, jazyka, pohlaví, národnostního, etnického a sociálního původu, náboženství, politického nebo jiného smýšlení. Dítě s trvalým pobytem i dítě s pobytem přechodným, které pobývá na území České republiky ode dne nahlášení alespoň 90 dnů, stejně tak dítě, které podalo návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany ve smyslu zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. Také dítě, které je oprávněno na území České republiky pobývat trvale ve smyslu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Takovým to ustanovením se řeší situace dětí cizinců, svěřených do náhradní výchovy, o kterém rozhoduje příslušný orgán, za předpokladu, že alespoň jedna fyzická osoba, které je dítě svěřeno má přihlášený trvalý pobyt na území České republiky. Nebo v případě umístění dítěte do ústavu, který se nachází na území České republiky. Další formou pobytu může být i pobyt na základě uděleného oprávnění k pobytu na základě dočasné ochrany nebo už jen uplatnění žádosti o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR.

Zákon o sociálně-právní ochraně ukládá povinnost poskytnout sociálně právní ochranu i dětem, které nesplňují výše uvedené podmínky, s takovým rozdílem, že sociálně-právní ochrana se poskytuje jen v nezbytném rozsahu, který je vymezený přímo v § 37 tohoto zákona. V tomto ustanovení je poskytnutí sociálně právní ochrany uloženo obecnímu úřadu a obecnímu úřadu s rozšířenou působností (městskému úřadu, v hlavním městě Praze úřadu příslušnému městské části) a spočívá v přijetí opatření ochrany života a zdraví dítěte a zajištění upokojení jeho základních potřeb v nejnutnějším rozsahu včetně zdravotní péče. Při poskytování sociálně-právní ochrany hraje důležitou roli situace, ve které se dítě nachází, kdy důvod poskytnutí spočívá v řešení věcného problému.⁴

---

³ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

⁴ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

Situace typické pro poskytnutí sociálně-právní ochrany:

- rodiče dítěte zemřeli, neplní povinnosti, které plynou z rodičovské zodpovědnosti, anebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,
- děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby, než je rodič, a osoba, která má dítě v péči neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do výchovy,
- děti vedou nemravný nebo zahálčivý způsob života spočívající zejména v zanedbávání školní docházky, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, užívají návykové látky či požívají alkohol, živí se prostitucí, spáchaly nějaký trestný čin nebo děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by byl jinak trestným činem, soustavně nebo opakovaně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití,
- dopouští se opakovaně útěků od rodičů nebo jiných fyzických, právnických osob zodpovědných za jejich výchovu,
- děti, na kterých byl spácháný nějaký trestný čin ohrožující jejich zdraví, život, svobodu, lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu,
- děti, které jsou opakovaně umisťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich řádnou výchovu, nebo jejich umístění trvá delší dobu, než 6 měsíců,
- děti ohrožované násilím mezi rodiči či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami v blízkosti dítěte,
- děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

V případech, že tyto skutečnosti trvají po takovou dobu anebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ohrožují vývoj dětí nebo jsou, či mohou být příčinou nepříznivého vývoje těchto dětí. Zákon o sociálně právní ochraně tedy k poskytování sociálně-právní ochrany nepředpokládá jednorázovou událost nebo krátkodobé působení, ba naopak předpokládá, že skutečnosti trvají takovou dobu, že je třeba nastalou situaci vhodným způsobem řešit.

V případě, že by se jednalo o jednorázovou záležitost, musela by být tak intenzivní, že by mohla nepříznivě ovlivnit vývoj dítěte.⁵

Kdo zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí

Ve smyslu hlavních principů jsou obecnými orgány určenými k ochraně dětí soudy a k poskytnutí sociálně právní ochrany pak specializované orgány. Tyto orgány určuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí a také vymezuje jejich působnost. Jedná se o tyto orgány:

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, magistráty, úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- obecní úřady,
- krajské úřady, Magistrát hlavního města Prahy – v Praze,
- Ministerstvo sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Dále také zajišťují sociálně-právní ochranu dětí obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další fyzické a právnické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny, které však nejsou orgány sociálně právní ochrany dětí.⁶

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady, komise pro sociálně-právní ochranu dětí

Mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas učinit potřebná opatření se znalostí konkrétního problému a místních podmínek. Zákon jim ukládá nejvíce povinnosti v ochraně dětí a pomoci rodičům či jiným osobám odpovědným za řádnou výchovu dětí.

Komise pro sociálně právní ochranu dětí, je zřizována starostou obce s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce, dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích ve znění pozdějších předpisů, a dále podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Komise je určena pouze pro výkon přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Jejím

---

⁵ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

⁶ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

úkolem je dle zákona o SPO například koordinovat výkon sociálně-právní ochrany na území správního obvodu obce s rozšířenou působností. Dále také navrhovat a posuzovat sociálně preventivní programy na ochranu dětí nebo posuzovat jednotlivé případy jak je prováděna sociálně-právní ochrana dětí a vydávat k nim stanoviska.

Krajský úřad

Do jeho působnosti patří vedle kontrolní a metodické činnosti téměř celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodování o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí právníky a fyzickými osobami. Krajský úřad rozhoduje o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Krajský úřad plní funkci nadřízeného orgánu k obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností, a funkci odvolacího orgánu příslušného pro přezkum rozhodnutí vydaných obecními úřady a obecními úřady obcí s rozšířenou působností ve správním řízení.⁷

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Do působnosti ministerstva patří obecně péče o rodinu a ohrožené děti. Pečuje o náležitou právní úpravu práve v této oblasti. V rámci zákona řídí výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí vydáváním právních předpisů a směrnic. Ministerstvo také vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajskému úřadu, zajišťuje na druhém stupni agendu zprostředkování náhradní rodinné péče. Dále také vede celostátní evidenci právníků a fyzických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí.⁸

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Úřad sídlí v Brně. Je správním úřadem s celostátní působností, kterému přísluší řešení otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině. Úřad je podřízen Ministerstvu práce

---

⁷ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

⁸ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

a sociálních věcí a byl zřízen zákonem o SPO. ⁹Úřad byl zřízen ustanovením §3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Úřad je orgánem sociálně-právní ochrany dětí, v jeho čele stojí ředitel. ¹⁰

„Úřad působí jako tzv. ústřední orgán podle celé řady mezinárodních smluv a podle nařízení Evropské unie. Předmětem činnosti je zejména pomoc:

- *při vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí*
- *při řešení případů tzv. mezinárodních únosů dětí*
- *při zajištění práva styku*
- *při mezinárodním osvojení“* ¹¹

Nadace, občanská sdružení, církve a další právnické a fyzické osoby

Zákon o sociálně-právní ochraně dává možnost, aby i nestátní subjekty na základě pověření vydaného krajským úřadem nebo Magistrátem hlavního města Prahy plnily určité úkoly v sociálně-právní ochraně dětí. Tyto činnosti zákon o SPO přímo vymezuje. Pokud fyzická nebo právnická osoba žádá jen o pověření k provozování např. letního rekreačního pobytu v přírodě, uděluje toto pověření výše zmíněná komise pro sociálně-právní ochranu dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Osoby pověřené nejsou orgány sociálně-právní ochrany. ¹²

---

⁹ Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

¹⁰ Porov. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. *Úřad*. [online]. [cit. 2020-02-08].

¹¹ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. *Úřad*. [online]. [cit. 2020-02-08].

¹² Porov. Informační portál pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26].

2 Náhradní rodinná péče a historické vymezení

Náhradní rodinná péče je péče o dítě, kterou vykonává jiná osoba, než je biologický rodič dítěte. Je poskytována v rodinném prostředí této osoby, která o dítě pečuje na základě rozhodnutí soudu.¹³

Pojem – náhradní péče o dítě, ve kterém je zahrnuto několik samostatných právních institutů, ty společně tvoří systém, který slouží k tomu, aby chránil děti. Tyto děti nemohou z různých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině. Jedná se především o děti, jejichž rodiče nejsou ochotni nebo schopni péči o ně sami zajistit a je potřeba těmto dětem zabezpečit péči náhradní, nejlépe v jejich vlastní širší rodině. V jiných případech je náhradní péče poskytována u cizích osob nebo v institucích.

Důvody, proč se děti ocitají v systému náhradní péče, jsou způsobeny ze strany rodičů – jejich selhání, které může mít podobu zanedbávání nebo týrání dítěte, rodiče páchající trestnou činností nebo z důvodu nedostatků v péči způsobené závislostí rodičů na alkoholu či jiných návykových látkách. Mezi důvody, proč se děti ocitají v systému náhradní péče, jsou i rodiči nezaviněnými situacemi jako bývá závažné onemocnění nebo smrt. V systému náhradní péče je většina dětí sociálními sirotky, jejich rodiče jsou naživu, ale péči o ně nezajišťují. Systém náhradní péče je rozdělen na péči kolektivní, která je zajišťována v ústavních zařízeních a na individuální péči rodinného typu.

V České republice se postupně daří snižovat počty dětí vyrůstajících v kolektivní péči. Za tímto snižováním můžeme hledat zejména zvýšení kvality sociální práce zaměřené na ohroženou rodinu směřující k její sanaci tak, aby nedocházelo k odebrání dětí nebo aby byla rodina schopna je převzít do své péče co nejdříve zpět, dále také rozvoj náhradní péče rodinného typu, především pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu.¹⁴

Vývoj náhradní rodinné péče a sociálně-právní ochrany dětí

Již ve starých bájích a pověstech se vyskytují první zmínky o schopnostech člověka přijmout cizí dítě za vlastní a vychovávat ho. Jako například starověké mýty o dvou bratech Romulovi a Removi, král Oidipus, dále v biblickém příběhu o nalezení Mojžíšovi nebo v osud Plaváčka.

---

¹³ Porov. MERTO VÁ J., *Jak pracovat s dětskými sešity při zjišťování názoru dítěte na náhradní rodinnou péči*. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019, s. 5

¹⁴ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. XII-XIV

V historii lidského rodu také můžeme nalézt, že se zde vyskytovali a vyskytují i lidé s opačným přístupem k dětem, rodiče, kteří vlastní dítě opustí nebo dokonce dokážou i usmrtit. Tito rodiče jsou vedeni rozličnou motivací, děti byly v dobách bídy odkládány z důvodů, kdy rodina nebyla schopna další dítě uživit, nebo byly odkládány děti nemanželské. V rámci regulace porodnosti a zachování rodu skrze mužského potomka byly zejména dívky často usmrcovány.

V následujících letech pod silným vlivem křesťanství začala v lidské společnosti převažovat tendence humanitní a solidární, což vedlo k pomoci a ochraně nejslabších členů společnosti, kam řadíme právě děti. V některých lidech převládala touha po dítěti, ti, kteří nemohli mít vlastní děti, nebo v lidech kteří cítili soucit k opuštěným dětem. Soucit byl silnější než ekonomická situace rodiny a tak přijímali děti těch, kteří se o ně nechtěli nebo nedokázali postarat.¹⁵

System náhradní rodinné péče se postupně vyvíjel na základě solidarity a soucitu k opuštěným dětem a sirotkům.

Již v římském právu dostalo osvojení právní formu, v první řadě sledovala zájem osvojitele na zachování rodu a rodového majetku tam, kde nebylo vlastních mužských potomků. Poučka „osvojením se napodobuje příroda“ vystihovala právní důsledky adopce. Tato zásada odráží samotnou podstatu adopce, jako ji známe dnes, adoptované děti přicházejí do rodin, ve kterých získávají ve vztazích k ostatním členům rodiny stejné právní postavení, jako by se do rodin narodily. V dřívějších dobách se osvojitelem mohl stát pouze muž, a stejně jako dnes byl zde nutný věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem minimálně 18 let. Postupem času byly zakládány útulky pro opuštěné děti jako snaha uchránit nechtěné děti před usmrcením. O tom že existovaly, byly dochovány zmínky již z 1. stol. n. l., nalezinec v Konstantinopoli nebo v Miláně. Kostelní zdi a poté i sirotčince byly opatrovány tzv. tornem, kam mohly matky své nechtěné děti vložit v naději, že bude o děti postaráno. Tato schránka je předobrazem dnešních baby-boxů, nezajišťovala však dítěti potřebnou péči tak, jako je tomu dnes. Část dětí byla osvojena do rodin a zbylé děti putovaly do útulků nebo sirotčinců, kde živořily v žalostných podmínkách. Provoz těchto útulků byl financován z dobročinnosti, byla zde vysoká úmrtnost dětí 60-80%. Avšak ani skutečnost, že dítě bylo odvedeno pěstounem či

---

¹⁵ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 1

osvojitelem ještě neznamenala pro dítě záchranu a jistou budoucnost, protože opuštěné děti bývaly často zneužívány k těžké práci a žebrotě.¹⁶

Chudinská péče

Na našem území byly zakládány nalezince za vlády Josefa II. a jeho reforem. V roce 1784 byl založen Vídeňský nalezinec pro děti chudé a nemanželské. Roku 1789 zakládá Josef II. Pražský nalezinec s porodnicí, který navazuje na existenci Vlašského špitálu. Ústavu věnoval budovu u kostela sv. Apolináře, sem se Vlašský špitál přesunul. Ústav se dále rozšiřoval pro rostoucí potřebu dalších míst pro těhotné ženy v nouzi a jejich děti, také pro sirotky. Později zde vzniká komplex dětských klinik, které přecházejí do majetku zemského jako Zemský ústav pro péči o dítě v Praze. Nejvyšší počet dívek, které zde rodily, byly dívky neprovdané, chudé, které často v ústavu zůstávaly jako placené kojné.

Děti opuštěné bez příbuzných buď zůstávaly v útulku, nebo byly umístovány na venkov do péče pěstounek. Pěstounka, které bylo dítě svěřeno, se musela prokázat osvědčením vydaným farním nebo obecním úřadem o tom, že je „poněkud majetná a mravně zachovalá.“ Žena se musela přímo v ústavu podrobit lékařské prohlídce, zda je zdravá a pokud si přebírala kojence, tak zde je i kojení schopná. Pěstounce byl každý měsíc vyplácen plat v pokladně nalezince po předložení potvrzení vystaveného místní farou o tom, že je dítě živé. Dětská úmrtnost byla v ústavu i v pěstounské péči obrovská. Zákonem stanovené bylo, že pěstounka má mít určitý majetek, avšak jednalo se především o ženy velice chudé, které přijímaly děti z ústavu pro vyplácení odměny, která bývala zdrojem obživy pro celou její rodinu. Děti přebývaly u pěstounek do jejich 6 let a poté byly vráceny zpět do nalezince. Pokud si pěstounka chtěla dítě nechat, mít ho ve své péči, mohla tak učinit, ale pouze na vlastní náklady a bez nároku na další příspěvek.

Děti navracené do ústavu byly odevzdávány zpět své matce, v případech, kdy to nebylo možné, byly odeslány do její domovské obce.¹⁷ *„Pokud to nešlo učinit ihned, byly děti umístovány do tzv. Karlínské filiálky, jak byl nazýván klášter šedých sester v Karlíně, a později do zemské třídící stanice pro mládež. Popsaný postup legislativně vycházel zejména ze dvou základních právních předpisů, jimiž byl domovský zákon z roku 1863 a zemský zákon z roku 1868, které ukládaly domovským obcím a zastupitelským okresům*

---

¹⁶ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 2

¹⁷ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 2-3

*povinnost starat se o potřeby dětí odkázaných pro chudobu či opuštěnost na veřejnou pomoc.*¹⁸

Domovské právo hraje roli při navrácení dítěte z pěstounské péče zpět do ústavu. Domovské právo mohl nabýt pouze státní občan, poskytovalo mu oprávnění vůči určité obci, na jehož základě se mohl v dané obci trvale zdržovat a v případě chudoby od obce žádat zaopatření. Domovské právo občan nabytí narozením, vdaním se, přijetím ve svazek domovský a nabytím veřejného úřadu. Děti narozené v manželství získaly domovské právo v obci, kde měl domovské právo jejich otec v době narození dítěte. Nemanželské děti měly domovskou příslušnost určenou dle domovské příslušnosti matky v době porodu.

Děti, které byly navracené z pěstounské péče do ústavu (ve svých 6 letech) putovaly do obce podle domovské příslušnosti jejich matek a obec se musela na své náklady o děti postarat. Obecně chudinský zákon vymezoval obsah chudinské péče poskytované obcí, avšak realizace chudinské péče závisela na vůli a finančních možnostech jednotlivých obcí (obecních představitelů). Některé děti byly přijaty rodinami, které dětem věnovaly více, než byl příspěvek od obce, posílaly děti do škol a nechaly je vyučit řemeslu. V případě, že se taková rodina nenašla, docházelo k jakési veřejné dražbě dítěte, dítě pak bylo přiděleno tomu, kdo požadoval od obce nejnižší zaopatřovací příspěvek. Pokud se nenašel nikdo, kdo by dítě vydražil, nastala tzv. metoda „střídy“, kdy dítě zpravidla v týdenních intervalech putovalo po rodinách obce a stalo se pracovní silou. Tyto děti přebývaly v místnostech s hospodářskými zvířaty, přes den pracovaly, chodily po žebrotě, neměly možnost školní docházky a naděje na zlepšení budoucích vyhlídek.

Zákon mimo jiné také ukládal zemím, aby hradily za děti ve veřejných sirotčincích ošetrovací náklady, k jejich zřízení na podkladě zákona postupně docházelo. Někteří sirotci poté měli to štěstí, že byli umístováni do pečovatelských ústavů, které samy vymáhaly od domovských obcí chudinské zaopatření na péči a dokázaly jim poskytnout základní péči a vzdělání.¹⁹

---

¹⁸ TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 3-4

¹⁹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 4

První Československá republika

„Právní úprava chudinství i domovské příslušnosti platná v Rakousku-Uhersku byla recipována do právního řádu nově vznikajícího státu zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu Československého.“²⁰

V prvních letech nové republiky byly přijaty zákony, které vedly částečně k přenesení odpovědnosti za chudinské zaopatření na okresy a župy. Nejednotnost systému veřejné správy jednotlivých zemí komplikovala sjednocení systému péče o mládež a systému sociální péče vůbec. Začala se rozvíjet činnost soukromých sociálních spolků poskytujících péči na základě církevní či občanské dobročinnosti (kvůli nedostatečnosti veřejné péče chudinské). Spolky pořádaly veřejné dobročinné sbírky konající se na výročí založení republiky, také v den narození T. G. Masaryka, dále také před vánočními svátky, velikonočními svátky.

Nejvýznamnější z organizací působící v oblasti podpory dětí a mládeže patřily zemské péče o mládež (v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Podkarpatské Rusi a na Slovensku, postupem času sdružení ve svaz Československé péče o mládež) a jejich složky v podobě okresních péčí o mládež, Ochrany matek a dětí, Československého červeného kříže, Masarykovy ligy proti tuberkulóze a dalších.

Hospodářská krize ve 30 letech 20. století způsobila nárůst nezaměstnanosti a stoupal počet lidí, kteří žili pod hranicí chudoby a stávali se závislími na pomoci druhých. Zvyšovala se potřeba podpory organizované a poskytované státem. Roku 1921 byl přijatý zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských, tento předpis byl pokrokový, zavádějící nová systematická opatření k ochraně dětí. Předpis pokládá základy sociálně-právní ochrany dítěte tak, jak ji známe dnes.²¹

Marie Jurnečková-Vorlová byla poslankyní Československé sociálně demokratické strany dělnické, která pronesla projev v rámci rozpravy o vládním návrhu státního rozpočtu ČSR pro rok 1930, ten odrážel palčivé problémy a nedostatky v sociální oblasti v prvních letech nového státu. Poslankyně se dovolávala Ženevské deklarace práv dítěte z roku 1924, která výrazně změnila náhled na dítě a jeho práva. Tato poslankyně požadovala, aby každé dítě mělo zajištěny podmínky pro jeho normální duševní a tělesný vývoj.

V Československém právním řádu byly obsaženy pouze zmínky o dítěti a jeho právech, které byly roztržštěné do řady předpisů poskytujících dítěti nedostatečnou ochranu

²⁰ TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 5

²¹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 5

a pomoc, závisely zpravidla na libovůli domovských obcí. Apel byl kladen na přijetí nových a moderních zákonů, které by reflektovaly rovnoprávné postavení dítěte a zaručující jeho dostatečnou ochranu. Ochranu budovanou na principu prevence, dbát na výchovu dětí systematicky a organizovaně, řešit její nedostatky co nejdříve, přijetím vhodných opatření sociální péče a nedovolit zpuštění dítěte po stránce materiální, ale ani po jeho zdravotní a psychické stránce, která napravit buď už nelze, nebo jen velmi těžko.²²

Dále poslankyně Jurnečková-Vorlová poukazovala na různá šetření, které byly prováděny ve školních zařízeních. Jednoznačně z nich vyplývalo, že děti, které trpí bídou, nedostatečnou rodinnou a zdravotní péčí a děti pocházející z nedostatečných bytových poměrů, ve škole dosahují nedostatečných výsledků, prospěchů. Jejich schopnosti a intelekt se nerozvíjejí. Vyrůstají v tzv. mládež mravně vadnou, děti živící se např.: žebrotou, krádežemi nebo prostitucí, samotné děti nic jiného, než bídu ani neznají.

Dříve byl vysoký počet dětí nemanželských, o které pečovala pouze matka, která mohla dítě umístit do zemského ústavu pro péči o dítě, a v jeho 6 letech jí bylo navraceno zpět do její péče, na kterou zůstávala sama. Již dříve měl otec dítěte k dítěti alimentární povinnost, Jurnečková-Vorlová poukazovala na to, že otcové se k této povinnosti nestavili dobře, ať už k placení alimentů na nemanželské dítě, tak i k manželským dětem, vyhýbali se tomu. Otcové převáděli své majetky na jiné příbuzné, měnili místa svého bydliště a unikali před exekucí. Pro tyto důvody byla nezbytné hledat nějaké efektivnější způsoby vymáhání alimentární povinnosti otce, například trestní represe.²³

Poslankyně Jurnečková-Vorlová apelovala na navýšení rozpočtu v oblasti sociální politiky, podpoře sociální práce, ke zvýšení počtu poraden a ústavů pro matky s dětmi, dále také pro děti handicapované. Prevence, včasná podpora, náležitá péče a výchova jsou nástroje, díky kterým lze ze sirotků, polosirotků, nemanželských dětí či handicapovaných vychovat osobnosti soběstačné.

Těmito nástroji předejít jejich úpadku a závislosti na pomoci druhých. S tímto souvisí efektivněji vymáhat alimentární povinnost otců, nezbytné přijetí nových zákonů a zákonné zrovnoprávnění nemanželských dětí.

Roku 1930 bylo přijato nařízení k provedení zákona o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Spadaly sem děti manželské i nemanželské, které byly mladší 14 let. Ochrana se vztahovala na všechny děti nemanželské a na děti umístěné v cizí péči, ta byla

---

²² Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 5-6

²³ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 6

zajišťována buď cizí fyzickou osobou (pěstounem) nebo ústavem. Dítě bylo umístěno do jejich péče na základě úředního pověření. Pokud člověk své dítě dal nebo přijal cizí dítě do péče bez potřebného povolení, vystavoval svou osobu riziku trestního stíhání nebo pokuty.

²⁴ Dříve se pěstounem mohl stát jen člověk, jehož osobní vlastnosti a zdravotní, rodinné, majetkové a bytové poměry poskytovaly záruku řádného a svědomitého plnění povinností, které vyplývají z pěstounské péče. Pěstoun musel být stejné národnosti a stejného náboženského vyznání jako dítě.

Poručenské soudy vykonávaly dozor nad vykonáváním pěstounské péče, soudy mohly přenést výkon na okresní péči o mládež. Zemské úřady a zemská ústřední péče o mládež vykonávaly dozor nad ústavu. Dozorčí důvěrníci byli jmenováni příslušným dozorcím úřadem a prováděli přímý dozor nad dětmi v pěstounské péči a nad dětmi nemanželskými. Pokud dozor zpozoroval nějaké závažné nedostatky v péči, tak podal návrh na změnu výchovy dozorcímu úřadu.²⁵

Úspěchem předválečného zákonodárství v oblasti ochrany mladistvých je přijetí zákona o trestním soudnictví nad mládeží, zavedl specifický přístup k mládeži „mravně vadné“, v podobě restorativní justice, který zdůrazňuje význam výchovných a nápravných opatření oproti ukládání trestů. Zákon byl roku 1950 zrušen, trestní právo mladistvých bylo opět vloženo do trestního zákona, do té doby, než byl přijat zákon o soudnictví ve věcech mládeže v roce 2003.²⁶

Období socialistického státu

Dalším krokem v systemizaci péče o mládež bylo přijetí zákona o organizaci péče o mládež roku 1947, pod vlivem prosazujících se idejí socialismu. Stát se stal tím, kdo pečoval o mládež, do té doby existující systém byl zlikvidován. Roku 1947 byly zrušeny všechny vzniklé spolky péče o mládež zejména okresní péče o mládež, Zemské ústředí péče o mládež v Praze, Česká zemská péče o mládež v Brně a další. Majetek spolků byl převáděn obcím, okresům, a ostatní majetek připadl do vlastnictví státu. Zaměstnanci spolků byli zaměstnáni ve státních službách.

Zákon svěřil veškeré úkoly péče o mládež okresnímu a zemským národním výborům, ty zřídily zvláštní komise nazývané „okresní péče o mládež“, které byly

---

²⁴ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 7

²⁵ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 7

²⁶ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 8

v obvodech okresních soudů a v obvodech zemských národních výborů byly komise zvané „zemské péče o mládež“. Členové komisí byli odborníci, dobrovolní pracovníci péče o mládež i lidi z jednotných zemědělských svazů, a voleni byli národním výborem. Stát hradil náklady na péči o mládež. S nástupem režimu byly potlačeny občanské iniciativy i dobrovolné a svobodné spolčování občanů.²⁷

V oblasti rodinného práva a péče o mládež docházelo i nadále ke změnám, které přinesla tzv. právní dvoutletka, jež započala v právním odvětví zákonem o právu rodinném, přijatým roku 1949, na který navazuje roku 1952 nový zákon o sociálně-právní ochraně mládeže. Skrze tyto zákony došlo ke konečnému zrušení prvorepublikové i raně poválečné legislativy péče o dítě. Roku 1951 bylo zrušeno ministerstvo práce a sociální péče, protože „socialistická společnost nemá žádné sociální problémy a ani je mít v budoucnosti nebude“. Ochrana mládeže spočívala zejména ve vykonávání hromadného opatrovnictví a poručenství, dále v ochraně dětí, které nejsou v péči rodičů a také v činnosti pomocné a činnosti poradní. Zánik pěstounské péče byl důsledek provedených legislativních změn.

Děti, které byly tou dobou u pěstounů, měly jen dvě možnosti, zaprvé by byly svými pěstouny adoptovány nebo zadruhé by byly od pěstounů přemístěny do ústavu. V zákoně nebyla uvedena žádná jiná možnost a jednoznačně upřednostňoval péči kolektivní. Roku 1973 dochází k zásadní změně v systému náhradní péče, kdy byla zákonem o pěstounské péče obnovena tato forma náhradní výchovy rodinného typu a stala se nedílnou součástí péče o děti vyrůstající mimo svou rodinu.²⁸

Vývoj po roce 1989

Základní kodex rodinného práva byl po roce 1989 několikrát novelizovaný. Nejvýznamnější změny přinesla tzv. velká novela zákona o rodině v roce 1998. Další změny nastaly roku 1999 po přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon o rodině byl nahrazen občanským zákoníkem s účinností k 1. 1. 2014, s nímž byla přijata novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.²⁹

Po roce 1989 jsme v ČR zdědili tradici dlouhodobé pěstounské péče. Rámec pěstounské péče tvořil zákon o rodině č. 94/1963 Sb., a zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské

---

²⁷ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 9

²⁸ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 9-10

²⁹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 10

péči. Pěstounská péče se velmi podobala adopci. Pěstouni přijímali děti do svých rodin s vědomím, že jejich pobyt zde bude trvalý, že děti, které přijmou, se stanou trvalou součástí pěstounské rodiny. V dřívější době bylo častým jevem, že docházelo ke změně původního příjmení dítěte na příjmení pěstounů. Co se týkalo kontaktu dítěte s biologickou rodinou, byl spíše výjimečný. Když bylo dítě umístováno k pěstounům, bralo se v potaz jejich místo bydliště, jak vzdálené je od biologické rodiny. Bylo to vnímáno tak, že čím větší vzdálenost, tím lepší, biologická rodina pak nemohla zasahovat do výchovy dítěte. Vzdálenost také do značné míry eliminovala možnosti kontaktu s původní rodinou. Podporovány byly vazby dítěte na pěstounské rodiny s vyhlídkou trvalého umístění dítěte.

³⁰ Pěstouni byli státem podporováni jen minimálně, jednalo se pouze o formu symbolických dávek pěstounské péče. Pěstounky, které dlouhodobě pečovaly o svěřené děti, byly znevýhodněny v pozdějším věku v oblasti důchodového pojištění. Pěstounky nechodily do zaměstnání a z pohledu státu na tom byly podobně jako ženy v domácnosti. Pro pěstouny znamenala pěstounská péče jejich velké osobní nasazení bez přiměřeného ocenění a podpory. V současné době představuje dlouhodobá pěstounská péče kvalitní základ našeho systému s dlouhou tradicí a také s velkou mírou stability pro děti. V dnešní době za stavu častých změn na ni nesmíme zapomínat. ³¹

První velká novela zákona o rodině přijata roku 1998 přinesla mnoho změn, mezi které patří:

- Právo dítěte vyjadřovat se, ke všem záležitostem, které se ho týkají. K názorům dítěte by mělo být přihlíženo jak v rámci rodiny, tak i při rozhodování soudu.
- Byl stanoven zájem dítěte, jako obligatorní podmínka při jeho svěřením do péče jiné osoby.
- Zdůrazněna zásada, že soud musí dávat přednost příbuzným dítěte.
- Společná péče manželů, dítě může být svěřeno do péče manželů.
- Náhradní rodinná péče jako forma výchovy, která má přednost před nařízením ústavní výchovy, soud povinen zjistit, zda je možné výchovu zajistit právě náhradní rodinnou péčí. ³²

---

³⁰ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 13

³¹ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 13

³² Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 13-14

Novela zákona o rodině představovala radikální změnu ohledně přístupu k náhradní rodinné péči. Další posun byl zaznamenán roku 1999, kdy byl přijatý samostatný zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., který upravoval mimo jiné i praktický výkon pěstounské péče rámcově zakotvený v zákoně o rodině (1963). Zákon o pěstounské péči byl proto roku 1973 zrušen. V minulých letech proběhly dvě zásadní právní úpravy, jež v současné době určují charakter a situaci v rámci pěstounské péče. Od 1. ledna 2013 vstoupila v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí a roku 2014 začal platit nový občanský zákoník, ten upravuje mimo spoustu dalšího také oblast rodinného práva. Původní zákon o rodině č. 94/1963 Sb., byl zrušen.³³

---

³³ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 14

3 Formy náhradní rodinné péče

Osvojit (adoptovat) si dítě může jednotlivec nebo pár, jen v případě, že je dítě tzv. právně volné. Aby bylo dítě právně volné, musí se ho jejich rodiče vzdát ihned po narození a své rozhodnutí stvrdili po uplynutí ochranné lhůty. Ochranná lhůta trvá šest týdnů. Nebo v případech, kdy je splněna doba tzv. kvalifikovaného nezájmu, doba se liší podle stáří dětí. U novorozenců se jedná o dva měsíce a u starších dětí se jedná o dobu šesti měsíců. Poté mohou být děti právně uvolněny a nabídnuty k osvojení žadatelům, kteří pro ně byli vytipováni a schváleni. Soud rozhoduje v soudním jednání o právní uvolnění dítěte, při rozhodnutí soudu, že je dítě právně volné dojde k vymazání biologických rodičů z rodného listu. Dítě získává nový rodný list, podle kterého je dítě vlastním dítětem svých nových adoptivních rodičů. Tento proces se týká téměř výhradně novorozenců a dětí, které jsou v kojeneckém věku. U starších dětí se stává, že i když je splněna doba kvalifikovaného nezájmu o dítě, nikdo nepodá podnět k právnímu uvolnění dítěte a z toho důvodu dítě nemůže být osvojeno.

Další formou náhradní rodinné péče je pěstounská péče, obvykle se týká dětí starších, které nejsou vhodné pro osvojení. Dále také dětí, které nejsou zcela zdravé, děti které mají jiný etnický původ, vícečetné sourozenecké skupiny, o něž se biologičtí rodiče nezajímají nebo v jiných případech zajímají, ale nemají dlouhodobě podmínky pro jejich řádnou výchovu. Na pěstounskou péči můžeme nahlížet jako na jakousi formu smlouvy mezi státem, který přebírá dohled nad výchovou dítěte a rodinou, která přijímá dítě do své výchovy.³⁴

Pěstouni, kteří mají v péči děti, k nim nemají vyživovací povinnosti ani rodičovská práva, tato práva a povinnosti zůstávají biologickým rodičům dítěte. Pěstounská péče může probíhat buď v rodinách, kdy se jedná o individuální pěstounskou péči nebo může být skupinová v SOS vesničkách nebo jiných podobných zařízeních.

Speciální formou náhradní rodinné péče je poručenství. Může se stát, že dítě v pěstounské péči se ocitne právně volné, v těchto případech se pěstouni mohou stát zákonnými zástupci dítěte, ale nejsou zapsaní v jeho rodném listě, zde zůstávají zapsaní biologičtí rodiče dítěte. Když se pěstouni stanou poručníky dítěte, musejí složit vůči dítěti

---

³⁴ Porov. ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*. Praha, Portál, 2012, s. 15-16

poručenský slib, kdy se zavazují k tomu, že přebírají rodičovskou zodpovědnost a budou spravovat majetek dítěte.³⁵

Osvojení

Osvojení a adopce jsou dva výrazy pro jeden právní vztah. Při adopci přijímají manželé nebo jednotlivec opuštěné dítě a nabývají k němu stejná práva a povinnosti, jako kdyby byli jeho biologickými rodiči. Vztah, který mezi adoptivními rodiči a dítětem vzniká, má z právního hlediska stejnou sílu jako vztah mezi biologickými rodiči a vlastním dítětem – je to příbuzenský vztah. Dítě získává příjmení nových rodičů a adoptivní rodiče jsou zapsáni do rodného listu dítěte místo původních biologických rodičů. Vzájemná práva mezi adoptovaným dítětem a původní rodinou zanikají. O adopci rozhoduje soud na základě návrhu žadatelů o adopci.³⁶

Osvojení se od pěstounské péče zásadně odlišuje v právní situaci přijatého dítěte. Pokud si osvojitelé dítě osvojí, stává se dítětem nových rodičů se vším všudy. Žadatelé o adopci bývají především páry bezdětné, které chtějí uspokojit svou touhu po naplnění rodičovské role. Důležitou roli zde hraje motivace žadatelů. Žadatelům, kteří řeší vlastní bezdětnost, záleží na tom, aby adoptované dítě bylo co možno nejmladší a zdravotně v pořádku, aby až vyroste, bylo inteligentní a vzhledově krásné. Žadatelé si však musí uvědomit, že dítě má někde své biologické rodiče, někdy i sourozence a je ovlivněno prožitky, které se udály v raném období. Po právní stránce bude adoptované dítě už jejich, avšak to jak je vnitřně nastaveno zákonitostí genů a přírody nelze vymazat.

Mezi žadatelé o adopci kromě bezdětných párů, bývají i páry, které již jedno dítě mají a chtějí by pro svého jedináčka ještě sourozence. O adopci také usilují rodiny, kdy jim jejich vlastní dítě zemřelo a chtějí ho ve svých srdcích nahradit. Všechny tyto páry mají společnou motivaci a tou je touha mít dítě. Některé rodiny preferují adopci, i když mívají stejnou motivaci jako žadatelé o pěstounskou péči, avšak bývá zde „strach“ z biologické rodiny dítěte, z narušování jejich výchovy ze strany biologických rodičů nebo se bojí rizika návratu dítěte zpět do biologické rodiny.³⁷

---

³⁵ Porov. ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*. Praha, Portál, 2012, s. 15-16

³⁶ Porov. ROHÁČEK M., MATEJ V., *Hledáme rodičov alebo aj opustené deti potrebujú rodinu*. Bratislava. Návrat, o. z., 2005, s. 7

³⁷ Porov. ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*. Praha, Portál, 2012, s. 17-18

Osvojení zletilého jak jej známe dnes, je osvojení úplné, které vede ke vzniku příbuzenského vztahu mezi osvojitelem a osvojencem. Právní mocí rozsudku o osvojení současně zaniká příbuzenský poměr mezi dítětem a jeho biologickou rodinou, stejně tak i práva a povinnosti z těchto vztahů vyplývající, vztahující se i na právo dědické. Naopak všechna tato práva a povinnosti vznikají osvojitelům, nejedná se jen rodičovskou zodpovědnost, ale také o vyživovací povinnost a práva ryze osobnostní povahy. Dále také pro případ dědění po osvojitelích nebo jejich příbuzných bude mít dítě stejné postavení, jako kdyby se osvojitelům narodilo. Na matričním úřadu jsou osvojitelé zapsáni do knihy narození do rodného listu jako rodiče osvojeného dítěte. V případě, kdy je dítě osvojeno osamělou osobou, rozhoduje soud o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.³⁸

Pěstounská péče

U žadatelů o pěstounské péči není pouze jedna motivace – mít dítě, i když je tato touha rozhodující, ale také např.: touha mít pro své dítě (vlastní) sourozence nebo třeba jako řešení úmrtí v rodině apod. V některých případech se může jednat i o pěstounskou péči s motivací adopce, v těchto situacích nechtějí žadatelé čekat řadu let na dítě vhodné k adopci a proto se rozhodnou pro pěstounskou péči. Stává se, že je zde silná touha vlastnit, a očekává se naplnění vlastních potřeb.³⁹

„Na rozdíl od adopce má však rozhodnutí k pěstounské péči obvykle altruističtější pozadí, z čehož vyplývají nejen pozitiva, ale i možná rizika (určitě jste slyšeli o tom, že existuje tzv. mesiášský komplex). Souvisí s tím možnost přecenění vlastních sil a snaha zachránit co nejvíce dětí bez ohledu na vlastní rodinu, možnosti, které máme, a zdroje, bez nich to prostě nejde. Druhým extrémem je potom riziko vyčerpání organismu, očekávání vděčnosti, a pokud se vynaložená investice neseťká s úspěchem, tak je vysoké riziko odvržení dítěte.“⁴⁰

Pěstounská péče vzniká na základě rozhodnutí soudu a soud je jediný, který může rozhodnout o jejím zrušení. Tak může učinit jen ze závažných důvodů. Pokud pěstoun

---

³⁸ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 55

³⁹ Porov. ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*. Praha, Portál, 2012, s. 18-19

⁴⁰ ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*. Praha, Portál, 2012, s. 18-19

požádá o zrušení pěstounské péče, soud mu musí vždy vyhovět. Zánik pěstounské péče je v době dosažení zletilosti dítěte.⁴¹

Pěstounská péče je garantována a financována státem. Rodiče nemají dítě v osobní péči z důvodů vyskytnutí překážky bránící v osobní péči o dítě, v těchto případech může soud rozhodnout o pěstounské péči na dobu, po kterou trvá tato překážka. Pokud rodič požaduje dítě zpět do své osobní péče a pokud je to v souladu se zájmy dítěte, soud návrhu vyhová. Pěstoun musí mít bydliště na území České republiky, musí skýtat záruky řádné péče a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Pěstoun nemá vůči svěřenému dítěti vyživovací povinnost a zastupovat jej může pouze v rámci běžných záležitostí.⁴²

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Jedná se o další formu náhradní rodinné péče, pěstounská péče na přechodnou dobu má po omezenou dobu zajistit péči o dítě, o které se jeho rodina z různých důvodů nemůže nebo nechce starat. Dítěti má umožnit, aby tuto dobu mohlo strávit v rodinném prostředí, než se najde nějaké trvalé řešení. Dítě je svěřeno do přechodné pěstounské péče jen na nezbytně nutnou dobu a opodstatněnost umístění je pravidelně každé tři měsíce přezkoumána soudem.

Pěstounská péče může trvat maximálně 1 rok. Dítě umístěné do pěstounské péče na přechodnou dobu je do ní svěřováno pouze na základě rozhodnutí soudu. Pěstouni, kterým může být dítě svěřeno, musejí být vedení ve zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu. Při svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu neprobíhá proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu, pobírají odměnu i době, kdy nemají ve své péči žádné dítě. Počítá se s tím, že jsou ve stavu pohotovosti a měli by být schopni přijmout dítě, které se ocitne v krizové situaci prakticky okamžitě, jakmile o tom rozhodne soud. Doba přípravy pěstounů na přechodnou dobu je 72 hodin vzhledem k nárokům na tyto pěstouny (o 24 hodin více, než u běžných pěstounů).

---

⁴¹ Porov. FRANTÍKOVÁ J., VYSKOČIL F., a spol., *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, Praha, Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 9

⁴² Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 79

Především ze tří důvodů je využívána pěstounská péče na přechodnou dobu. V prvním případě se jedná o novorozence. Rodiče novorozenců nechtějí převzít dítě do péče. Jedná se o období, než rodiče dají souhlas s osvojením nebo než pravomocně rozhodne soud, že se rodiče o dítě nezajímají. Soud rodiče zbaví rodičovské odpovědnosti a následně je možné dítě osvojit i bez souhlasu jeho rodičů. Druhým případem je, že rodiče se nemohou o novorozence postarat, převzít jej do péče, z důvodu jejich špatného zdravotního, psychického nebo sociálního stavu. Typickými případy jsou matky se závislostí na drogách, matky se zhoršeným psychickým stavem (například po porodu), matky, které nejsou schopné odpovídajícího zázemí pro pobyt s dítětem (například matky bez domova). Pěstounská péče na přechodnou dobu dává v těchto případech matkám a jejich rodinám čas pro vyřešení jejich životní situace a převzetí dítěte do svojí péče. V třetím případě se jedná o skupiny dětí, které jsou věkově staršími, jejichž rodiče nemohou z nejrůznějších důvodů o děti přechodně pečovat, ale je zde velká pravděpodobnost, že svou situaci vyřeší a dítě se bude moci vrátit zpět do svojí rodiny.⁴³

Svěření dítěte do péče jiné osoby

Jedná se o další formu náhradní rodinné péče, je upravena občanským zákoníkem. Soud svěřuje dítě do péče pečující osoby v případech, když se o dítě nemůže osobně postarat ani jeden z rodičů, ani poručník dítěte. Toto rozhodnutí soudu musí být vždy v souladu se zájmy dítěte. Pokud soud nerozhodne jinak, je rodičům ponechána jejich rodičovská odpovědnost k dítěti a jsou stále zákonnými zástupci dítěte. Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby je vždy upřednostněna před péčí o dítě v ústavní výchově.

Pečující osoba, která o dítě pečuje, musí skýtat záruku řádné péče, musí mít na území České republiky bydliště a musí dát souhlas se svěřením dítěte do osobní péče. Jedná-li se o osobu příbuznou nebo dítěti blízkou, dává této osobě soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. Soud vymezuje pečující osobě její práva a povinnosti, jedná se především o právo a povinnost o dítě osobně pečovat, během výchovy dítěte vykonávat přiměřené povinnosti a práva rodičů. Pečující osoba má povinnost a oprávnění rozhodovat v běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat mu jmění.

---

⁴³ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 153-154

Osoba je povinná informovat rodiče o podstatných záležitostech. Také je povinností pečující osoby udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a osobami blízkými dítěti. Povinnost umožnit styk dítěte svěřeného do péče s jeho rodiči, pokud soud nestanoví jinak. Rodiče mají stále i po svěřením dítěte do péče jiné osoby k dítěti vyživovací povinnost. V případě, kdy není možno rodičům nebo jiným příbuzným uložit vyživovací povinnost k dítěti, není možné použít ustanovení o svěřením dítěte do péče jiné osoby (dítě ale může být svěřeno do pěstounské péče, kde náleží dávky pěstounské péče).

Pečující osoba na rozdíl od pěstounské péče, má při svěřením dítěte právo vymáhat výživné stanovené rodičům na dítě v její péči, stejně tak i právo s výživným pro dítě hospodařit dle jeho potřeb v souladu s jeho zájmy. Soud může upravit způsob hospodaření s výživným, zejména určit, jaká částka bude dítěti spořena a jaká částka bude určena na spotřebu dítěte.⁴⁴

Poručník

Soud je povinný jmenovat dítěti poručníka dle občanského zákoníku v situaci, kdy zde není žádný z rodičů, který má a vůči ke svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Jedná se především o situace:

- rodiče nezletilého dítěte zemřeli,
- rodiče nezletilého dítěte byli zbaveni rodičovské odpovědnosti,
- rodičovská odpovědnost u rodičů nezletilého byla pozastavena,
- rodičovská odpovědnost u rodičů nezletilého byla omezena, či omezený její výkon, s vymezeným rozsahem omezení,
- nezletilost rodičů dítěte, případně jeden z rodičů je nezletilý a druhý rodič je neznámý nebo není uveden v rodném listě.

Poručník o dítě osobně pečuje, a jeho povinnosti a práva odpovídají právům a povinnostem rodiče dítěte, jedině co poručník nemá, je vyživovací povinnost k dítěti. Poručník osobně pečující o dítě, i poručenec jsou zabezpečeni dávkami pěstounské péče za stejných podmínek jako pěstoun a dítě jemu svěřené do péče. Poručníkem je jmenována soudem především osoba doporučená rodiči, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte, v případě, kdy nebyla žádná osoba doporučena, soud ustanoví poručníkem osobu

---

⁴⁴ Porov. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Formy náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 2020-03-29].

příbuznou nebo osobu blízkou ať už dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jiného vhodného člověka. Funkce poručníka může být osobou jmenovanou odmítnuta. Poručník musí být osoba plně svéprávná, která způsobem života zaručuje, že je schopna řádně vykonávat tuto funkci. Poručníkem mohou být jmenované i dvě osoby (zpravidla manželé). Jestliže poručník pečuje o dítě osobně společně se svým manželem, platí pro tento vztah obdobná zákonná úprava jako pro poměr rodiče a jeho manžela k dítěti.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník, po dobu, dokud není dítěti ustanoven poručník nebo do té doby, než ustanovený poručník se ujme své funkce poručníka. Jestliže se nepodaří najít vhodnou osobu, která by mohla poručnictví vykonávat, je soudem jmenovaný do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se o právní zastupování dítěte, osobní péče se zajišťuje například svěřením dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo do ústavního zařízení.

Poručník je pod pravidelným dozorem soudu, odpovídá soudu za řádné plnění funkce poručníka. Poručník soudu podává zprávy ohledně správy majetku jmění dítěte, účty. Této povinnosti může soud poručníka zprostit. Jestliže je péče o jmění dítěte pro poručníka značně obtížná, může poručník navrhnout, aby soud jmenoval opatrovníka pro správu jmění dítěte. Poručník osobně pečuje o dítě, má obdobná práva jako pěstoun. Poručník stejně jako pěstoun uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče.

Zánik poručenství:

- v případě, nabude-li alespoň jeden z rodičů dítěte (poručenec) rodičovskou odpovědnost, popřípadě schopnost ji vykonávat,
- v případě, kdy dítě nabude svéprávnosti,
- v případě, že je dítě osvojeno,
- v případě, že poručník zemřel,
- v případě, kdy soud rozhodne o zproštění poručníka jeho funkce,
- v případě, odvolání poručníka.⁴⁵

---

⁴⁵ Porov. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Formy náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 2020-03-29].

4 Nábor zájemců o pěstounskou péči

Na přelomu století v ČR neprobíhalo aktivní oslovování potenciálních pěstounů. Osobní aktivita zájemců byla velmi důležitá pro získávání informací, které si sami vyhledávali, sami oslovovali příslušné úřady, projevíli zájem a poté zahájení procesu prověřování. Jediné kdy se mohli zájemci setkat s nějakou reklamou o pěstounské péči, byly pouze již existující pěstounské rodiny. Postupem času se situace začala měnit a to díky nestátním neziskovým organizacím, ty jako první postřehly, že budoucí pěstouny je nutno oslovovat a aktivně vyhledávat.

Potřeba získávat nové pěstouny posílila v době změny legislativy a v době, kdy byl kladen důraz na rodinné formy péče. Postupem času se k tomuto tématu začal hlásit i stát a to prostřednictvím různých aktivit ministerstva práce a sociálních věcí i některé kraje.

Aktivní vyhledávání a oslovování zájemců mělo tři úrovně, jako první je – národní úroveň – jednalo se o kampaň plošnou, která je spojena se zvyšováním obecného povědomí o tématu. Využívají se celoplošná média, billboardy a webové stránky kampaně. Druhou úrovní jsou – regionální a lokální kampaně – více se zaměřuje na získávání konkrétních pěstounů na daném místě. V posledních letech jsou na této úrovni aktivnější kraje. Další úrovní je – individuální oslovení – jedná se o úroveň, která je neblížeš potenciálnímu pěstounovi. Potenciální pěstouni jsou oslovováni prostřednictvím různých aktivit na místní úrovni. Když se podíváme do praxe, nejlepší reklamou na pěstounskou péči je funkční pěstounská rodina, která představuje každodenním životem ve své komunitě realitu pěstounské péče.⁴⁶

Celonárodní kampaně vznikají profesionální přípravou a spoluprací s mediálními odborníky. V případech, kdy se jedná o menší kampaně, je důležitý postup podle strategie, která je daná a spolupráce realizačního týmu kampaně. Při realizaci podobných aktivit existují příklady dobré spolupráce mezi obcí a neziskovou organizací. Před realizací by měla být vyhotovena analýza místní situace, která zahrnuje, jaké jsou potřeby, kolik pěstounů v daném místě již žije, zda by pěstouni byli ochotní zapojit se, jaké jsou zde k dispozici zdroje a příležitosti propagací.⁴⁷

---

⁴⁶ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 23

⁴⁷ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 23-24

Na základě analýzy místní situace vzniká daná strategie, harmonogram, rozpočet a tak podobně. Při realizování kampaní na místní úrovni je možno využít řadu přístupů. Účinnou strategií bývá zapojení pěstounů do kampaní. Výhodou účasti pěstounů je, že se s nimi mohou zájemci osobně setkat, zeptat se jich na jejich zkušenosti, vyslechnout jejich osobní příběhy atd. Zájemce o pěstounskou péči je možné pozvat na akce pěstounů nebo pro ně v rámci společenské události či slavnosti vytvořit příležitost pro setkání s pěstouny. Akce je třeba rozlišit a to na akce určené pro veřejnost, zde se poskytují prvotní informace a aktivity směřující k zájemcům o pěstounskou péči.

Organizace působící v oblasti pěstounské péče by měla být čitelná a otevřená pro místní obyvatelé a přispívat k životu místní komunity. Organizace např.: pořádají dny otevřených dveří, pořádají oslavy různých svátků, zapojují se do místních událostí (např.: trhy, festivaly...). Zapojováním se do dění dané komunity může snáze rozšiřovat povědomí o pěstounské péči a oslovit nové zájemce. Organizace a její spolupráce s dalšími subjekty v dané komunitě může přinášet nové možnosti pro osvětu i propagaci, začíná se rozšiřovat i forma inzerování, která se dříve využívala jen zřídka. Mezi méně vhodné formy propagace patří aktivní zviditelňování pěstounské péče, je to nevhodné a rizikové, ale zároveň se jedná o další formu oslovování potenciálních pěstounů.⁴⁸

Inzerované – může se jednat o plošnou strategii, kdy inzeráty mají podobu letáků, plakátů a tak dále, jsou umístěny na veřejných místech a v té dané lokalitě nebo v místech, kde se předpokládá zvýšený pohyb potenciálních pěstounů např.: školská zařízení, zdravotnická zařízení, dále také mateřská centra či volnočasové organizace.

Tyto výše uvedené formy jsou v ČR využívány pro nábor nových zájemců o pěstounskou péči. V zahraničí však můžeme vidět ještě další využívané formy např.: cílený nábor pěstounů pro určitou skupinu dětí nebo lokalitu. Dále je využívána možnost – nábor pro konkrétní dítě – vyhledávání vhodných pěstounů v dané komunitě pro konkrétní dítě žijící v té dané komunitě.⁴⁹

---

⁴⁸ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 24- 25

⁴⁹ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 24-25

5 Proces zprostředkování

Zájemci, kteří prošli první informační fází, stojí nyní před faktickým zahájením procesu zprostředkování, prověření a následné přípravy před přijetím dítěte. Během celého procesu musí mít pracovník na mysli, že se jedná o velice citlivou fázi, je zde potřeba, aby pracovník zcela oprávněně shromáždil spoustu velmi osobních informací o žadatelích, a že jim výrazně zasahuje tímto shromažďováním do jejich soukromí. Žadatelé mohou tento postup vnímat vyostřeně a může vztah žadatelů k pracovníkovi negativně ovlivnit. Žadatelé mohou pracovníkův postup vnímat jako rušivý a nevhodný. Pro „zlepšení“ situace pomáhá dobrá komunikace a objasňování, proč jsou všechny informace o nich potřebné. Je potřebné, aby žadatelé získali náhled na celou situaci a porozumění procesu.

Zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí tvoří základní právní rámec celého procesu a na něj navazující metodická doporučení MPSV 7/2009 a 8/2009.⁵⁰

Tento proces spočívá zaprvé ve vyhledávání dětí, kterým je potřeba formou pěstounské péče nebo osvojení zajistit péči v náhradním rodinném prostředí. Zadruhé vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny nebo osvojiteli dítěte, zatřetí odborná příprava těchto fyzických osob vhodných stát se pěstouny nebo osvojiteli k přijetí dítěte do rodiny a nakonec začtvrté ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se pěstounem nebo osvojitelem konkrétního dítěte, kterému se pěstounská péče nebo osvojení zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení mezi dítětem a touto vhodnou osobou.

Zprostředkovávat náhradní rodinnou péči mohou pouze zákonem definované orgány a instituce. Mezi tyto orgány a instituce patří: obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, případně krajské pobočky úřadu práce.⁵¹

V ČR zajišťují zprostředkování pěstounské péče krajské úřady. Proces zprostředkování je prováděn pouze na základě žádosti podané fyzickou osobou, která má zájem dítě přijmout. Osoba musí být občanem České republiky a mít zde trvalý pobyt. V případech, kdy je zájemcem cizinec, může žádat pouze v případě, že má povolen trvalý pobyt na území České republiky nebo je podle zvláštního právního předpisu, který

---

⁵⁰ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 31

⁵¹ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 31-32

upravuje pobyty cizinců na území ČR hlášen k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365dnů. Žádosti se vždy podávají na obecním úřadě obce s rozšířenou působností podle trvalého bydliště žadatele.

Existují také specifické situace, kdy se zprostředkování neprovádí. V případě pěstounské péče se jedná o situaci, kdy o svěřeni dítěte do péče požádá příbuzný dítěte, nebo osoba, jež je tomuto dítěti a rodině blízká. V takovýchto případech podává žadatel žádost o svěřeni dítěte do pěstounské péče přímo soudu a nežadá o zprostředkování příslušné orgány sociálně-právní ochrany dětí.⁵²

5.1 Proces z pohledu žadatele

Žadatel je tím, kdo proces „odstartuje“ kontaktem s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, kdy tento úřad má v rámci sociálně-právní ochrany dětí pracovníky pověřené agendou náhradní rodinné péče. Pracovník pověřený agendou náhradní rodinné péče se stává takovým průvodcem žadatele v první fázi zprostředkování a shromažďuje veškeré potřebné podklady.

Jako prvním podkladem je žádost, v žádosti jsou uvedeny osobní údaje o žadateli/žadatelích, jako jsou – jméno/jména, příjmení, data narození, trvalé bydliště, doklady o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zpráva týkající se jeho/jejich zdravotního stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech. Žadatel uděluje písemný souhlas, že orgán sociálně-právní ochrany pro zprostředkování pěstounské péče je oprávněný zjišťovat i další informace, které jsou pro zprostředkování potřebné, zejména o tom, jakým způsobem života žadatel žije a zda bude zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí. Zároveň také kdykoliv zjistit, zda nedošlo k nějaké změně rozhodných skutečností, které jsou uvedeny ve spisové dokumentaci. Žadatel svým písemným souhlasem potvrzuje účast na přípravě k přijetí dítěte do rodiny.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě zjištěných informací vydává stanovisko k žádosti o zprostředkování pěstounské péče. Veškerou dokumentaci včetně stanoviska, jako kopii postupuje krajskému úřadu k dalším krokům v procesu zprostředkování pěstounské péče. Po splnění dalších kroků a kritérií krajský úřad zařazuje žadatele do evidence pro zprostředkování pěstounské péče. Pomocí evidence žadatelů

---

⁵² Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 32

následně krajský úřad vyhledává vhodné budoucí pěstouny pro děti, které jsou vedené v evidenci téhož krajského úřadu. Během zprostředkování přihlíží krajský úřad k odbornému posouzení dětí (např.: potřeby a charakteristiky) a odbornému posouzení pěstounů (např.: schopnosti a představy), k situaci dítěte a jeho rodiny a dalším opatřením vyplývajícím z individuálního plánu ochrany dítěte.⁵³

5.2 Zprostředkování adopce či pěstounské péče

Aby byla zvolená forma náhradní péče úspěšná má zásadní význam správný výběr náhradních rodičů, tedy osvojitelů, nebo náhradních pečovatелů čili pěstounů pro konkrétní dítě. Základní pravidlo při výběru je, že pro konkrétní dítě jsou vyhledáváni vhodní pěstouni, či osvojitelé. V žádném případě tomu není naopak (konkrétním pěstounům, osvojitelům vyhledávat vhodné dítě!).

Pod pojmem“zprostředkování“ osvojení nebo pěstounské péče nalézáme celý soubor navzájem provázaných činností. Činnosti jsou prováděny orgány sociálně-právní ochrany dětí, popř.: pověřenými osobami.

Zprostředkování je proces, který je podrobně upraven zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a vyhláškami na něj navazujícími.⁵⁴

V procesu zprostředkování se vyhledávají děti, pro které je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou osvojení nebo pěstounské péče, dále také vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny konkrétního dítěte. Zprostředkování dále zahrnuje odbornou přípravu osvojitele či pěstouna pro přijetí dítěte do rodiny. V závěru celého procesu, výběr určité fyzické osoby vhodné stát se pěstounem nebo osvojitelem konkrétního dítěte a zajištění jejich osobního seznámení. Závěrečná fáze zprostředkování, výběr konkrétních pěstounů nebo osvojitelů pro konkrétní dítě, jejich vzájemné seznámení, je svěřena výlučně do pravomoci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, oprávněné osoby se v této fázi nesmějí angažovat. (srov. §19 a z.s.p.o.d.)⁵⁵

---

⁵³ Porov. PAZLAROVÁ H., *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016, s. 33

⁵⁴ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 14

⁵⁵ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 15

Avšak některé organizace, které jsou pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany dětí, tento zákaz obcházejí, a mimo své oprávnění zprostředkovávají takzvanou přímou adopci. Postup přímé adopce spočívá v seznámení se rodičů se zájemci o osvojení, na základě kterého dají rodiče (nejčastěji se jedná o osamělé těhotné matky) souhlas s osvojením přímo těmito osvojiteli. V těchto případech se zprostředkování totiž neprovádí. Tento postup je však nezákonný, jak judikoval i Nejvyšší správní soud.⁵⁶

5.3 Zahájení zprostředkování

Osvojení, či pěstounská péče se zprostředkovává na základě žádosti fyzické osoby, kdy je jejím zájmem dítě osvojit nebo ho přijmout do pěstounské péče. Tato fyzická osoba neboli žadatel, může být občan ČR, případně cizinec s povoleným trvalým pobytem na území České republiky. Žádost je podávána na obecní úřad obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele, úřad založí a dále vede spisovou dokumentaci o žadateli.

V okamžiku podání žádosti je zahájeno správní řízení o zařazení žadatele do evidence osob vhodných stát se pěstouny či osvojiteli. Ve chvíli, kdy je spisová dokumentace kompletní, postoupí její kopii obecní úřad krajskému úřadu, který pokračuje ve správním řízení, tedy v procesu zprostředkování. Jedná-li se o osvojení s příhraničním prvkem je tímto orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí sídlící v Brně.⁵⁷

„Výjimky, v nichž se zprostředkování neprovádí, upravuje zákon pro případ osvojení i pěstounské péče obdobně. Osvojení ze své podstaty není třeba zprostředkovat:

- *jestliže rodiče dali adresný souhlas k osvojení dítěte předem určenými osvojiteli,*
- *v případě tzv. nepravého osvojení, tedy podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte, pozůstalý manžel po rodiči nebo po osvojiteli dítěte, nebo*
- *podal-li návrh na osvojení příbuzný dítěte nebo jiná osoba dítěti blízká, u které není vyloučeno osvojení dítěte.*⁵⁸

Zprostředkování v případech pěstounské péče se také neprovádí, když se jedná o tzv. příbuzenskou pěstounskou péči, kdy o svěřeni dítěte do péče požádá osoba příbuzná

---

⁵⁶ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 15

⁵⁷ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 16

⁵⁸ TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 16-17

dítěti nebo jiná fyzická osoba dítěte nebo jeho rodině blízká. V těchto uvedených případech nepodává zájemce o pěstounskou péči nebo osvojení žádost o zařazení do evidence žadatelů, ale podává rovnou návrh k soudu na svěřeni dítěte do péče předosvojitelné, pěstounské nebo předpěstounské.⁵⁹

5.4 Spisová dokumentace dětí a žadatelů

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je první institucí v systému sociálně-právní ochrany, která se setkává s ohroženým dítětem, kterému je třeba zprostředkovat náhradní péči. Stejně tak je první institucí v kontaktu se zájemci o zprostředkování náhradní péče. Úřad založí spisovou dokumentaci o dítěti na základě vyhodnocení jeho situace, situace jeho rodiny a také na základě zpracovaného individuálního plánu ochrany dítěte.

Ve spisové dokumentaci dítěte jsou obsaženy mimo osobních údajů dítěte také informace o sociálních poměrech, ze kterých pochází dítě a jeho rodina, zprávy o sourozencích, zdravotním stavu, stupně i prognóza vývoje.

Spis dále obsahuje také doklady o tom, zda je dítě osvojitelné (může zde být souhlas rodičů s osvojením nebo rozhodnutí soudu o tom, že souhlas rodičů k osvojení není potřebný) a další rozhodnutí, které se týkají výchovy dítěte, jestli bylo někdy dříve umístěno do ústavního zařízení, do pěstounské péče na přechodnou dobu atd.⁶⁰

Spisová dokumentace o žadateli, o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče musí také obsahovat podrobné informace o žadateli, a doklady umožňující orgánům odpovědně posoudit, zda je žadatel vhodný pro výchovu dítěte obecně, stejně tak pro výchovu konkrétního dítěte. Do spisové dokumentace se zakládá žádost žadatele, dále zde nalezneme doklad o státním občanství nebo povolení o pobytu na území ČR, opis z Rejstříku trestů, zpráva o zdravotním stavu žadatele, který je přezkoumáván posudkovým lékařem krajského úřadu. V dokumentaci dále nalezneme posouzení ekonomické a sociální situace žadatele (OSPOD provádí sociální šetření v domácnosti), žadatel dokládá potvrzení o jeho příjmech, daňová přiznání, prohlášení o jeho postoji k případnému osvojení dítěte z ciziny. V tomto prohlášení o případném osvojení dítěte z ciziny může souhlasit s tím, aby po uplynutí 3leté lhůty od zařazení do evidence krajského úřadu byl zařazen i do evidence

---

⁵⁹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 17

⁶⁰ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 18

Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, případně pokud žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny.

Žadatel uděluje písemný souhlas, že příslušné orgány sociálně-právní ochrany mohou zjišťovat i další informace, údaje, které jsou potřebné pro zprostředkování. Zejména o morální bezúhonnost žadatele, výchovných kompetencí žadatele, a ověřování, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností, které jsou uvedeny ve spisové dokumentaci žadatele. Žadatel dále musí dát souhlas k odborné přípravě přijetí dítěte do rodiny, příprava je povinná. K žádosti o zprostředkování pěstounské péče nebo osvojení připojí obecní úřad obce s rozšířenou působností své stanovisko, případně i stanovisko doprovázející organizace v případě, že se jedná o žadatele, který je již pěstounem. V okamžiku, kdy je spisová dokumentace kompletní dítěte či žadatele, tak je její kopie postoupena krajskému úřadu, který vede evidenci dětí, kterým je náhradní péče potřeba zajistit a také evidenci žadatelů, kteří žádají o osvojení dítěte nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče.

Krajské úřady vedou jak listinou podobu evidence, tak i elektronickou formu, která umožňuje dálkový přístup ostatním krajským úřadům, a díky tomu, mohou vyhledávat vhodné žadatele i v evidenci ostatních krajských úřadů.⁶¹

5.5 Odborné posouzení žadatelů

Krajský úřad obdrží spisovou dokumentaci žadatele, ale o zařazení žadatele úřad nerozhoduje bez dalšího, ale až poté co provede žadatelovo odborné posouzení, jež obsahuje celou řadu aspektů. V případě, kdy žadatel žádá výlučně o zprostředkování osvojení dítěte z ciziny, krajský úřad provede odborné posouzení, nicméně nerozhoduje o zařazení do evidence, postoupí kopii spisové dokumentace žadatele Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který má výlučnou pravomoc ve věcech mezinárodního osvojení.

V rámci psychologického posuzování žadatele je zkoumána osobní charakteristika žadatele, jeho psychický stav, duševní zdraví, jeho výchovné kompetence, rodinné vztahy a pohnutky k podání žádosti o pěstounskou péči nebo osvojení. Krajský úřad toto posouzení zajišťuje prostřednictvím interního nebo externího psychologa. V případě kdy, o zařazení do evidence žádá manželský pár, psycholog s nimi hovoří společně, ale také s každým samostatně. Stabilita jejich partnerského vztahu a soužití a obdobná motivace

---

⁶¹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 18

k podání žádosti a stejná očekávání patří mezi předpoklady, aby jejich vztah po příchodu dítěte do rodiny vydržel.⁶²

Dále je třeba zhodnotit celkový zdravotní stav žadatele jak po stránce tělesné, duchovní tak i smyslové, zda se zde nenachází nějaká překážka, která by mohla žadateli dlouhodobě bránit v péči o dítě. Pro ochranu zdraví dítěte by měl být vyloučen žadatel, který trpí závažnou infekční chorobou, nevyléčitelným onemocněním s jednoznačně negativní prognózou do blízké budoucnosti, kvůli které by nebylo možné dosáhnout účelu pěstounské péče nebo osvojení, což znamená – zajistit dítěti stabilní rodinné prostředí.

Mezi velmi důležité aspekty pro budoucí úspěšnost osvojení či pěstounské péče patří stabilita rodinného zázemí a vztahy žadatele s blízkými osobami. Dále také kulturní, etnické, náboženské a sociální prostředí, ve kterém žadatel žije.

Do odborného posuzování řadíme také bytové poměry a odpovídající úroveň vedení domácnosti, protože žadatel musí osvědčit schopnost, že dokáže finančně zajistit potřeby dítěte a péči o něj. V případech, kdy žadatel/žadatelé již mají děti, které s nimi vyrůstají ve společné domácnosti, je nutné posoudit schopnost dětí přijmout nového člena a dát jim prostor vyjádřit svůj názor na jeho potencionální příchod. V zájmu stávajících dětí vyrůstajících v rodině ani nově příchozího dítěte není, aby rodina změnu neustála a rozpadla se, z důvodu neuváženého přijetí nového dítěte a aby se nepotýkala se závažnými problémy.⁶³

Jako další posuzované kritérium je bezúhonnost, nejedná se o bezúhonnost pouze žadatele, ale i jeho manžela, druha, jejich dětí, ale i dalších blízkých osob, které žijí s žadatelem ve společné domácnosti. OSPOD si vyžádá za účelem prověření trestní minulosti všech těchto osob opis z evidence Rejstříku trestů, který není starší tři měsíců. V opise Rejstříku trestů se uvádějí všechny údaje o každém odsouzení, o průběhu výkonu trestů i ochranných opatření, zahrnuty jsou i údaje o odsouzení cizozemskými a mezinárodními soudy a také údaje o zahlazení odsouzení. Za bezúhonného žadatele pro účely zařazení se nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestní čin, který směřoval proti životu, svobodě, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte. Dále také pro jiný trestný čin, kdy jeho spáchání může mít nějaký vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte. V případě, kdy se žadatel nebo jiná posuzovaná osoba dopustí některého z vyjmenovaných trestných činů na dítěti, žadatel

---

⁶² Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 19

⁶³ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 19-20

není považovaný za bezúhonného pro zprostředkování náhradní rodinné péče a jeho žádost o zařazení do evidence bude zamítnuta. Jestliže se žadatel nebo jiná posuzovaná osoba dopustí jiného trestního činu, bude jejich bezúhonnost posuzována individuálně, přihlíží se k závažnosti trestného činu a formě zavinění k jeho škodlivým následkům, k výměře uloženého trestu, chování pachatele po spáchání činu, zdá má snahu nahradit způsobenou škodu, i k době, která od spáchání trestného činu uplynula.⁶⁴

5.6 Odborná příprava žadatelů k přijetí dítěte do rodiny

Do odborného posuzování dále patří zhodnocení přípravy žadatele k přijetí dítěte do rodiny. Přípravu musí každý žadatel absolvovat ještě předtím, než je o jeho zařazení do evidence rozhodováno. Přípravu žadatelům zajišťuje krajský úřad, prostřednictvím organizací, které jsou k tomu oprávněné. Časový rozsah je u tzv. prvožadatelů, to jsou ti, kteří žádají o zařazení do evidence poprvé, nejméně 48 hodin. Pro žadatele o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu je rozsah nejméně 72 hodin. U tzv. druhožadatelů, tedy těch, kteří již jednou přípravu dokončili, může časový rozsah krajský úřad snížit, pokud dojde k závěru, že plná příprava již není potřebná.⁶⁵

„Zvýšená časová dotace stanovená na přípravu žadatelů o zařazení do evidence tzv. přechodných pěstounů vyplývá z vyšší náročnosti a specifických požadavků, které výkon pěstounství tohoto druhu nese. U těchto žadatelů je zvláště posuzována jejich schopnost pečovat o děti se speciálními potřebami, jakož i schopnost spolupracovat s jejich biologickou rodinou.“⁶⁶

Na co se příprava osob vhodných stát se pěstouny nebo osvojiteli k přijetí dítěte do rodiny zaměřuje?

Zaměřuje se na:

- sebezpoznávání žadatele, rodinného systému žadatele a sociálních kontaktů,
- poznávat a naplňovat práva a potřeby dítěte v náhradní rodinné péči,
- osvojit si spolupráci s odborníky

---

⁶⁴ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 20

⁶⁵ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 21

⁶⁶ TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 21

- komunikace s dítětem, zvolení vhodného přístupu k němu, který rozvíjí jeho schopnosti a zájmy a saturující jeho citové, zdravotní, vývojové, sociální a vzdělávací potřeby.

Je nutné myslet také na možný styk dítěte v náhradní péči s jeho biologickou rodinou a s jeho dalšími blízkými osobami. Také je třeba pracovat s dětmi žijícími v rodině žadatele tak, aby byly schopny příchod nového dítěte do rodiny dobře přijmout.

Příprava osob vhodných stát se pěstouny na přechodnou dobu také obsahuje trénink dovedností, které jsou potřebné pro spolupráci s rodinou dítěte, dále přípravu na proces předávání dítěte zpátky do jeho biologické rodiny nebo do jiné náhradní rodiny.⁶⁷

5.7 Zařazení žadatele do evidence, výběr vhodných žadatelů pro dítě

Ihned potom, co krajský úřad ukončí odborné posouzení žadatele, rozhoduje o žadatelově zařazení do evidence. Podanou žádost zamítne v případech, kdy zjistí nějaké závažné důvody, kvůli kterým nelze žádosti vyhovět. Pokud se jedná o zamítavé rozhodnutí, je možné se proti němu odvolat k Ministerstvu práce a sociálních věcí do 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí. V rozhodnutí musí být uvedeno, do které evidence se žadatel zařazuje, dále je zde uložena povinnost hlásit úřadu všechny změny rozhodné pro zprostředkování pěstounské péče nebo osvojení do 15 dnů od jejich vzniku.

Cílem je nalézt pro dítě vedené v evidenci dětí, kterým je potřeba zprostředkovat náhradní rodinnou péči vhodného pěstouna nebo osvojitele (nezáleží na tom, u kterého kraje je žadatel veden v evidenci). Základní pravidlo výběru je hledání vhodných pěstounů nebo osvojitelů pro dítě, ne naopak.

Na krajských úřadech jsou poradní sbory, které se scházejí buď pravidelně, nebo podle potřeby a vybírají pro konkrétní dítě vhodné pěstouny či osvojitele. Poradní sbory zajišťují odborný a odpovědný výběr vhodných pěstounů či osvojitelů pro konkrétní dítě. Pokud je to možné, jsou dítěti vytipováni zpravidla 2 až 3 manželské páry nebo jednotliví žadatelé, kteří jsou postupně osloveni se sdělením, že byli krajským úřadem vybráni jako vhodní osvojitelé či pěstouni pro konkrétní dítě. Vybrané manželské páry nebo jednotliví žadatelé, mají přiřazené pořadí, ti s „horším“ pořadím jsou osloveni až tehdy, pokud žadatelé s „lepší“ pořadím dítě nepřijmou.⁶⁸

---

⁶⁷ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 21-22

⁶⁸ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 22

Vybranému žadateli nebo vybranému manželskému páru sdělí krajský úřad v písemném oznámení základní informace o dítěti a o právu se s ním seznámit. Žadatel/žadatelé mají právo seznámit se s dítětem do 30 dnů od doručení oznámení. Během této doby se žadatel musí rozhodnout, jestli podá návrh k soudu na svěřeni dítěte do péče či nikoliv. Lhůta může být v některých případech i výjimečně krajským úřadem prodloužena na žádost žadatele o dalších 60 dnů. Sociální pracovníci se více setkávají s prodloužením lhůty u žadatelů o pěstounskou péči, zejména při přijímání starších dětí nebo sourozeneckých skupin, zde je potřeba delšího času na seznámení se, vzájemné sblížení žadatelů dítěte nebo dětí.

Evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, také vede krajský úřad, jsou zde veškeré údaje, jako v předešlých evidencích, ale také je zde údaj o charakteristice a počtu dětí, kterým je osoba v evidenci schopna poskytovat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tato forma pěstounské péče se nezprostředkovává. Pěstouna vhodného pro pěstounskou péči na přechodnou dobu vybírá OSPOD – obecní úřad obce s rozšířenou působností následně podává návrh k soudu na svěřeni dítěte do péče tohoto pěstouna.⁶⁹

---

⁶⁹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 22-23

6 Mezinárodní osvojení

Právní úpravu, která zahrnuje mezinárodní osvojení, můžeme nalézt v několika mezinárodněprávních dokumentech, Česká republika je též smluvní stranou. S ohledem na nejlepší zájem dítěte upřednostňují tyto dokumenty zajištění náhradní rodinné péče o dítě v zemi jeho původu, tj. prioritní. V případě kdy je dítě osvojeno do jiného státu, jest považováno za subsidiární řešení situace, jež nebylo schopno ji vyřešit v zemi jeho původu.

Nejstarším dokumentem regionální povahy v rámci osvojení je Evropská úmluva o osvojení dětí. Úmluva byla přijata na půdě Rady Evropy roku 1967, která vstoupila v platnost na území České republiky roku 2000 a za účelem zvyšování ochrany dětí zakotvila základní požadavky kladené na proces při osvojování nezletilého dítěte. Roku 2008 proběhla revize Úmluvy, která zpřesnila a rozšířila text, avšak Česká republika ji dodnes neratifikovala. I přesto se revidované znění Evropské Úmluvy o osvojení dětí promítlo i do řady ustanovení občanského zákoníku, jehož autoři s novou podobou úmluvy již pracovali. Jedná se například o zákaz nepřiměřeného finančního zisku, který plyne ze zprostředkování osvojení, dále o stanovení přiměřeného věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojencem či o zavedení obligatorního vyžádání souhlasu dítěte s osvojením, pokud se jedná o dítě schopné pochopit význam tohoto institutu.

Zda je ve vztahu zprostředkování osvojení přítomný cizí prvek, bude se jednat o mezinárodní osvojení, kdy je Česká republika při jeho realizaci vázána Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993 („Haagská úmluva“). Cizí prvek spočívá v odlišném bydlišti osvojitele či osvojitelů a osvojence. V rámci mezinárodního osvojení je dítě přemísťováno ze země svého původu, kde se nachází jeho obvyklé bydliště, do země přijímací, ve které má své obvyklé bydliště jeho osvojitel či osvojitelé. Haagská úmluva upravuje postupy spolupráce mezi příslušnými orgány státu původu a přijímacího státu tak, aby byla realizace mezinárodního osvojení v nejlepším zájmu dítěte. Ve vztahu k cizině je možné zprostředkovat pouze osvojení, to znamená, takovou formu náhradní péče, kterou vzniká poměr mezi osvojencem a osvojitelem, jako je mezi rodičem a dítětem, nikoliv např. pěstounskou péči nebo jinou formu náhradní péče.⁷⁰

---

⁷⁰ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 69-70

Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí (ÚMPOD)

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v ČR (dále jen úřad) je ústředním orgánem ve věcech mezinárodního osvojení dle Haagské úmluvy. Úřad sídlí v Brně, má výlučnou pravomoc zprostředkovat osvojení dítěte z ciziny do České republiky nebo z České republiky do ciziny. Úřad vede za účelem zprostředkování mezinárodních osvojení evidenci dětí, kterým je třeba osvojení z ČR do ciziny zprostředkovat, dále vede evidenci českých žadatelů vhodných pro přijetí dítěte ze zahraničí a evidenci zahraničních žadatelů, kteří jsou vhodní pro přijetí dítěte z ČR.⁷¹

Úřad byl zřízen ustanovením § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o správní úřad s celostátní působností. Úřad je podřízený Ministerstvu práce a sociálních věcí. Úřad je orgánem sociálně-právní ochrany dětí, v jeho čele stojí ředitel. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí také vystupuje jako opatrovník v řízeních soudních ve věcech nezletilých s mezinárodním prvkem.⁷²

Spisovou dokumentaci dětí a žadatelů o osvojení postupují Úřadu krajské úřady, v případech, kdy je zřejmé, že se dítěti ani po uplynutí šesti měsíců od jeho zařazení do evidence nedaří zprostředkovat pěstounskou péči ani osvojení v České republice, ani nelze předpokládat, že by v budoucnu převzala dítě do péče osoba příbuzná dítěti nebo jemu blízká. Jedná-li se o žadatele, jejichž dokumentace je postoupena Úřadu v případě, kdy žadatelé o osvojení žádají výlučně o zprostředkování osvojení dítěte z ciziny, pokud se jim nepodaří zprostředkovat vnitrostátní osvojení dítěte do tří let od jejich zařazení do evidence žadatelů.

Během zprostředkování osvojení se Úřad řídí vnitrostátní legislativou a Haagskou úmluvou, dále také celou řadou norem s metodickým a doporučujícím charakterem. K tomu, aby bylo zprostředkováno osvojení, musejí být splněny podmínky stanovené právním řádem státu, jehož je občanem osvojenec, ale i státu, jehož občanem je osvojitel/osvojitelé, protože kumulativní naplnění těchto podmínek obou zúčastněných právních řádů je nezbytné pro to, aby mohlo být osvojení posléze uznáno v obou zemích, mezi kterými ke zprostředkování mezinárodního osvojení dochází.⁷³

---

⁷¹ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 70

⁷² Porov. ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad*. [online]. [cit. 2020-01-09].

⁷³ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 70-71

V případech, kdy se dítě na území ČR ocitne bez osoby pečující, pomáhá Úřad při zajištění návratu dítěte do země jeho původu. Úřad je státním orgánem, který je vázáný Úmluvou o právech dítěte, jeho hlavní hledisko tedy je zájem dítěte při jakékoli činnosti.⁷⁴

Zprostředkování mezinárodního osvojení

Úřad jako ústřední orgán, který spolupracuje v rámci mezinárodního osvojení pouze se zeměmi, které podepsaly Úmluvu. Úřad zprostředkovává osvojení do ciziny a z ciziny, tedy ve dvou směrech. Proto, aby se jednalo o mezinárodní osvojení, hraje roli pojem již zmíněný – obvyklé bydliště žadatele, kde žadatel bydlí, kde pracuje a kde je jeho zázemí. Nerozhoduje zde, jaké má žadatel státní občanství stejně tak, jako nerozhoduje, kde je jeho trvalý pobyt. Příklad, kdy se jedná o mezinárodní osvojení ve smyslu Úmluvy – český státní občan žijící na Slovensku si chce osvojit dítě, které žije na území ČR, osvojení je možné učinit jen prostřednictvím Úřadu.

Hlavní činností Úřadu je zprostředkovat osvojení dítěte s obvyklým pobytem v ČR do zahraničí.

Osvojování z ciziny zůstává prozatím v pozadí, z důvodů složitosti navazování spolupráce a malou ochotou ostatních zemí. Z těchto důvodů je počet států, ze kterých lze osvojovat minimální, to jest následek jejich jednání a nespolečnosti. Tento proces je také velice finančně náročný, což v častých případech potencionálně žadatele odrazuje.

Úřad poskytuje informace o českém právu v rámci mezinárodního osvojení, ale i všeobecné informace spojené s agendou mezinárodního osvojení. Úřad dále sleduje a má za úkol usnadnit řízení o osvojení, po jeho skončení o řízení informuje ostatní příslušné orgány státní správy.

Při vlastním zprostředkování osvojení činnost úřadu spočívá v evidenci dětí vhodných k mezinárodnímu osvojení a vyhledávání osvojitelů vhodných pro tyto děti. Úřad zprostředkovává osvojení pouze na žádost fyzické osoby, kdy tato osoba má zájem o mezinárodní osvojení. Během mezinárodního zprostředkování Úřad výlučně spolupracuje s ústředními orgány nebo pověřenými organizacemi. Proces mezinárodního osvojování je finančně náročný a velmi složitý formální proces. Cílem procesu je chránit nejlepší zájmy dětí. Základní pravidla procesu stanoví Úmluva. Podmínky se liší

---

⁷⁴ Porov. ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad*. [online]. [cit. 2020-01-09].

v závislosti na situaci a v právních úpravách ve státech, které spolupracují na konkrétním případě mezinárodní adopce.⁷⁵

Dokumenty přiložené k žádosti o osvojení

- Schválenou žádost o osvojení k tomu obsahující výslovné potvrzení příslušného orgánu přijímacího státu, že žadatelé jsou vhodní a způsobilí k osvojení dítěte, také bližší charakteristiku dítěte, o které jsou žadatelé schopni kvalifikovaně pečovat.
- Žadatelé také přikládají své rodné listy.
- Dále žadatelé přikládají doklady o státním občanství.
- Osvědčení o jejich bezúhonnosti.
- V případě jsou-li manželé, tak oddací list.
- Zprávu ze sociálního šetření u nich v domácnosti vypracovanou oprávněným sociálním pracovníkem.
- Zprávu obsahující posouzení osobnosti žadatele vypracovanou psychologem, ve které je i vyšetření zaměřené na odhalení případné psychopatologie.
- Doklady o zaměstnání žadatele, o jeho příjmech.
- Souhlasy žadatelů týkající se provádění kontrol osvojovaného dítěte.
- Vyplněný dotazník určený žadatelům o osvojení.
- Fotodokumentaci, kde jsou fotografie žadatelů, biologických dětí nebo jiných osob žijících ve společné domácnosti žadatelů, fotografie širší rodiny a také bytových podmínek žadatelů.⁷⁶

Zprostředkování osvojení dítěte z ČR do zahraničí

Pouze úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je oprávněný zprostředkovat osvojení dítěte z České republiky do zahraničí. Zprostředkování lze provést pouze v případě, když je dítě osvojitelné dle českého práva, tedy v případě, že:

1. Rodiče dítěte dali souhlas k osvojení dítěte neznámými osvojiteli. Souhlas může dát matka až po uplynutí šesti týdnů po narození dítěte, otec může dát souhlas s osvojením i před uplynutím této doby, nejdříve ovšem po narození

---

⁷⁵ Porov. ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad*. [online]. [cit. 2020-01-09].

⁷⁶ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 71-72

dítěte. Souhlas k osvojení dítěte dávají rodiče před soudem, po uplynutí tří měsíců, od doby, kdy byl dán souhlas k osvojení, se pozastavuje výkon práv a povinností, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti.

2. Soud osvojovanému dítěti jmenuje poručníka a to orgán sociálně-právní ochrany dětí, jestliže byl poručník jmenován někdy dříve, nebo soud rozhodl v souladu se zákonem č. 89/2012., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů o tom, že k osvojení dítěte není nutný souhlas rodičů, protože:

- rodiče osvojovaného dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti a také práva dát souhlas k osvojení dítěte,
- rodiče osvojovaného dítěte nejsou schopni svou vůli projevit nebo rozpoznat následky způsobené jejich jednáním nebo je ovládnout,
- rodiče osvojovaného dítěte se ocitají na místě neznámem, jenž se nepodaří soudu v součinnosti s ostatními orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti,
- rodiče nejeví zjevný zájem o dítě.

3. Dále také v případě, kdy rodiče dítěte nejsou známi.

4. Jedná-li se o dítě osiřelé bez dalších příbuzných.

Osvojitelem se může stát jeden z manželů nebo oba manželé. Ve výjimečných případech si dítě může osvojit i jiná osoba. Jako dítě společné si mohou dítě osvojit pouze manželé. Páry stejného pohlaví si nemohou dítě osvojit.

Mezi osvojencem a osvojitelem musí být zachován přiměřený věkový rozdíl, který by neměl být menší než šestnáct let. Při osvojení má mezi osvojencem a osvojitelem vzniknout vztah, který bývá mezi rodiči a dětmi, věkový rozdíl tedy má odpovídat věkovému rozdílu mezi rodiči a dětmi.

V České republice je důsledně uplatňovaný princip subsidiarity, podpůrnosti mezinárodního osvojení plynoucí z Úmluvy o právech dítěte. V České republice je pro děti vhodná péče hledána po dobu šesti měsíců, o doby, kdy je dítě již osvojitelné. Rodina vhodná pro dítě je hledána v souladu se zákonem č. 359/1999Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů příslušnými krajskými úřady. Pokud není pro dítě v uvedené lhůtě nalezena na území České republiky vhodná rodina, zasílá příslušný

krajský úřad spisovou dokumentaci Úřadu pro mezinárodněprávní osvojení, který poté hledá dítěti vhodnou náhradní rodinu mimo území České republiky.⁷⁷

Zařazení žadatele do evidence a zprostředkování osvojení z České republiky do zahraničí

Před rozhodnutím, zda bude žadatel zařazen do evidence, provádí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí odborné posouzení žadatele dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v jehož rámci je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí oprávněný doplnit podklady, které žadatel a ústřední orgán přijímacího státu předložily. Poté, co je Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí rozhodnuto o tom, jestli bude žadatel zařazen do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli, či nikoliv. Odvolání proti rozhodnutí úřadu je přípustné u Ministerstva práce a sociálních věcí.

Během procesu zprostředkování pak Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí hledá pro děti vedené v evidenci vhodné osvojitele ze žadatelů o osvojení. Poradní sbor Úřadu pro náhradní rodinnou péči, který je tvořený pediatry, psychology, zástupci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, zástupci ministerstva a nevládních organizací, má poradní hlas při výběru žadatele. V případě, kdy je nutné zajistit osvojitelskou rodinu pro skupinu sourozenců, v potaz se berou pouze ti žadatelé, kteří jsou schopni a ochotni přijmout děti společně, protože zachování sourozeneckých vztahů v jiné (cizí) zemi je pro děti elementárně důležité.

Jestliže se narodí další (mladší) sourozenec biologickým rodičům až potom, co byl starší sourozenec osvojený do ciziny, a i mladšímu sourozenci je třeba zajistit náhradní rodinnou péči, je vždycky kontaktována zahraniční osvojitelská rodina, jestli by byla ochotna a schopna přijmout i další dítě. V případě, kdy to není v možnostech rodiny, vyhledává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí osvojitelskou rodinu ve stejné zemi, aby děti mluvily stejným jazykem a měly možnost stýkat se spolu v budoucnosti.

Pokud jsou nalezeny vhodné žadatelé pro dítě, zasílá Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí příslušnému orgánu přijímacího státu zprávu týkající se vybraného dítěte, která obsahuje informace o zdravotním stavu a sociálním prostředí, dále také psychologický posudek dítěte, sdělení informací pro jaké důvody je dítě osvojitelné,

---

⁷⁷ Porov. ODDĚLENÍ MEZINÁRODNÍCH ADOPCÍ ÚŘADU PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny*. 2016. s. 2 [online]. [cit. 2020-04-06].

i fotografii dítěte. Orgán přijímacího státu poté sám informuje o výběru přímo žadatele. Jsou-li žadatelé rozhodnutí pro seznámení se s dítětem, je ze strany Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí zprostředkováno vzájemné setkání, stejně tak je i poskytnuta odborná právní a psychologická podpora během celého procesu vzájemné interakce mezi žadatelem a dítětem. Zda jsou žadatelé rozhodnutí podat návrh k soudu na svěřeni dítěte do preadopční péče, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu jim je nápomocný s jeho podáním. Nutnou součástí návrhu je i souhlas příslušného orgánu přijímacího státu se zprostředkováním osvojení.

Poté, co žadatelé podají návrh k soudu, zůstávají zpravidla v České republice a čekají na rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do jejich preadopční péče. Městský soud v Brně je příslušný pro řízení o předání dítěte do péče před osvojením do ciziny. Po právní moci tohoto rozhodnutí obdrží žadatelé veškeré doklady dítěte (jeho rodný list, cestovní doklad, průkaz zdravotní pojišťovny, očkovací průkaz a tak dále) a nyní s ním mohou odcestovat do přijímacího státu. Neznamena to ovšem, že by dohled České republiky nad dítětem končil ani spolupráce s příslušnými ústředními orgány, to i nadále pokračuje zasíláním zpráv obsahující informace o dítěti v pravidelných intervalech, které jsou stanoveny v metodice Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (tzv. follow-up reports). Zprávy jsou vypracovávány orgánem přijímacího státu a mapuje v nich zejména adaptaci dítěte v jeho nové rodině, jak se rozvíjí vztah mezi ním a jeho budoucími osvojiteli i jejich širší rodinou. Zaměstnanci příslušného orgánu přijímacího státu za tímto účelem dítě navštěvují v jeho osvojitelské rodině. V podaných zprávách je obsažena i aktuální lékařská zpráva a fotografie dítěte, na které jsou i ostatní členové osvojitelské rodiny. Jestliže by během výkonu dohledu orgán přijímacího státu zjistil, že umístění dítěte v budoucí osvojitelské rodině není v nejlepším zájmu dítěte, je povinný o těchto skutečnostech bezodkladně informovat ústřední orgán státu, ze kterého dítě pochází a učinit potřebná opatření k ochraně dítěte, jako je zajistit mu dočasnou náhradní péči v přijímacím státě a navrácení dítěte do země jeho původu.

Během prvního roku umístění dítěte u budoucích osvojitelů obdrží Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí dohromady čtyři zprávy, v určitých etapách (po prvním, třetím, šestém a dvanáctém měsíci) pobytu dítěte v zahraničí. Dále jsou Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí zasílány zprávy poté, co dítě dosáhne věku tři, sedmi, dvanácti, patnácti a osmnácti let. Díky těmto zprávám je zajištěn dohled orgánů České

republiky a vzájemná interakce mezi ústředními orgány až do té doby, kdy dítě dosáhne zletilosti.

Po uplynutí šesti měsíců od umístění dítěte do osvojitelské rodiny v přijímacím státě a po zpracování prvních tří zpráv obsahujících informace o dítěti mohou budoucí osvojitelé podat Úřadu žádost o udělení souhlasu s osvojením dítěte do ciziny. Úřad souhlasí s žádostí a vyhoví jí tehdy, pokud z dosavadní interakce mezi osvojitelem a osvojeným, které jsou obsaženy v informačních zprávách, vyplývá, že osvojení je v nejlepším zájmu dítěte. Poté co Úřad vydá souhlasné rozhodnutí, může dojít k osvojení dítěte, o kterém rozhoduje příslušný orgán přijímacího státu dle jeho vnitrostátní právní úpravy. O této skutečnosti přijímací stát vyrozumí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu a zároveň i potvrdí, že osvojení bylo provedeno v souladu s Haagskou úmluvou.⁷⁸

Zprostředkování osvojení dítěte ze zahraničí do ČR

Rovněž jako u zprostředkování osvojení dítěte z ČR do zahraničí je oprávněným orgánem zprostředkovat osvojení ze zahraničí do ciziny pouze Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, za podmínek stanovených Haagskou úmluvou, to znamená, pouze ze zemí, které jsou jejími signatáři. V tomto případě pak má Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí postavení a povinnosti orgánu přijímacího státu (výše popsané) a podává pravidelné zprávy o tom, jak se osvojované dítě adaptuje v České republice v intervalech a za podmínek, které jsou stanovené ústředním orgánem státu, odkud dítě pochází.

Proces mezinárodního osvojení podle podmínek stanovených Haagskou úmluvou je časově i finančně velmi náročný, avšak poskytuje dostatečné záruky úspěšnosti osvojení, které vede k vytváření nové fungující rodiny. Avšak mohou se vyskytovat i případy osvojitelů, usilujících o osvojení dítěte z nesmluvních států Haagské úmluvy, tedy bez zprostředkování Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, obrací se přímo na místní orgány země, ze které chtějí dítě adoptovat. Pokud jsou žadatelé úspěšní, žádají poté Českou republiku o uznání cizího rozhodnutí o osvojení. Takovýto postup je obcházení zákona, který pověřuje zprostředkováním osvojení dítěte z ciziny do České republiky výlučně Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, a nese s sebou také mnoho rizik pro dítě i osvojitele (například obchodování s dětmi, únos dítěte biologické rodině, sexuální

---

⁷⁸ Porov. TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 72-73-74

zneužívání, nepravdivé informace o dítěti, jeho totožnosti, traumatizace dítěte jeho převozem do cizího prostředí bez odborné přípravy a další).⁷⁹

---

⁷⁹ Porov. TRKOVÁ L. *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018, s. 74-75

7 Motivace zájemců a přípravné kurzy

Motivace může být chápána jako souhrn pohnutek k určitému jednání. Při zjišťování motivace u klientů k náhradní rodinné péči, je důležité se ptát na otázky: Co vede klienty k podání žádosti o náhradní rodinnou péči? Proč to dělají, jaký k tomu mají důvod? Co stojí za jejich rozhodnutím?

Velmi obtížné často bývá objasnění motivace sociálnímu okolí zájemců. Zájemci o náhradní rodinnou péči musí opakovaně odpovídat na citlivé, velmi soukromé, intimní a emočně niterné otázky. Nějací klienti se setkávají s neinformovaností svého okolí a jeho předsudkům. Lidé nemají často povědomí o náhradní rodinné péči, pokud se o náhradní rodinnou péči nějak nezajímali nebo neprošli tímto procesem. Stává se, že některé teze a úvahy jsou bolestivé a to nejen pro budoucí rodiče samé. U pěstounů je tento jev méně ohrožujícím, protože své rodičovské potřeby již mají zpravidla saturovány. Nejvýraznější motivací u pěstounů bývá touha pomoci dítěti, které ji potřebuje.

Motivace zájemců jako taková je zkoumána až v posledních desetiletích. V historii se děti odkládaly do nádob umístěných v kostelech a pak se jich ujali věřící, jednalo se „pouze“ o výchovu dítěte, jež byla akceptována okolím. Pouze u šlechty probíhal formální proces se všemi právními náležitostmi, především z důvodů existence nemanželského dítěte, zajistit si pokračování rodu nebo třeba jako „náhrada“ za zemřelé dítě. S nadsázkou by se dalo říci, že tyto důvody převládají i v současnosti u zájemců o osvojení.⁸⁰

Finanční odměna jako motivace

V historii byla také motivací finanční odměna. Pro vyplácení peněz pěstounkám (v podstatě se jednalo o ženy) musel farář potvrdit, že je dítě naživu (více v kapitole – Náhradní rodinná péče a historické vymezení).

Finanční motivace bývá kritizována a obvykle bezdůvodně vzbuzuje velké obavy, v České republice má prokazatelnou tradici. Je úzce spojena s dočasnou povahou péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, o které kritici hovoří jako o návratu zpět. Na situaci je možné se podívat i tak, že vychází z tradic (podle příznivců pěstounské péče na

---

⁸⁰ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 42

přechodnou dobu), buduje se něco nového, avšak na již postavených a osvědčených základech.

Finanční motivace a časové omezení je motivací, se kterou je třeba pracovat a využít ji. V případě, kdy mají zájemci o náhradní rodinnou péči vysoký potenciál stát se kvalitními pěstouny a nabízí dítěti prostředí, ve kterém bude prospívat, a ve kterém se dítěti dostane individuální péče a dostatek lásky (byť dočasně a za finanční odměnu pěstounů), pak tato motivace není hodna odsouzení. S ohledem na náklady, které souvisejí s péčí a výchovou o dítě a ekonomickou situací, by lidé měli ocenit klienty, kteří se neschovávají za nepřiměřený altruismus. Jestliže finanční motivace je jedinou a primární motivací zájemce, v tom případě se jedná o motivaci nevhodnou a neakceptovatelnou.

Motivací osvojitelů je mnohdy saturování rodičovských potřeb, pro některé manžele je mít dítě životní nutností, bez dětí znamená nebýt šťastni a žít ve vědomí, že jim něco chybí, něco co je pro jejich život nezbytné.⁸¹

Motivace během procesu zprostředkování

Během procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, hraje motivace velmi důležitou roli. Již v počátcích, kdy zájemci o náhradní rodinnou péči vyplňují úvodní dotazníky při případném podání žádosti, je možno zaznamenat právě otázky na motivaci, která vede klienty k tomuto zásadnímu kroku. Jde zejména o Dotazník – přílohu k žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče – představy a očekávání. Žadatelé vyplňují tuto část společně, pokud se jedná o manželský pár. Jedná se o otevřenou otázku, žadatel zde má možnost vyjádřit se vlastními slovy. Popisuje se zde například skutečnost, proč se rozhodl pro náhradní rodinnou péči a co od ní očekává. Zde se dotazník věnuje i představám o dítěti, jedná se o poslední část dotazníku, proto je zde i uvedeno prohlášení o pravdivosti údajů.

Motivace je významným faktorem a nesmí být podceňována nebo dokonce přehlížena. Ovšem v praxi se tomu někdy tak děje, jedná se ale o přístup nežádoucí a také v rozporu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění (odstavec 2, § 27). Pochopit motivaci je velmi důležitou součástí vyhodnocení žádosti. Je třeba s motivací vhodně pracovat během celého procesu náhradní rodinné péče. Pouhá

---

⁸¹ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 42

motivace klientů může rozhodovat o jejich zařazení nebo nezařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny.

Někdy se mohou pracovníci v náhradní rodinné péči setkat se skrytou motivací u klientů, kdy skutečná motivace pro náhradní rodinnou péči zůstává skryta za motivací, kterou zájemce deklaruje. Odborníci mají za úkol odhalit pravý důvod podání žádosti a pracovat na skutečné motivaci, která často bývá utajována proto, že se neshoduje s principem náhradní rodinné péče. Důvodem proč někteří klienti tají skutečnou motivaci, může být též například členství v různých sektách, sexuální odchylky jako je pedofilie a jiné, proto je nutné cíleně pátrat, nejenom po skutečné motivaci.

Motivaci klientů je třeba posuzovat a toto posouzení zahrnout a zohlednit v celkovém zhodnocení žádosti.⁸²

Altruistická motivace

Altruistická motivace bývá zejména u pěstounů, případně se objevuje i u pěstounů na přechodnou dobu. Při podávání žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče hraje roli především touha pomoci dítěti, které pomoc potřebuje. Tito lidé mají zpravidla pevný hodnotový žebříček, podání žádosti pečlivě zvážili a často přicházejí velmi dobře po teoretické stránce připraveni.

Někteří klienti zvažují přijetí dítěte do pěstounské péče ještě dříve, než se jim narodí děti vlastní, ale založení vlastní rodiny je pro ně prioritou. Když děti částečně „odrostou“, přicházejí na OSPOD, kde podávají svou žádost. Jedná se o klienty, kteří jsou často více než dobře informováni, zpravidla se dlouhodobě zajímali o problematiku pěstounské péče. Hlavní motivaci, kterou mají, je touha pomoci dalšímu dítěti, rozšířit svou rodinu, ukázat dítěti vyrůstajícímu v dětském domově, že je možné žít i jinak, rodinně.

Jedná se o motivaci, která se u osvojitelů objevuje jen sporadicky. Osvojitelé již mají vlastní děti, ale i přes to chtějí a mají kapacitu pomoci dalšímu dítěti. Pěstounské péče se z nejrůznějších důvodů obávají. Strach z toho, že by dítě nebylo právně „jejich“ a mohli by o dítě přijít, je jedním z nejčastějších důvodů. Strach z kontaktu s biologickou rodinou dítěte, ohrožení vlastní rodiny a dětí. Tyto obavy jsou legitimní a je nutné je brát vážně.

---

⁸² Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 45

Jde o žadatele, kteří bývají často také tolerantnější a otevřenější ohledně svých požadavků. Netrvají na dítěti v kojeneckém či batolecím věku, protože to si již odžili se svými dětmi.

Žadatelé jsou spíše výjimečně ochotni přijmout dítě bez ohledu na jeho etnikum nebo zdravotní stav. V této oblasti mají pracovníci systému náhradní rodinné péče značný prostor pro další spolupráci s žadateli a pro kvalitní, pečlivou a dlouhodobou přípravu zájemců, jenž bude reagovat na potřeby dětí. Potřeba zájemcům stále vysvětlovat, jaké děti se dostávají ke zprostředkování náhradní rodinné péče a dobře zužitkovat jejich altruistické pohnutky. U některých zájemců může být altruistická motivace velmi silná, je důležité, aby zájemci dobře znali své možnosti a limity a uměli s nimi pracovat, nepřeceňovat se.⁸³

Uspokojení rodičovských potřeb jako motivace

Jedná se o druh motivace převládající u žádostí osvojitelů. Málokdy se objeví i u žádostí o zprostředkování pěstounské péče. Zájemci o pěstounskou péči často podávají žádosti jen proto, aby jim dítě bylo co nejrychleji zprostředkováno, a doufají, že péče o něj se nebude zásadně lišit od osvojení. Všichni žadatelé si přejí přijmout dítě co nejdříve. Prvním článkem hrajícím primární úlohu v procesu náhradní rodinné péče je nejčastěji sociální pracovník na obecním úřadě s rozšířenou působností, resp. úřadu městské části. Je třeba žadatelům o pěstounskou péči vysvětlit komplexně celou problematiku, může jít o žadatele, kteří ve skutečnosti o pěstounskou péči v pravém slova smyslu nemají zájem. Každý žadatel však má právo na podání žádosti o zprostředkování pěstounské péče. Je zde zřejmé, že pěstounská péče by nenaplnila jejich účel, zájemci preferují dítě, u kterého je v budoucnosti předpoklad osvojení, chtějí přijmout dítě co nejmenší a neakceptují biologickou rodinu dítěte. Krajský úřad má za úkol takovouto žádost zamítnout.

V případě, kdy krajský úřad žádost vydá zamítavé rozhodnutí, je nutné vypracovat podrobné odůvodnění, nejen pro informaci zájemců, ale i pro účely případného odvolání. Povinnosti sociálního pracovníka na krajském úřadu je vydat zamítavé rozhodnutí, jestliže má indicie o tom, že pěstounská péče nebude plnit svůj účel, musí hájit zájmy dítěte. Hájit zájmy dítěte je prvotní poslání každého odborníka v rámci náhradní rodinné péče.

Sociální pracovník nesmí spoléhat na své dojmy, je nutné kvalitně posuzovat, spolupracovat multidisciplinárně, vyskytnou-li se chyby tak na ně upozornit, konzultovat s lektory příprav, zabývat se především motivací a rozhodnutí řádně odůvodnit.

---

⁸³ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 45

V zájmu státu není, aby měl pěstouny, kteří jsou skrytí osvojitelé, v takových případech pěstounská péče není efektivní. V praxi se často ku prospěchu dětí nevyhovuje pěstounům, kteří jsou nadměru stresováni nejistou právní situací. Jestliže pracovníci systému náhradní rodinné péče podání žádosti o pěstounskou péči (skryté osvojení) akceptují, hrubě porušují všechny obvyklé a žádoucí principy a ochranu práv dítěte.

Uspokojení rodičovských potřeb jako motivace není špatná ani škodlivá. Je však nezbytné, aby žadatelé měli v mysli, že se nevyhledává dítě pro ně, sociální pracovník neřeší zakázku žadatelů. Během procesu náhradní rodinné péče se hledají dítěti rodiče, nikoliv naopak. Nutná je i práce s trpělivostí žadatelů, neboť se do procesu náhradní rodinné péče často dostávají v době, kdy už měli představu o tom, že budou jejich rodičovské potřeby saturovány. Důležitá je i práce se ztrátami a traumaty (např. neplodnost, potraty, neúspěšné umělé oplodnění, sociální stigma).⁸⁴

Sociální prestiž jako motivace

Jedná se ve většině případů o určitou pózu. Nejčastějšími případy jsou páry, které chtějí přijmout dítě odlišné, například černocho. Motivací tady bývá touha po tom, aby bylo co nejvíce patrné, že nejsou biologickými rodiči dítěte, ale že se jedná o dítě přijaté.

Také se jedná o případy dalších nevhodných představ o etnickém původu dítěte, kdy se zájemci vymezují negativně, též je to i v případě, kdy zájemci výslovně požádají o odlišnou příslušnost dítěte, pak je nutno pátrat po příčinách a motivaci, ptát se, zda je takovýto zájemce vhodný pro náhradní rodinnou péči. Jestliže ano, doporučují se mu vhodné formy náhradní rodinné péče a poskytuje se mu dostatek informací o dětech, kterých se náhradní rodinná péče týká. Je zde nutné vyloučit, že by dítě mohlo být pouze „doplňkem“ rodiny, která si díky přijetí tohoto dítěte zvýší svůj sociální nebo jiný status. Jedná-li se podle hodnocení sociálního pracovníka o nevhodné klienty z důvodu jejich nevhodné motivace je proces náhradní rodinné péče nežádoucí. Sociální pracovník musí klientům oznámit zamítnutí jejich žádosti přiměřeným způsobem.⁸⁵

---

⁸⁴ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 45-47

⁸⁵ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 47

Motivace dítěte

Motivace dítěte je často opomíjeným tématem. Pracovníci rozhodují o dítěti, bez toho, aby znali jeho názor. Lze říci, že se to děje v dobré víře, že jakákoli forma náhradní rodinné péče je pro dítě lepší, než aby vyrůstalo v ústavu (ústavní výchově). Sociální pracovníci často nepracují s motivací dítěte, protože se jedná o dlouhodobou práci nebo z důvodů kdy nepředpokládají, že by dítě nechtělo jít do náhradní rodinné péče nebo mělo jiné očekávání.

Opomíjení motivace dítěte se netýká pouze pracovníků OSPOD, ale často i zaměstnanců ústavních zařízení. Dítě nemívá mnoho informací o náhradní rodinné péči, neví nic o procesu, co ho čeká, proč je to pro něho dobré. Může se stát, že kvůli obavám z neznámého, dítě náhradní rodinnou péči odmítá. Také se může stát, že informace, které má o náhradní rodinné péči získal od svých starších, zkušenějších kamarádů nebo z internetu, a tyto informace bývají často mylné a chybné. V některých případech se může stát, že dítě získá informace, které však nejsou přiměřené jeho věku a rozumové vyspělosti.

Důraz se klade na to, aby dítě mělo mnoho kvalitních informací o náhradní rodinné péči, možnost ptát se a obdržet informace jemu srozumitelné. Je důležité, aby dítě dostávalo informace od všech pracovníků stejné, aby se nijak nelišily, proto je dobré, když personál zařízení a pracovníci OSPOD stanoví, jakým způsobem budou dítě informovat. Při poskytování informací, by měli pracovníci dát dítěti dostatek času na jejich zpracování (předávání informací musí probíhat s ohledem na jeho věk, rozumovou vyspělost) především když se to týká informací, které jsou pro dítě nové. S dětmi, které mají negativní zkušenost s náhradní rodinnou péčí ať již vlastní, nebo zprostředkovanou, je obzvláště nutné pracovat citlivě.

Starší děti bývají nemotivované, mají obavy měnit své prostředí. Jsou v zařízení spokojené a zvyklé.⁸⁶

Přípravný kurz v rámci motivace zájemců

ZSPOD nařizuje povinnost absolvovat přípravný kurz. Jehož úloha v systému náhradní rodinné péče je doplnit a prohloubit vědomosti zájemců, rozvinout jejich dovednosti a posílit rodičovské kompetence. Vědomosti nemusí být pouze obecné, ale

---

⁸⁶ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 48-49

mohou se týkat i například osobností klientů samých. Klienti, kteří přicházejí na kurz, by již měli mít nějaké obecné znalosti, které získaly od sociálních pracovníků.

Během přípravného kurzu se může motivace žadatelů nějakým způsobem posunout nebo dokonce změnit. U většiny případů vede kvalitní příprava u zájemců k rozvoji tolerance a větší otevřenosti.

Přípravný kurz není souborem přednášek, jedná se o interaktivní činnost obsahující zážitkové prvky. Velmi efektivní je častá práce se skupinovou dynamikou. Přípravný kurz pomáhá žadatelům nastavit si vlastní kritéria. V případě, kdy jsou tyto limity nastaveny dostatečně kvalitně, je nevhodné je nerespektovat nebo překračovat, především pod vlivem emocí (například dlouhá čekací doba apod.). Přípravný kurz založený pouze na přednáškové činnosti se jeví jako nedostatečný, naprostá většina získává informace o náhradní rodinné péči již před podáním své žádosti. Více se uplatňují zážitkové přípravné kurzy, jsou interaktivní a méně přednáškové. V těchto kurzech může docházet k navazování užších vazeb a zároveň k bližšímu poznávání klientů. Úkolem přípravného kurzu by mělo být mimo jiné i dostatečně motivovat zájemce pro další spolupráci s odborníky.⁸⁷

---

⁸⁷ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 49-50

8 Příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči

Povinností všech žadatelů o zprostředkování osvojení a pěstounské péče je absolvování přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Povinnost přípravy vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Příslušný krajský úřad je povinen zajistit žadatelům dostupnost příprav. Z tohoto důvodu krajské úřady uzavírají smlouvy s organizacemi, jež mají potřebné zkušenosti v odborné práci s náhradními rodinami.

Cílem příprav budoucích pěstounů a osvojitelů je poskytnout jim potřebné informace, které se vztahují k péči o dítě, jeho výchově a napomoci při přípravách příznivého prostředí pro svěřené dítě a jeho vývoj s ohledem na jeho specifické potřeby.

Přípravné kurzy probíhají formou přednášek, besed, programových skupinových diskusí a výcvikových seminářů. V těchto přípravných kurzech jsou žadatelům poskytovány potřebné informace, jež se vztahují k problematice pěstounské péče či osvojení, rodičovství, péči o dítě, ochrana jeho zdraví a výchovy, využívají se odbornosti dětských lékařů, psychologů, sociálních pracovníků. Přípravné kurzy pomáhají účastníkům vyjasnit si osobní otázky spojující se s přijetím nové role a nabídnutí jim poradenství při řešení problému ve vztahu ke zvažovanému přijetí dítěte. Velkou roli, zde mohou hrát i rodiče, kteří již mají dítě nebo děti v náhradní rodinné péči.⁸⁸

Zájemci jsou povinni absolvovat přípravný kurz, to vyplývá ze ZSPOD. Úlohou přípravného kurzu je v dnešní době především doplnění a prohloubení vědomostí, rozvoj dovedností zájemců a posílení jejich rodičovských kompetencí. Na přípravný kurz by měli klienti přijít již s nějakými základními obecnými znalostmi, které jim předal sociální pracovník. Během přípravného kurzu se může motivace zájemců výrazně posunout nebo dokonce i změnit. Kvalitní příprava vede u zájemců k rozvoji tolerance, k jejich větší otevřenosti. Přípravné kurzy jsou v současné době spíše interaktivní činností se zážitkovými prvky, nejsou tolik přednáškové. Osvědčují se především v nízkém počtu lektorů, kdy jsou zpravidla dva, proto může docházet k navazování užších vazeb a bližšímu poznání klientů. Často se v nich pracuje se skupinovou dynamikou, která se v praxi jeví jako velmi efektivní. Přípravný kurz by měl žadatelům pomoci nastavit si vlastní kritéria a zároveň klienty dostatečně motivovat pro další spolupráci s odborníky.⁸⁹

---

⁸⁸ Porov. DŮM RODIN. *Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči*. [online]. [cit. 2020-02-18].

⁸⁹ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 49-50

V průběhu přípravy se žadatelé dozvídají, jak probíhá ono zprostředkování osvojení či pěstounské péče, dozvědí se, jaké jsou formy náhradní rodinné péče, jaká jsou specifika péče o dítě v náhradní rodinné péči, jaká jsou vývojová stádia dětí v náhradní rodinné péči, jaký má význam udržení kontaktu s biologickou rodinou přijatého dítěte, významnost citových vazeb, jak vše děti prožívají. Během přípravy mohou žadatelé sdílet, jaká mají očekávání, jejich obavy, zkušenosti a další.

Příprava a její časový rozsah je stanovený v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jedná-li se o žadatele o osvojení nebo pěstounskou péči, rozsah přípravy je 48 hodin, žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu mají přípravu nejméně 72 hodin. Jestliže se jedná o druhožadatele, tedy o žadatele, který již jednou dokončil přípravu, může krajský úřad snížit délku přípravy. Žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu jsou navíc posuzováni ve schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnosti spolupráce s rodiči dětí.⁹⁰

Přípravy v oblasti náhradní rodinné péče jsou důležitou a nezbytnou součástí procesu náhradní rodinné péče. Cílem těchto příprav je získávání znalostí a dovedností žadatelů dále také posouzení jejich kompetencí starat se o přijaté dítě. Příprava slouží také jako prevence před selháním náhradní rodinné péče. Odborné posouzení a příprava probíhají jako společný proces, ve kterém spolupracují žadatelé a odborníci, hlavní je posuzovat kompetence žadatelů ve vztahu k náhradní rodinné péči. Důležitá je i příprava dětí, která je nezbytnou součástí příprav. Děti, které již žijí v rodině a posuzování kapacity celého rodinného systému k přijetí dalšího dítěte. Kvalitu příprav náhradní rodinné péče je třeba dlouhodobě sledovat. Sbírají se data, poté probíhá jejich analýza s evaluací, jež by měla vyústit v návrhy změn týkající se příprav a jejich zavedení do praxe.⁹¹

Příprava a její legislativní zakotvení

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění (ZSPOD), dle kterého se řídí příprava a odborné posouzení náhradních rodičů. Jednotlivé krajské

---

⁹⁰ Porov. MORAVSKOSLEZSKÝ KRÁJ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči*. Ostrava, Moravskoslezský kraj, 2014, s. 7-8

⁹¹ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 114

úřady v přenesené působnosti jsou zodpovědné za přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči. Tyto krajské úřady mohou buď přímo přípravu realizovat, nebo realizaci pověří jiný subjekt. Subjekty musí získat pověření k zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny. Krajský úřad je také povinný zajistit přípravu dětí žijících v rodině zájemce vhodného stát se osvojitelem či pěstounem, příprava je přiměřena k věku dítěte, jeho rozumové vyspělosti a v nezbytném rozsahu.

Tahle zákonná nařízení jsou dále specifikována v § 3 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí, jejichž znění je součástí prováděcí vyhlášky k ZSPOD, jako další zákonnou normou. Přípravy náhradních rodičů jsou upraveny standardem č. 9, kdy v části 9b je stanovena povinnost mít písemně zpracovaná vnitřní pravidla pro realizaci příprav ve všech fázích a jejich vyhodnocení. Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí blíže specifikuje Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí, udává, že pravidla pro realizování odborných příprav žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče, ať už osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny mají především zajistit jednotný přístup těch, kteří realizují přípravy, to je důležitou zárukou společného přístupu, dodržení minimální kvality příprav a jejich výstupu. Pravidla mají podrobně popisovat jednotlivé etapy příprav včetně rozšířené přípravné fáze pro žadatele o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu dále pracovní postupy, které se uplatňují v jednotlivých fázích a způsob vyhodnocování příprav po jejich skončení. V pravidlech musí být také obsažený časový harmonogram přípravy, podrobný popis vybraných tematických okruhů, lektoři, kteří se účastní přípravy a všechny tyto informace musí být zveřejněny krajským úřadem, aby si zájemci mohli vybrat přípravu, o které si myslí, že jim bude vyhovovat.

Podle Manuálu implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí je důležitou součástí realizace příprav i nastavení systému hodnocení jejich přínosu a získávání zpětné vazby od žadatelů, kteří se přípravy zúčastnili a absolvovali ji. Výstupy mohou velmi dobře posloužit pro účely zvyšování kvality a efektivity dalších plánovaných příprav.⁹²

---

⁹² Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 101-102

Pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vede Krajský úřad evidenci dětí a žadatelů. Vlastní zprostředkování ať už osvojení nebo pěstounské péče Krajského úřadu pak spočívá ve vytipovávání a vyhledávání zájemce o náhradní rodinnou péči v evidenci žadatelů buď tohoto, nebo případně jiného Krajského úřadu, pro děti, které se nacházejí v evidenci dětí vedené tímto úřadem. Krajský úřad při zprostředkování náhradní rodinné péče přihlíží k výsledkům odborného posouzení zájemců a dětí, dále k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a také k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dětí.⁹³

Provázanost příprav a posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči

Ve většině krajů jsou systém přípravy žadatelů a odborné posouzení žadatelů odděleny, avšak mělo by se jednat o partnerský proces. Žadatel má být brán jako někdo, kdo nabízí pomoc dítěti, které z různých důvodů nemůže vyrůstat ve vlastní rodině a nikoliv jako někdo, kdo o něco žádá. V průběhu příprav pak zúčastněné osoby společně hledají, jestli žadatelé mají dostatek kompetencí postarat se o přijaté dítě, případně pro jakou formu náhradní rodinné péče a jaké dítě jsou vhodné. Také je nezbytné zjistit, kterou další podporu budou žadatelé potřebovat při přijetí dítěte a jaké jsou jejich vzdělávací potřeby.

Krajský úřad si může sám vytvořit vlastní model příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči, nebo využít některý z modelů zahraničních systémů, které jsou v České republice dostupné. Kterýkoli systém by měl být vždycky založený na zjišťování kompetencí a předpokladů žadatele k náhradní rodinné péči.

Kvalitní příprava má své znaky:

- Příprava a odborné posouzení jsou společným procesem.
- Příprava a odborné posouzení probíhají a jsou založeny na týmové spolupráci mezi žadateli a odborníky.
- Příprava a odborné posouzení je založeno na hodnocení kompetencí žadatelů.
- Příprava a odborné posouzení je vedeno buď formou individuální, nebo skupinovou.
- Skupinová forma probíhá interaktivně a je částečně založena na sebezkušenosti.

---

⁹³ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo n'práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 10-

- Příprava individuální je zaměřena i na specifika jednotlivých forem náhradního rodičovství (osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, příbuzenská pěstounská péče a poručenství).
- V kontextu celé rodiny je zvažováno přijetí nového dítěte do rodiny.
- Příprava zahrnuje témata, která jsou uvedena v prováděcí vyhlášce k ZSPOD.
- Účastníkům jsou poskytovány materiály, které jsou potřebné v průběhu přípravy a odborného posouzení, jenž jim po skončení přípravy zůstanou.
- Účastníci mají možnost po té, co se seznámí s výstupy z přípravy a odborného posouzení se k nim písemně vyjádřit.
- Forma a obsah příprav i systém odborného posuzování jsou pravidelně kontrolovány především jejich kvalitou, případně upravovány na základě výstupů z kontroly.⁹⁴

Role a kompetence v systému příprav

8.1 Krajský úřad

Krajský úřad je zodpovědný za přípravu budoucích náhradních rodičů. Příspěvkové organizace kraje jsou těmi, kdo ve většině krajů realizují přípravy náhradních rodičů, v několika případech jsou to i neziskové organizace. Krajskému úřadu i přesto zůstává klíčová role při přípravách a odborném posuzování. Krajský úřad během procesu rozhoduje o tom, kdo bude zařazený, případně nezařazený do přípravy, popřípadě jaký jiný proces musí žadatel ještě absolvovat. Krajský úřad má tedy hlavní odpovědnost za kvalitu celého procesu, i za to, že budoucí náhradní rodiče získají kompetence pro poskytování kvalitní péče dětem, které přijdou k nim do rodiny.⁹⁵

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)

Je tím, na koho se žadatel obrací, například v případě, kdy neví, proč ještě nebyl zařazený do příprav, nebo když potřebuje nějakou další podporu. OSPOD na úrovni obce

---

⁹⁴ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 103

⁹⁵ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 107

s rozšířenou působností se na procesu posouzení a zařazení neúčastní. OSPOD obce s rozšířenou působností začíná být znovu aktivní po té, co rodina přijme dítě do jejich rodiny.⁹⁶

8.2 Lektori příprav

Lektor je člověk, který je zodpovědný za kvalitu a průběh přípravy, kterou žadatelé absolvují. Lektor také hodnotí kompetence žadatelů o náhradní rodinnou péči. Pokud lektor realizuje i individuální přípravu je zodpovědným také za komunikaci se všemi členy žijícími v domácnosti žadatele, hodnotí kapacitu a připravenost rodinného systému. Krajskému úřadu vypracovává závěrečnou zprávu sloužící jako podklad pro rozhodování.

Skupinovou přípravu by měli vést dva lektori a každý z nich by měl krajskému úřadu prokázat svou odbornou způsobilost k vedení příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči. Přínosné je pro kvalitní přípravu, když jeden z lektorů je odborníkem v oblasti náhradní rodinné péče a druhý lektor je člověkem, který má přímou zkušenost s náhradní rodinnou péčí poskytuje jí nebo jí prošel. Odborníkem může být sociální pracovník, speciální pedagog, pedagog, psycholog nebo terapeut, který se náhradní rodinnou péčí zabývá. Člověk, který má přímou zkušenost s náhradní rodinnou péčí může být stávající nebo bývalý pěstoun, adoptivní rodič, ať už stávající nebo ten, který má již dospělé děti. Také to může být dospělý člověk, který vyrůstal jako dítě v náhradní rodinné péči jakéhokoli typu.

U individuální přípravy mohou být stejní lektori jako ti, kteří vedou skupinové přípravy, nebo žadatele provádí sociální pracovník nebo psycholog, který s lektory úzce spolupracuje.⁹⁷

Cíle přípravy

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, uvádí v §19a a následujících přípravu pro přijetí dítěte do rodiny, jakož to součást odborného posouzení v rámci

---

⁹⁶ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 107

⁹⁷ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 107-108

rozhodování o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči a osvojení. Ohledně přípravných kurzů je nutno si klást otázku, zda jeho absolvování něco přineslo.

Cíl náhradní rodinné péče je poskytovat dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině pečující, bezpečné a stabilní prostředí. Cílem přípravy na náhradní rodinnou péči je získávat znalosti a dovednosti žadatelů a posouzení jejich kompetencí starat se o přijaté dítě. Mimo jiné slouží přípravy i jako prevence před selháním náhradní rodinné péče. Příprava je nezbytná i u žadatelů, kteří např.: dobře vychovali několik dětí, žadatelů, kteří se během celé své profesní kariéry věnovali dětem, žadatelům, kteří mají spoustu dlouholetých zkušeností s dětmi různého věku a různých potřeb a dalších. Rodičovství k vlastním dětem je jiné, než rodičovství náhradní. To, že je dobrý vlastní rodič, neznamená, že bude i dobrým náhradním rodičem. Děti přicházející do náhradní rodiny mohou mít spoustu potřeb stejných s dětmi vlastními, ale mají také potřeby, které není nutné naplňovat u vlastních dětí nebo je jejich naplňování běžnou součástí výchovy společného života. Historie dětí, jež přicházejí do náhradní rodiny je plná traumat, ztrát, odmítnutí, odloučení, může být naplněna zneužíváním, týráním, zanedbáváním, takže takovými zážitky, které se většině dětí v životě vyhnou. Proto je nutné přípravy realizovat tak, aby budoucí rodiče byli schopni na tyto odlišnosti adekvátně reagovat a z takovýchto dětí, které toho mají již spoustu za sebou, vychovat šťastné a sebevědomé dospělé.

Přípravy mají za cíl:

- pomoci žadatelům porozumět roli náhradních rodičů,
- objasnit rozdíl mezi rodičovstvím u vlastních dětí a dětí přijatých,
- učit žadatele reflektování svých rodičovských kompetencí,
- pomoci porozumět specifickým potřebám přijatých dětí,
- rozpoznat motivaci žadatelů o náhradní rodinnou péči,
- zjistit vztahovou síť žadatelů, znát jejich historii a způsob navazování a následné udržování vztahů,
- učit žadatele porozumění tomu, jak je pro dítě důležitá biologická rodina a jak s ní udržovat nebo navazovat kontakty,
- příprava budoucích náhradních rodičů na to, že bude v jejich režii vědomě a aktivně budovat identitu přijatých dětí,
- naučit žadatele přiměřeně reagovat na případné výchovné obtíže dětí a připravit je na změny v jejich životě,
- seznámit žadatele s novými tématy a pracovat s jejich předsudky.

Motto náhradní rodinné péče zní, hledáme náhradní rodiče pro dítě, nikoli dítě pro rodiče.⁹⁸

8.3 Obsah přípravy a časový rozsah

V České republice je příprava zájemce o náhradní rodinnou péči definována zákonem. Krajský úřad zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Časový rozsah se liší u osvojení a pěstounské péče od pěstounské péče na přechodnou dobu. Příprava u zájemců o osvojení a pěstounskou péči je v časovém rozsahu 48 hodin, u zájemce o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu je časový rozsah minimálně 72 hodin. Časový rozsah může být Krajským úřadem snížen rozsah přípravy u zájemců a to pokud se jedná o druhé a další dítě.⁹⁹

Časová forma příprav není vždy stejná. Přípravy mohou být pravidelné třeba jednou týdně vždy ve stejnou dobu nebo se může jednat o víkendová setkávání. Výhodou pravidelného setkávání může být to, že žadatelé mají dost času na přemýšlení o tématech, která jsou při skupinových setkáních probírána. Také mají dostatek času na prostudování materiálů, které dostávají na přípravách nebo jim jsou doručeny k samostudiu. Výhoda v případě intenzivního setkávání je koncentrace zážitků, sebezkušenosti a znalostí do krátkého a intenzivního časového rámce.¹⁰⁰

Zákon také zmiňuje i přípravu dětí, které žijí v rodině zájemce. Dětská příprava se realizuje s ohledem na věk dětí, jak jsou rozumově vyspělí a v nezbytném rozsahu. V zákoně ale není více definováno, jaký minimální rozsah a obsah by měla dětská příprava mít.¹⁰¹

---

⁹⁸ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 101-102

⁹⁹ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravu a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 11

¹⁰⁰ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 107

¹⁰¹ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravu a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 11

Zajišťovat přípravu i přípravu dětí mohou převzít pověřené osoby, jejichž výkon je také definován zákonem. Zákon uvádí, že „pověřené osoby mohou v oblasti sociálně-právní ochrany převzít zajišťování přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny, provádět přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a poskytovat odborné poradenství a pomoc těmto žadatelům“¹⁰²

Obsah a forma příprav je specifikována ve Vyhlášce. V její příloze č. 1 jsou popsány standardy kvality poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany dětí a v příloze č. 2 jsou uvedeny Standardy kvality při poskytování sociálně-právní ochrany dětí pověřenými osobami.

„Zatímco standardy kvality pověřených osob v kritériu 9 – Pracovní postupy pověřené osoby hovoří o tom, že „pověřená osoba má písemně zpracována pravidla pro realizaci příprav, průběhu a vyhodnocování příprav, včetně obsahu, formy a výstupů skupinové a individuální přípravy, způsobu práce s žadateli ve všech fázích procesu příprav“, standardy kvality OSPOD konkrétně o přípravách nepojednávají vůbec.“¹⁰³

Obsah a forma příprav

Obsah, rozsah a formu odborné přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem k přijetí dítěte do rodiny upřesňuje prováděcí vyhláška k ZSPOD a definuje tematické okruhy příprav:

- sebezpoznání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, jejich rodinného systému i sociálních kontaktů,
- poznávat a naplňovat práva a potřeby dětí v náhradní rodinné péči,
- osvojovat si spolupráci i s dalšími odborníky,
- komunikovat s dítětem a přistupovat k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot,
- rozvíjet schopnosti a zájmy dítěte,
- uspokojovat citové, vývojové, sociální a vzdělávací potřeby dítěte a pečovat o zdraví dítěte,

---

¹⁰² KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 11

¹⁰³ KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 12

- styk dítěte v náhradní rodinné péči s rodiči a osobami jemu blízkými,
- práce s dětmi, které žijí v rodině žadatele.

Ve vyhlášce jsou poté dále specifikované formy příprav.

- I. Forma individuální, spočívá zejména v sebepoznávání žadatelů v oblasti motivace k náhradní rodinné péči, v oblasti fungování rodinného systému, v oblasti mapování sociálních kontaktů a v oblasti očekávání od dítěte svěřeného do péče.

- II. Forma skupinová, spočívá zejména v osvojení si znalostí a dovedností v oblasti náhradní rodinné péče a s ní související právní úpravy, v oblasti vývoje a potřeb dítěte, včetně jeho specifických potřeb v náhradní rodinné péči, v oblasti práv dítěte i práv dítěte v náhradní rodinné péči, práva dítěte na udržování a rozvoj rodinných vazeb, v oblasti podpory dítěte při uplatňování práva vyjádřit svůj názor a účastnit se při rozhodování, která se týkají jeho osoby, v oblasti práva a povinností rodičů dítěte a pěstounů.¹⁰⁴

Formy příprav

Forma skupinová, tato část přípravy dává žadatelům možnost vyjádřit své názory k tématům a srovnávat je s názory ostatních účastníků a lektorů. V rámci skupinové formy se pracuje s dynamikou skupiny a měla by být vedena interaktivní formou. Neměla by být vedena formou přednášek, protože přednášky nedovolují aktivní zapojení žadatelů, to neumožňuje hodnocení jejich kompetencí. Jako vhodné formy skupinové práce jsou diskuze týkající se celé skupiny, práce a diskuze v malých skupinách, práce s kazuistikami, puštění si filmů a následná diskuze o nich, hraní rolí, imaginace nebo zážitková/sebezkušnostní cvičení. Skupina by měla mít ideálně 10 až 16 členů.

Skupinové přípravy je třeba spojovat s individuálními návštěvami posuzujícího pracovníka nebo lektorů v domácnosti žadatelů. Při individuálním setkávání mají žadatelé prostor pro dotazování se na otázky ohledně témat, jež nechtěly před skupinou otevírat, a naopak pracovník zde může ještě jednou otevřít citlivější témata, která se objevila na skupinové přípravě. Individuální návštěva slouží například ke zjišťování motivace k náhradní rodinné péči, jak funguje rodinný systém, pro mapování sociálních kontaktů,

---

¹⁰⁴ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 103-104

jak uvádí prováděcí vyhláška ZSPOD, ale také k pozorování interakcí, které probíhají mezi členy rodiny a dále také ke zjišťování, jakým způsobem žadatelé naplňují potřeby stávajících dětí v rodině. V rámci individuálního setkání je možné zaměřit se také na témata, jež se vztahují ke specifickým konkrétní formy náhradní rodinné péče, jako třeba neplodnost osvojitelů, finanční motivace, selhání žadatele jako rodiče u příbuzenské pěstounské péče atd.

O vhodnosti či nevhodnosti jakékoli formy příprav je vždy nutné posuzovat ve vztahu k poslání příprav, tj. jak určitý tematický úsek a jeho forma rozvíjí žadatelovy dovednosti být dobrým náhradním rodičem. Návštěvy ústavního zařízení nejsou vhodnou součástí přípravy, protože zde nedochází k rozvoji kompetencí v oblasti náhradní rodinné péče a je těžké si představit, jak v takovéto situaci hodnotit kompetence žadatelů, dále se návštěvou narušuje soukromí dětí, které v něm žijí.

Forma přednášek není vhodnou formou pro přípravu náhradních rodičů, jen v případě, že lektoři během příprav situaci vyhodnotí tak, že by pro konkrétního žadatele bylo vhodné, aby se zúčastnil nějaké přednášky na určité téma. Jako nejvhodnější se jeví upozornit na tuto potřebu v závěrečné zprávě z příprav žadatele a navrhnout krajskému úřadu, aby toto vzdělání žadateli zprostředkoval a s určením, jestli je, nebo není podle lektorů podmínkou uzavření podkladů pro rozhodnutí nebo jestli je možné jej absolvovat později, například po přijetí dítěte do rodiny.¹⁰⁵

8.4 Specifika příprav podle účastníků

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, uvádí v §19a a následujících přípravu pro přijetí dítěte do rodiny, jakož to součást odborného posouzení v rámci rozhodování o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči a osvojení. Ohledně přípravných kurzů je nutno si klást otázku, zda jeho absolvování něco přineslo.¹⁰⁶

---

¹⁰⁵ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 106

¹⁰⁶ Porov. KONEČNÁ H., KOUBOVÁ L., *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*, Praha, Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2010, s. 15

Příprava pěstounů a osvojitelů

Vést přípravu společně nebo odděleně? Část krajů v České republice realizuje přípravu osvojitelů a pěstounů odděleně, druhá část připravuje osvojitele a pěstouny společně. Z českých zkušeností vyplývá, že forma společné přípravy (osvojitelé, pěstouni, pěstouni na přechodnou dobu) je pro všechny zúčastněné přínosná.

Děti, které přicházejí do náhradní rodinné péče, mají podobné potřeby, bez ohledu na její právní formu. V závislosti na typu náhradní rodinné péče (očekávaná délka pobytu dítěte v náhradní rodině) se může lišit způsob, kterým náhradní rodina naplňuje specifické potřeby dítěte. Je možné, že lidé, kteří se připravují na pěstounskou péči na přechodnou dobu, se mohou jednou rozhodnout pro pěstounskou péči nebo se pěstouni mohou rozhodnout pro osvojení.

Motivace je velmi důležitá a rozhodující, proto je dobré, že obě skupiny tak vzájemně poznají své motivace. Osobní setkání či seznámení se s člověkem/lidmi, kteří pečují o dítě před nimi nebo po nich účastníci přípravy oceňují (např. pěstouni na přechodnou dobu mohou poznat osvojitelské rodiny a vědí, komu budou dítě předávat v případě, pokud se dítě nevrací do vlastní rodiny a osvojitelé mohou poznat pěstouny na přechodnou dobu, od kterých mohou dítě přebírat). Během procesu se mohou žadatelé rozhodnout pro jinou formu náhradní rodinné péče, mohou realističtěji posoudit své kompetence a možnosti. Společné přípravy jsou obohacením ve vztahu ke vzájemnému poznávání a hrají svou roli i v základní přípravě na možnosti změny typu náhradní péče.¹⁰⁷

Příprava pěstounů na přechodnou dobu (PPPD)

Tento typ přípravy se liší od ostatních příprav žadatelů počtem hodin, pěstouni na přechodnou dobu mají o 24 hodin vyšší dotaci (tedy 72 hodin). Dále se odlišují specifickými tématy a kompetencemi, které musí žadatelé prokázat. Charakteristické pro tuto formu je časté střídání dětí, které se u těchto pěstounů ocitají a intenzivnější kontakt a spolupráce s biologickými rodinami dětí související s jejich očekávaným návratem do vlastní rodiny. U žadatelů se předpokládá, že se umí dobře vypořádávat se ztrátami, umí komunikovat s biologickou rodinou a umí jí porozumět. Také, že mají znalosti, jak dobře zvládnout přechod dítěte do jiné péče a vyhodnocovat potřeby dítěte. Podle prováděcí

---

¹⁰⁷ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 108

vyhlášky k ZSPOD je stanoveno, že obsahem příprav na pěstounskou péči na přechodnou dobu jsou dovednosti žadatele potřebné ke spolupráci s rodinou dítěte, proces předání dítěte i obsah a forma pravidelného vyhodnocování situace dítěte.¹⁰⁸

Příprava dětí

V České republice není popsána praxe ohledně přípravy dětí, jež vyrůstají v rodině, která žádá o náhradní rodinnou péči. Jsou zde organizace, které děti připravují, ale nemají jednotný rozsah, obsah ani formu těchto příprav.

Je tu pouze jediný materiál, který uceleně a koncepčně popisuje přípravu dětí, rodičů žádajících o náhradní rodinnou péči, tím je Metodika přípravy pěstounství (Černá; Svoboda, 2011).

Příprava dětí a mládeže nejlépe, ideálně probíhá paralelně s přípravou dospělých zájemců o pěstounství, v tomto případě může rodina vzájemně sdílet své zkušenosti a být v podobném procesu. Dětem bývá v této fázi k dispozici i lektor příprav nebo hodnotící pracovník v rámci návštěv v jejich domácnosti, kde s nimi může individuálně konzultovat nedořešené otázky.

Příprava dětí probíhá individuálně i skupinově. Individuální příprava by měla probíhat v domácnostech. Při seznámení se s rodinou je třeba rozhodnout, jestli děti připravovat pouze individuálně, nebo oběma formami najednou. Na rozhodování se podílí posuzující pracovník/lektor příprav a náhradní rodiče dítěte, pokud se jedná o složitější případy je přizván i psycholog. Individuální příprava, bez přípravy skupinové je vhodná například pro děti, které přišly do rodiny a stále se ještě srovnávají se svým životním příběhem, nebo v případě dětí, které jsou velmi plaché atd., jedná se o případy, kdy by mohla skupinová příprava dítě spíše poškodit než jej připravit.

Skupinová příprava dětí se pohybuje v rozsahu 4-8 hodin. Za vhodné je považováno vzhledem k obecně stanovené míře rozumové vyspělosti a schopnosti práce ve skupině, aby se skupinové přípravě dětí účastnily děti starší čtyř let. Skupiny se rozdělují podle věku dětí (mladší a starší školní věk), dále také zda děti vyrůstají v biologické rodině nebo jsou to děti vyrůstající v náhradní rodinné péči. Ve skupinách je 4-10 dětí. Lektorem by měla být stejná osoba jako u skupinových příprav rodičů nebo hodnotící pracovník,

---

¹⁰⁸ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 108-109

ideálně osoba, která dítě již zná. Druhý lektor by měl být mladý dospělý, jenž sám náhradní rodinnou péčí prošel.

Cílem této skupinové přípravy je umožnit setkání dětí, které čeká podobná životní situace a budoucnost (do jejich rodiny přibude nový člen). Druhým cílem pomoci dětem a mladým lidem je zorientovat se v procesu náhradní rodinné péče, podpořit jejich vyjadřování svých potřeb a práv, dále jim zprostředkovávat bližší informace o dětech, které obvykle přicházejí do pěstounské péče, jaké mohou mít potíže, co všechno budou od pěstounů potřebovat, ale i od dětí. Také je potřeba pracovat i s jinými tématy, týkajícími se například dělení se o pozornost rodičů s nově přichozími dětmi, důvěryhodnost informací, změny, které nastanou po příchodu dítěte do rodiny atd.

Děti by si během přípravy měly uvědomit spoustu věcí, s tím jim pomáhá právě příprava. Měly by si uvědomit, že:

- nastane změna běžného chodu jejich domácnosti,
- příchod dětí a jejich život může u všech členů rodiny vyvolat velmi silné emoce ať už kladné, tak i záporné,
- některé věci se budou muset změnit, pro zajištění bezpečí všech členů domácnosti,
- když bude potřeba, mít se na koho obrátit,
- důležité je, jak se v souvislosti s osvojením nebo pěstounskou péčí cítí samo dítě a opravdu přihlížet k jeho názoru,
- dítě je součástí pěstounské péče a může zde hrát pro přichozí dítě velmi důležitou roli.

V rámci vyhodnocování individuálních potřeb dítěte je potřeba zaměřit mimo jiné také na:

- jak moc je dítě informované a jak se v rámci rodiny zapojuje do rozhodování,
- schopnost dítěte vyjadřovat své pocity, potřeby, myšlenky,
- jaké postavení dítě v rámci rodiny zastává, kde se vidí a jak o sobě mluví,
- jaký měly děti přístup k rozhodnutí rodičů stát se adoptivními rodiči nebo pěstouny,
- jaké má vztahy s rodiči,
- do jaké míry je dítě schopné adaptovat se na nové situace, míra jeho empatie.¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 109-110

Příprava osob příbuzných nebo osob blízkých dětí

Zprostředkování osvojení se neprovádí v případech, kdy:

- rodiče dají souhlas k osvojení osobě předem určené jako osvojitel,
- pokud podal návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte,
- pokud podala návrh na osvojení osoba příbuzná dítěte nebo jiná osoba jemu blízká, u které není vyloučeno osvojení dítěte.

Zprostředkování se neprovádí, pokud podala návrh na svěření dítěte do pěstounské péče fyzická osoba příbuzná dítěte nebo fyzická osoba jemu blízká nebo blízká jeho rodině.

Jedná se o tzv. příbuzenskou pěstounskou péči, případně o svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, v takové situaci může soud rozhodnout přímo na návrh osoby, která o dítě žádá. Zjišťování, jestli je žadatel/žadatelé vhodný pro náhradní rodinnou péči je prováděno u soudu v rámci sociálního šetření příslušného OSPOD dítěte. U tohoto žadatele/žadatelů nejsou krajským úřadem prováděny přípravy.

V rámci praxe je třeba tuto skutečnost změnit, protože se jedná o situaci, na kterou se vztahuje sociálně-právní ochrana dětí, zkvalitnění systému náhradní rodinné péče i v rámci prevence selhávání náhradní rodinné péče. Je třeba vyhodnotit, jestli má osoba blízká předpoklady se o dítě postarat. Osoba blízká dítěte, neznamená, že má kvalifikaci pro to být dobrým náhradním rodičem. Pečující osoba musí být schopna pomoci dítěti vypořádat se s tématy, které mají děti za sebou, jako např. ztrátu blízkého člověka, odmítnutí apod.¹¹⁰

Příprava tzv. „druhožadatelů“

U přípravy „druhožadatelů“ platí, že pokud byla žadateli zprostředkována náhradní péče a žadatel v dané chvíli o další dítě nežádá, je vyřazený z evidence žadatelů a je o této skutečnosti vyrozuměn krajským úřadem. V případě, že v evidenci zůstává, má se obecně za to, že proces posouzení byl ukončen. Jestliže krajský úřad shledá další přípravu žadatele jako žádoucí, je nutné přistoupit individuálně k obsahu přípravy, ale i k její formě. Jedná-li se o žadatele, kteří absolvovali přípravu před delším časem, je zde možnost nabídnout jim,

---

¹¹⁰ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 110

aby prošli opět celou přípravu, zejména pak je-li příprava koncipována zážitkově. Další možností je jenom rozšíření vzdělávacího plánu náhradních rodičů, jestliže ho mají (jde o pěstouny) o další témata, která budou zvyšovat jejich kompetenci.

Stane-li se, že jsou „druhožadatelé“ hodnoceni svou doprovázející organizací a OSPOD jako vysoce kompetentní, je zde možnost jejich přípravu zaměřit na rozvíjení tzv. terapeutického rodičovství.

Pokaždé je nutné u žadatelů zhodnotit, jak dobrou kompetenci mají v rámci naplňování potřeb stávajících dětí, když žádají o další dítě. Zvažuje se kapacita celého stávajícího rodinného systému, a jaký bude mít dopad na naplňování potřeb dětí, které již v rodině vyrůstají přijetím dalšího dítěte.¹¹¹

8.5 Témata přípravy

Ve všech systémech příprav, které existují, můžeme nalézt témata, která obsah příprav definovaný prováděcí vyhláškou k ZSPOD naplňují. Témata příprav se různě prolínají. Žádné z těchto témat by nemělo být opomenuto, protože lze díky kvalitní a komplexní přípravě předejít vzniku krizových situací v náhradních rodinách. Témata, která sem patří:

I. Náhradní rodičovství, co to obnáší?

Děti v náhradní rodinné péči obvykle mají své vlastní rodiče, kteří jsou různou měrou součástí života dětí. Někdy se mluví o takzvaném sdíleném rodičovství. Děti do náhradní rodinné péče přicházejí s nějakou svou historií, kterou je nutno akceptovat. Náhradní rodičovství je zdrojem mnoha změn nejen pro žadatele, ale i celému jeho okolí. Náhradní rodičovství je emocionálně náročné a zahrnuje výzvy spojené s výchovou těchto dětí, s budováním jejich identity, dále také s kontaktem s jejich biologickými rodinami, vyrovnáním se s traumaty, ztrátami a je zde nutností na některých těchto tématech spolupracovat s dalšími odborníky.

II. Jaké jsou potřeby dětí, které přicházejí do náhradní rodinné péče

Potřeby dětí přicházejících do náhradní rodinné péče, mohou být stejné jako potřeby jiných dětí, ale není to pravidlem. V první řadě by měla být v přípravě věnována

---

¹¹¹ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 111

pozornost navázání vztahové vazby, vyrovnání se s traumaty, se ztrátami a budování identity. V přípravě je základní otázkou právě to, zda budou konkrétní žadatelé schopni naplňovat potřeby dětí přicházejících do náhradní rodiny.

III. Vztahová vazba

Navázání blízkého a hlubokého vztahu k pečující dospělé osobě umožňuje dítěti se dobře vyvíjet. V případě, kdy má dítě poruchu vztahové vazby, bývá jeho vývoj vždy ohrožený. Podmínkou pro jeho další zdravý vývoj je tedy navázání vztahu v nové rodině. V náhradní rodinné péči je vztahová vazba stěžejním tématem, i přesto se jí v českém prostředí věnuje jen malá pozornost.

IV. Traumata a ztráty

V životě každého dítěte se objeví nějaké ztráty. Děti, které přicházejí do náhradní rodinné péče, zažívají zásadní ztrátu nejbližších osob, ať už rodičů, tak i dalších členů rodiny, ztrácejí prostředí, zvyky. Téma týkající se traumat a ztrát je také vždy součástí náhradní rodinné péče. Náhradní rodiče musí umět pomoci dítěti s vyrovnáváním se s jejich ztrátami.

V. Kontakty s biologickou rodinou dítěte

Vlastní rodina je důležitou součástí dětí v náhradní rodinné péči, a to i v případech, kdy se rodiče k dítěti nechovali dobře. V případě, kdy náhradní rodiče přijmou biologickou rodinu dítěte, může ji přijmout i dítě, a tak přijmout i sebe samo. Důležité je naučit náhradní rodiče škálu možných způsobů, jak se kontaktovat s biologickou rodinou a také, jak tyto kontakty podporovat.

VI. Identita dítěte, které vyrůstá v náhradní rodinné péči

Identita je odpovědí na otázku, kdo jsem, odkud přicházím a kam patřím. Tyto otázky doprovázejí i dítě v náhradní rodinné péči, které hledá odpovědi, a náhradní rodiče by měli být schopni pomoci dítěti vybudovat jeho zdravou identitu. Během budování zdravé identity, to jest práce se životním příběhem dítěte, musí aktivně vystupovat pečovatelé (aktivita musí vycházet vždy ze strany pečovatelů).

VII. Jak se chová dítě v náhradní rodinné péči

Některé děti, které vyrůstají v náhradní rodinné péči, se chovají způsobem, jež může být výzvou pro náhradní rodiče. Děti, které prožily ve svých životech, že je někdo týral, zneužíval, zanedbával, zažily nějaké odloučení, traumata či ztráty, se cítí jako nemilované, nechtěné, bezmocné a někdy mívají vztek a prožívají i jiné silné emoce. Své pocity projevují svým chováním. Je nutné dát náhradním rodičům příležitost poznat škálu výchovných metod tak, aby byli schopni si poradit i ve výchovně náročných situacích a nikdy na dítě nepoužili jakoukoli formu tělesných trestů. Heslo pro výchovu v náhradních rodinách je porozumět dítěti, netrestat jej.

VIII. Bezpečná péče

Cílem náhradní rodinné péče je kromě jiného také zajistit dětem bezpečné prostředí. Je třeba, aby náhradní rodiče znali rizika spojená s péčí o děti, které k nim přicházejí. Náhradní rodiče se učí, jak zajistit bezpečné prostředí pro dítě přijaté, vlastní, ale také pro sebe.

IX. Změny v životě dítěte

Většinou více změn v životě zažívají děti umístěné v náhradní rodinné péči, než většina dětí z vlastních rodin. Dětem s vyrovnáváním se s těmito změnami pomáhají náhradní rodiče, kteří k tomu musí mít kompetenci.

X. Týmová spolupráce

V případě, kdy mají být náhradní rodiče schopni pomoci dítěti s vyrovnáním se se svou historií, traumaty a ztrátami, budovat pevnou vztahovou vazbu a poradit si s výchovou těchto dětí, potřebují pracovat a zabývat se těmito tématy cíleně a vědomě a spolupracovat s dalšími lidmi, kteří jsou součástí života dítěte. Vždy je zapojena celá rodina žadatele, ta je prvním týmem, ve kterém je nutno spolupráce. Náhradní rodič by měl být také členem týmu, jenž pomáhá dítěti v náhradní rodině, aby z něho vyrostl zdravý a spokojený dospělý, dalšími členy tohoto týmu může být i původní rodina dítěte.¹¹²

---

¹¹² Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 104-105-106

8.6 Základní principy přípravy, nedílná součást odborného posuzování

Krajský úřad zvolí typ přípravy, je potřeba, aby byly v praxi naplňovány určité obecné principy, tyto principy musejí být souladu s obecnými principy odborného posouzení. Základní principy přípravy jsou tedy východiskem pro udržení potřebné kvality přípravy sledující cíl odborného posouzení.

Odborné posouzení, jeho smyslem, tedy i přípravy, je ověřování předpokladů zájemců o náhradní rodinnou péči stát se náhradními rodiči před jejich zařazením do příslušné evidence náhradní rodinné péče, která směřuje k zajištění bezpečného, stabilního a láskyplného prostředí pro dítě, které nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině z nejrůznějších důvodů.

Příprava je součástí procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, z tohoto důvodu jsou některé principy totožné se základními principy zprostředkování náhradní rodinné péče.¹¹³

Dítě a jeho zájem

Dítě a jeho zájem jako východisko odborného posouzení, ale i celého procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Je třeba mít neustále na paměti práva a potřeby dítěte během celého procesu náhradní rodinné péče.

Při přípravě je nutné sledovat předpoklady zájemce stát se náhradním rodičem, ty by se měly hlavně vztahovat k bezpečí a péči o dítě, které by bylo potencionálně svěřeno do náhradní rodinné péče. Od podání své žádosti by měl být zájemce o náhradní rodinnou péči a její zprostředkování informován, a srozuměn s tím, že náhradní rodinná péče je realizovaná především pro pomoc dítěti a jeho rodině, ne pro naplnění potřeb žadatele.

Obsah přípravy musí odrážet potřeby dítěte vedeného v evidenci dětí daného krajského úřadu. Obsah by měl reflektovat informace, jakým dětem je potřeba najít rodinu v daném kraji. V přípravě je třeba přiblížit zájemci specifika dětí v náhradní rodinné péči tak, aby byl schopný získat náhled na rozdíly v péči o dítě vlastní a přijaté. Toto pochopit, je důležitý předpoklad pro možnost stát se náhradním rodičem. Vhodná se jeví s ohledem na potřeby dítěte realizace přípravy společné pro zájemce o jakoukoliv formu náhradní rodinné péče. Tím je také sledováno, aby zájemci o náhradní rodinnou péči lépe poznali

---

¹¹³ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 13

i jiné její formy a následně měli možnosti přehodnotit jimi zvolenou formu náhradní rodinné péče.

Jedná-li se o neúspěšně zprostředkovanou náhradní rodinou péči nebo její předčasné ukončení před 18. rokem věku dítěte, je potřeba se podívat zpět a zpětně vyhodnotit nastalou situaci, a to včetně obsahu přípravy. Obsah přípravy musí být pravidelně revidován příslušným krajským úřadem, a to jak z pohledu jejího sledovaného cíle, tak i v souladu s obecnými principy odborného posouzení. Zpětná vazba účastníků by měla být součástí přípravy po jejím skončení. Zahrnovat by měla práci lektorů, hodnocení průběhu, obsahu kurzu a spokojenost zájemce. Zpětná vazba by měla být zjišťována po dostatečném časovém odstupu, z důvodu, aby účastníci mohli již reflektovat přípravu na základě jejich vlastních zkušeností s náhradní rodinnou péčí.¹¹⁴

Transparentnost procesu odborného posouzení

O procesu odborného posouzení zájemce o náhradní rodinnou péči v určitém místě by měly vědět všechny subjekty, které se na procesu podílejí (pracovník obecního úřadu, lektor přípravy, pracovník doprovázející organizace, pracovníci organizace, která má pověření sociálně-právní ochrany dětí k vyhledávání zájemců o náhradní rodinnou péči a další), včetně samotného zájemce.

V rámci odborného posouzení, bez ohledu na to, o jaký typ přípravy se jedná, je nutné, aby se zájemce před konáním přípravy nebo bezprostředně po zahájení přípravy transparentně seznámil s tím, jak bude příprava probíhat, jaký je smysl přípravy, jak bude probíhat mezi posuzujícími subjekty odborného posouzení výměna informací o zájemci, jakou roli mají jednotliví aktéři a co je výstupem přípravy. Může se vyskytnout z nějakých důvodů časová prodleva v jeho zařazení do přípravy nebo začátku konání přípravy, jež může být zapříčiněna jak na jeho straně, tak na straně krajského úřadu (může se jednat o nemoc, nedostatečný počet zájemců, organizační těžkosti), o které by měl být zájemce o náhradní rodinnou péči informován.

Je nutné, aby zájemce o náhradní rodinnou péči od začátku procesu odborného posouzení věděl, jaká kritéria musí splňovat budoucí osvojitel, pěstoun a pěstoun na přechodnou dobu. Co ho v rámci procesu čeká, jaké oblasti jeho života budou v rámci odborného posouzení sledovány spolu s ním. Během procesu by si měl zájemce

---

¹¹⁴ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 14

uvědomovat své silné a slabé stránky z hlediska jeho předpokladů stát se náhradním rodičem. O silných a slabých stránkách by měl zájemce mluvit v průběhu přípravy se svým lektorem. Zájemce je seznámen se závěrečnou zprávou z přípravy před tím, než bude odevzdána na krajský úřad a zároveň dostává možnost se k ní vyjádřit. Ostatní subjekty v rámci odborného posouzení zpracovávají podklady (posuzující lékař, psycholog, lektor přípravy a další), kterým by měla být prisuzována stejná hodnota a také by měly být vnímány v jejich vzájemné návaznosti a souvislosti. Díky tomuto je možné zajistit maximální objektivitu odborného posouzení.¹¹⁵

Jedinečnost a individualita každého zájemce při odborném posouzení

Je nutné, aby se vždy jednalo o individuální posouzení situace zájemce o náhradní rodinnou péči a jeho rodiny. Je nereálné, aby zájemce od začátku procesu až po jeho závěr naplňoval všechna kritéria odborného posouzení. Každý zájemce má své slabé a silné stránky. Je třeba, aby i v případě slabých stránek s nimi byl zájemce seznámen již v průběhu přípravy a bylo s nimi pracováno. Důležité je, aby příprava zahrnovala jak formu práce skupinovou, tak práci individuální, proto aby bylo možné zajistit individuální prostor pro každého jedince, tak i práci se skupinovou dynamikou. V rámci přípravy, stejně tak, jako v celém procesu odborného posouzení, se nesmí zapomínat na adekvátní zapojení všech osob, které žijí ve společné domácnosti se zájemcem, a to nejen dětí, ale také dalších osob, kterým by svěřením dítěte do náhradní rodinné péče zájemcům mohlo ovlivnit, nebo by tyto osoby mohly mít vliv na svěřené dítě. Lektor z přípravy zpracovává závěrečnou práci, kde jsou sledované slabé a silné stránky zájemce. Tato závěrečná zpráva z přípravy je založena na zjištěných faktech a obsahuje skutečnosti na základě viděného a slyšeného. Lektor dokládá proč a na základě čeho usuzuje, zda zájemce o náhradní rodinnou péči danou oblast nebo kritérium odborného posouzení splňuje či nespĺňuje.¹¹⁶

Participace zájemce

Při procesu odborného posouzení by se měl zájemce o náhradní rodinnou péči aktivně podílet, a to při spolupráci při ověřování jeho předpokladů stát se náhradním

---

¹¹⁵ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 14-15

¹¹⁶ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 16-17

rodičem. Zájemce má mít možnost vybrat si typ přípravy, o které si myslí, že je pro něho největším přínosem při ověřování jeho předpokladů stát se náhradním rodičem.

Krajský úřad by měl zájemci uznat absolvování přípravy organizované jiným krajským úřadem, než který je příslušným k vyřízení jeho žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče, především v těch případech, kdy zájemce neměl možnost zvolit si typ přípravy v daném kraji, o které si myslí, že je pro něho a jeho rodinu nejvhodnější z hlediska získaných kompetencí pro budoucího náhradního rodiče.

V případě, kdy je na straně zájemce shledána určitá slabá stránka pro jeho předpoklad stát se náhradním rodičem, je nutné, aby zájemci byla odborníky náhradní rodinné péče navržena relevantní doporučení nebo řešení, jak lze slabé stránky zmírnit či odstranit.

Participaci je nutné rozšířit mimo zájemce i na jeho dítě/děti a další osoby, které žijí ve společné domácnosti se zájemcem, protože i tyto osoby budou součástí nově utvořené náhradní rodiny.

Děti žijících v rodině zájemce se týká dětská příprava, která by měla být nedílnou součástí přípravy zájemce. Žadatel by měl v průběhu přípravy získat informace, které mu pomohou v přípravě dítěte žijícího v rodině připravit na příchod nového dítěte do náhradní rodinné péče, a zároveň by se měl zájemce věnovat tématům náhradní rodinné péče i po příchodu dítěte do rodiny. Dětská příprava je v prvé řadě odpovědností zájemce o náhradní rodinnou péči. V případě, kdy v procesu odborného posouzení jiný subjekt (pracovník obce s rozšířenou působností, posuzující psycholog a další) zájemci nenabídl možnost zprostředkování kontaktu mezi ním a dalšími zletilými osobami žijícími v domácnosti zájemce pro zjišťování jejich názorů na náhradní rodinnou péči, pak by to měl nabídnout lektor přípravy. Konečné rozhodnutí zda se stát či nestát náhradním rodičem je na straně zájemce.

Proces odborného posouzení včetně přípravy má sloužit zájemci k uvědomění a ujasnění si své motivace a předpokladů stát se náhradním rodičem. V rámci procesu jsou zájemci poskytnuty zjištěné informace, které by mu měly pomoci vyhodnotit jeho aktuální situaci a připravenost k tomu stát se náhradním rodičem. Zájemce může naplňovat všechna kritéria, aby se stal náhradním rodičem, avšak rozhodne-li se od svého úmyslu ustoupit, je nutné jeho rozhodnutí respektovat.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 17-18

Důležitým faktorem je čas

Čas dospělého běží jinak, než čas dítěte. Při vlastním zprostředkování náhradní rodinné péče je potřeba brát v úvahu, že během roka života dítěte se stane mnoho důležitých událostí. V prvním roce života dítěte se pravděpodobně naučí zvedat hlavu, sedět, přetáčet se, lézt po čtyřech, říkat jednoduchá slova a tak podobně. U dospělého se během roka života nestane mnoho přelomových událostí, skutečností, a tak se může zdát nepodstatné, jestli se věci udělají dnes, zítra či za týden.

Odborné posouzení by mělo brát ohled na potřeby dětí vedených v evidenci dětí daného krajského úřadu a standardizovanou délku v trvání nanejvýš 12 měsíců od podání žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče. Odborné posouzení by mělo být vnímáno jako kontinuální proces. Někteří zájemci o náhradní rodinnou péči nemusejí splňovat všechna kritéria odborného posouzení hned, u některých je sledovaný jejich vývoj v čase. Příprava je také proces, ve kterém se zájemce na základě získaných informací vyvíjí a také získává náhled na potřeby dětí v náhradní rodinné péči.

Kompetence zájemců stát se náhradními rodiči se velmi pravděpodobně vyvíjí samotným výkonem náhradního rodičovství. Odborné posouzení žadatele, včetně přípravy, by měly sledovat předpoklady zájemce stát se náhradním rodičem a to nejen bezprostředně před nebo při jeho zařazení do evidence náhradní rodinné péče, ale také s ohledem na vývoj jeho předpokladů v čase, tudíž i po jeho zařazení do evidence a po přijetí dítěte do rodiny. Je tedy vhodné, aby zájemce poté co se stane náhradním rodičem, předal svou závěrečnou zprávu z přípravy obsahující jeho slabé a silné stránky své doprovázející organizaci, která by na ni navazovala při práci s náhradní rodinou. Tak bude zachována kontinuita práce se zájemcem o náhradní rodinnou péči a také bude prohlouben cíl odborného posouzení.

Realizace přípravy by měla být v takových časových blocích, aby zájemce měl dostatečný prostor pracovat se získanými informacemi. V případech, kdy se jedná o celodenní nebo víkendové přípravy, může být zájemce zahlcen informacemi a nemusí mít dostatek času je zpracovat, utvořit si názor, různě se doptávat podobně. Pak se může zvýšit pravděpodobnost, že velkou část informací ztratí a překryjí ji novější informace. Názory a postoje se upravují při dostatečném volném prostoru pro myšlení a analyzování nových informací, bez toho to nelze.

Čas je třeba promítat během celého procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, i tam, kde zákon nestanoví lhůty. Poté co se rozhodne o zařazení do evidence náhradní rodinné péče, se dějí v životě zájemce i další skutečnosti, které mají vliv na zprostředkování, proto je nutné jim věnovat pozornost (může se jednat o životní změny, přestěhování se, narození dítěte, změna jeho zdravotního stavu a další). Jestliže v rámci přípravy již byly zjištěny skutečnosti, které se budou postupem času na straně žadatele měnit, je třeba promítnout je do závěrečné zprávy z přípravy, aby mohly být před vlastním zprostředkováním ověřené nebo sledované doprovázející organizací potom, co bylo dítě do rodiny svěřeno.¹¹⁸

---

¹¹⁸ Porov. KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravy a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019, s. 18-19

9 Výstupy z příprav náhradní rodinné péče

V závěru příprav by mělo být rozhodnutí, jestli lektoři popřípadě i sociální pracovník, který vede individuální přípravu, doporučují žadatele jako osobu vhodnou stát se náhradním rodičem. Závěrečné zprávy vypracovávají lektoři, kteří byli se zájemci po celou dobu procesu přípravy, popřípadě lektoři přípravy a posuzující sociální pracovník.

Závěrečné zprávy obsahují hodnocení kompetencí žadatele ve vztahu k náhradní rodinné péči a náležitosti požadované zákonem (charakteristika osobnosti, psychický stav, motivaci, díky které podal žádost o osvojení dítěte nebo jeho svěření do pěstounské péče, náboženské, etnické a kulturní prostředí žadatele). Všechna tvrzení, která jsou v závěrečné zprávě obsažena, musí být podložena důkazy vztahujícími se ke konkrétním kompetencím žadatelů. Pro účely závěrečné zprávy je možné mluvit o silných stránkách a potřebách žadatelů.

Znamená to, že zde musí být pokaždé uvedeno, kdy, kde nebo z jakého úkolu lektor/posuzující osoba se o uvedené silné stránce nebo nějaké potřebě dozvěděli. Zdrojem informací bývají např. interakce probíhající mezi posuzující osobou a zájemci nebo informace z individuálních konzultací, které byly uskutečňovány v domácnosti zájemce, společná setkání nebo z písemných materiálů, jež v průběhu přípravy zájemci vypracovávali. Všechna tvrzení by měla vycházet z něčeho, co bylo zjištěno (napsáno nebo řečeno).

Než lektor/posuzující osoba sepiší zprávu, měli by si projít veškeré poznámky a materiály, které shromáždili během přípravy k danému zájemci, a spojit je s předem definovanými kompetencemi a oblastmi, které jsou u náhradních rodičů posuzovány. Shrnutí by neměla provádět pouze jedna osoba, aby nedošlo ke zkreslení výstupů subjektivním přístupem lektora směrem k zájemci, měli by jej vyhotovovat oba lektoři, resp. oba lektoři společně s posuzující osobou.

Důležité je si uvědomit nutnost otevřenosti k zájemcům a sdělit jim i nepříjemná zjištění, která musí být pečlivě zaznamenaná do závěrečné zprávy. Jako etické se nepovažuje dát souhlas se zařazením rodiny, u které nemáme v úmyslu ji svěřit dítě do péče, nebo odmítnutí zájemce bez specifikování důvodů, které vedly k odmítnutí zájemce. Roli zde hraje také posouzení, pro jaký typ náhradní rodinné péče a pro jaké dítě by byli zájemci vhodnými náhradními rodiči, to by také mělo být obsaženo v závěrečné zprávě.

Na závěrečné domácí konzultaci by měla být s celou rodinou zájemce probrána závěrečná zpráva. Především, pokud rodina zájemce nedoporučila, je nutné dát rodině dostatek času pro diskuzi a věnovat se společně všem bodům závěrečné zprávy, nezapomenout na silné stránky a dobré kompetence rodičů. Žadatelé by měli být vždy pochváleni za jejich spolupráci během přípravy.

Nezbytnou součástí procesu je i vyjádření žadatelů k samotné zprávě. Své vyjádření mohou zájemci doplnit a pro doplňování je jim poskytnutý dostatek času, klidu a soukromí. Vyjádření již nemůže být dále jakkoli doplňováno nebo upravováno.¹¹⁹

Hodnocení kvality přípravy na náhradní rodinnou péči

Je nutné kvalitu příprav na náhradní rodinnou péči dlouhodobě sledovat. Krajský úřad vyhodnocuje kvalitu příprav, které nabízí. Sbírají se data, analyzují se a dochází k jejich evaluaci, která by měla vyústit v návrhy změn v přípravách a jejich zavedení do praxe.

Pro to, aby krajský úřad mohl vyhodnocovat kvalitu příprav, je třeba mít osobu, která kontroluje kvalitu příprav na náhradní rodinnou péči. Jedná se o koordinátora, který by měl být zaměstnancem krajského úřadu. Rolí koordinátora je koordinace sběru dat, způsobu jakým jsou data shromažďována, analýza dat, jejich evaluace a navrhování změn a pomoc při jejich zavádění do praxe. Je zde možnost najmout si i externí organizaci.

Kvalita příprav je sledována podle kritérií, ta mohou být různá, ale vždy záleží na aktuální situaci v celé České republice, především ale v daném regionu. Kritéria jsou vždy kvalitativní i kvantitativní. Jedná se například o:

- statistické údaje ohledně počtu účastníků, množství osob, které buď byly doporučeny, nebo nedoporučeny, počet dětí, které jsou umístěny v rodinách, množství odvolání proti rozhodnutí krajského úřadu, počtu lidí, kteří uspěli v odvolání,
- jaký je časový horizont umístění dítěte v rodině,
- jaká je stabilita umístění, jak dlouho je dítě v rodině,
- jak kvalitně je zajišťován přechod dítěte do jiné péče,
- témata přípravy, která byla dle náhradních rodičů užitečná po přijetí dítěte,

---

¹¹⁹ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 111-112

- témata příprav, která byla dobře zapamatovatelná pro náhradní rodiče (zkoumají se po různých časových úsecích),
- také se hodnotí doprovázející organizace, připravenost náhradních rodičů v dílčích oblastech,
- zpětná vazba účastníků příprav, jejich hodnocení přípravy.

Proces evaluace kvality příprav by měl mít krajský úřad jasně stanovený. Jakým způsobem, v jakém časovém období a kdo bude provádět sběr dat, analýzu a poté jejich evaluaci. Jakým způsobem bude změna v přípravách provedena a kdo ji zavede do praxe.

Zdroje pro zjišťování kvality přípravy mohou být zpětné vazby ve formě dotazníků a to od účastníků přípravy, lektorů, doprovázejících organizace nebo pracovníků OSPOD v různých časových úsecích po absolvování příprav, dále také formou rozhovoru s účastníky příprav po delším časovém odstupu od absolvování přípravy i rozhovory s klíčovými pracovníky pracujícími v doprovázejících organizacích a statistické údaje z oblasti příprav.

Změnu příprav je možné provést za účelem, dojde-li k selhání náhradní rodinné péče. Pokud zjistíme, že jednou z příčin selhání byla nedostatečná příprava na náhradní rodinnou péči, musí se reagovat změnou příprav právě v tom úseku, který se neosvědčil.¹²⁰

---

¹²⁰ Porov. Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*, Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015, s. 113

10 Praktická část

Praktická část diplomové práce byla vytvořena vyhodnocením kvantitativního výzkumu. Kvantitativní výzkum je založený na anonymních dotaznících s otevřenými otázkami, které byly zodpovězeny respondenty z řad osvojitelů, pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobých pěstounů. Cílem empirické části bylo zjistit, jak žadatelé vnímají přípravu na náhradní rodinnou péči, zda pro ně byla příprava přínosná, jestli jim příprava poskytla nové informace o náhradní rodinné péči. Co bylo motivací, která je k rozhodnutí stát se osvojitelem, pěstouny na přechodnou dobu nebo dlouhodobými pěstouny vedla. Cílem bylo také zjistit, zda žadatelé studovali před podáním žádosti téma teoreticky. V teoretické části jsem se zabývala mimo jiné i procesem zprostředkování náhradní rodinné péče a proto je dalším cílem diplomové práce zjistit, jak celý proces zprostředkování náhradní rodinné péče žadatelé hodnotí a také, jak hodnotí práci sociálních pracovníků, se kterými byli v průběhu zprostředkování v kontaktu.

Ke splnění cílů byl použit kvantitativní výzkum, jehož technikou byly dotazníky. Na základě předem stanovených cílů a pracovních hypotéz byly vytvořeny výzkumné otázky, ze kterých byl vytvořený dotazník. Výzkumné otázky byly předem zkontrolovány s vedoucí diplomové práce.

V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni s autorem a s informacemi, že se jedná o otevřené otázky, na které budou odpovídat. Dotazník obsahoval 22 výzkumných otázek. Dotazníky byly rozeslány do skupin osvojitelů, pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobých pěstounů. Respondentů, kteří dotazník zodpověděli, bylo celkem 86, z toho bylo 34 respondentů z řad osvojitelů, 25 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 27 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Stanovila jsem před realizací výzkumu následující hypotézy:

H1: Pomoci dítěti je u žadatelů z řad pěstounů častější motivací, než jiné druhy motivace (sociální prestiž, finanční motivace).

H2: Sociální pracovníci na úřadě se při vyřizování žádostí žadatelů o NRP chovají spíše profesionálně, než neprofesionálně.

H3: Období „čekání“ na svěřením dítěte do své péče hodnotí respondenti spíše jako zdouhavé, únavné a psychicky náročné, než psychicky nenáročné období.

H4: Respondenti se s dalšími lidmi vykonávajícími NRP setkávali spíše před procesem zprostředkování, než po procesu.

H5: Respondenti se více setkávají s poskytováním přípravných kurzů smíšených spíše, než kurzů zaměřených pouze na žadatele NRP (na osvojitele, pěstouny na přechodnou dobu či dlouhodobé pěstouny).

H6: Převážná většina respondentů hodnotí celý proces zprostředkování NRP spíše jako zdlouhavý a psychicky náročný, než přínosný a poučný.

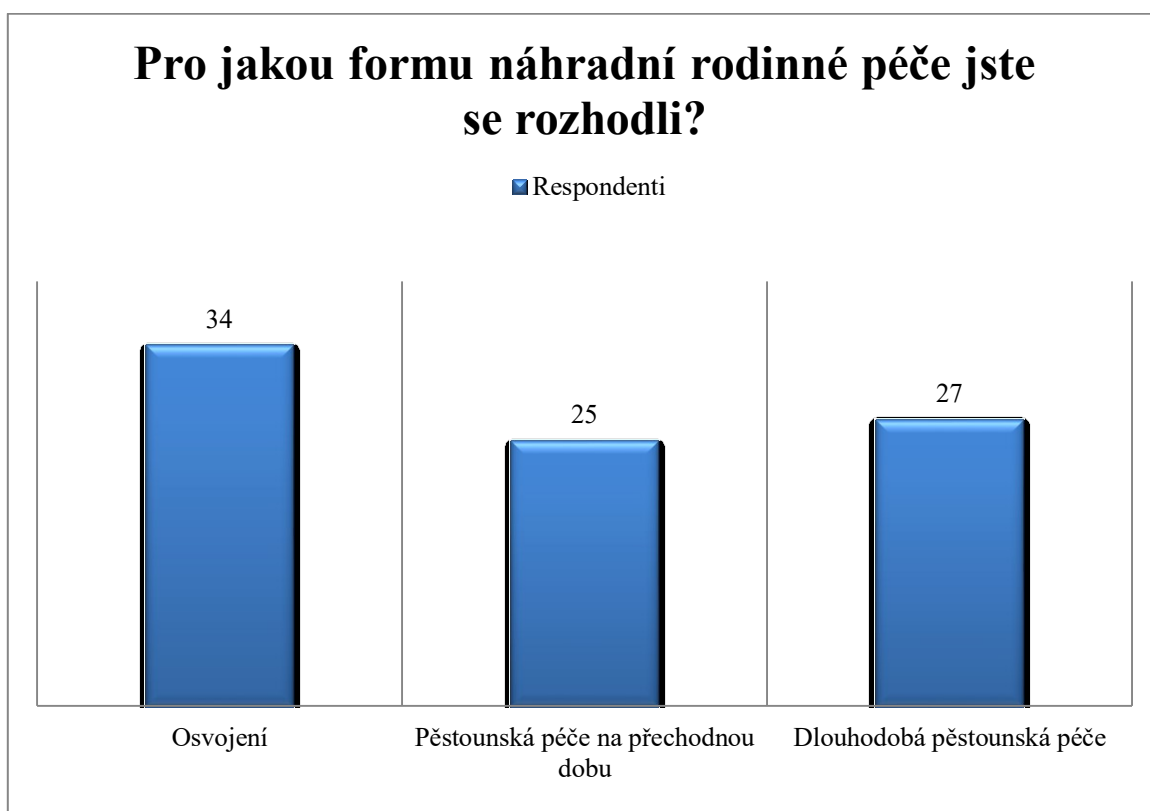
H7: Neplodnost je u žadatelů z řad osvojitelů častější motivací svěřením dítěte do péče, než u žadatelů z řad pěstounů.

10.1 Výsledky výzkumu

Představuji výsledky kvantitativního výzkumu, který byl vytvořen pomocí anonymních dotazníků. Respondenti jsou osoby z řad osvojitelů, pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Výzkumu se zúčastnilo celkem 86 respondentů.

Výsledky výzkumu jsou znázorněny pomocí sloupcových a pruhových grafů s následným slovním komentářem. V případě výsledků otázek č. 2,12,17,22, kde mohli respondenti volit více možností odpovědí, součet odpovědí v těchto otázkách je tedy vyšší než je počet respondentů.

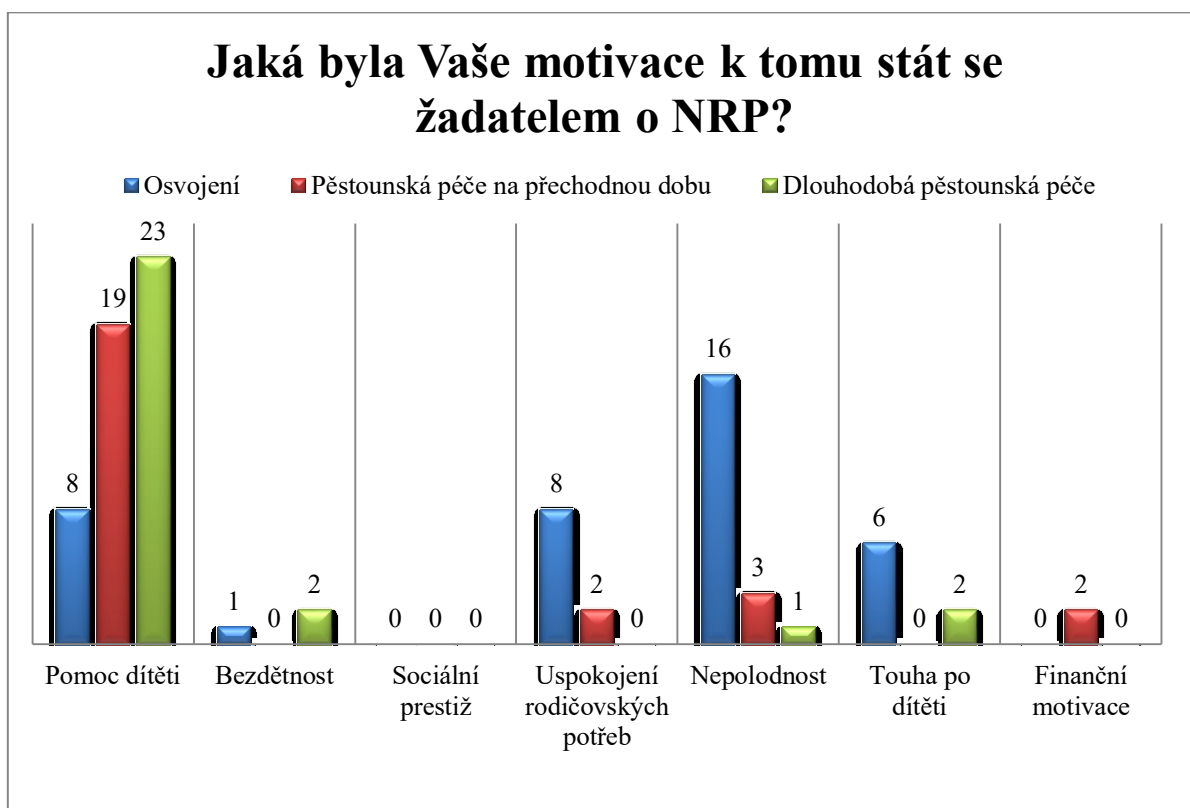
Graf č. 1

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že 34 respondentů se rozhodlo pro NRP formou osvojení, 25 respondentů se rozhodlo pro NRP formou pěstounské péče na přechodnou dobu a 27 respondentů se rozhodlo pro dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 2

Zdroj: vlastní

Na tuto otázku uváděli respondenti několik možností odpovědí. Po zařazení odpovědí do jednotlivých kategorií tvoří součet odpovědí 90. Z grafu vyplývá, že motivace stát se žadatelem o NRP byla u pěstounů nejčastěji pomoc dítěti a u osvojitelů nejčastěji neplodnost.

Pomoc dítěti jako motivaci uvedlo 19 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu, 21 respondentů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči a 8 respondentů z řad osvojitelů.

Bezdětnost uvedl pouze 1 osvojitel a 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Uspokojení rodičovských potřeb bylo motivací u 8 osvojitelů a 2 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu.

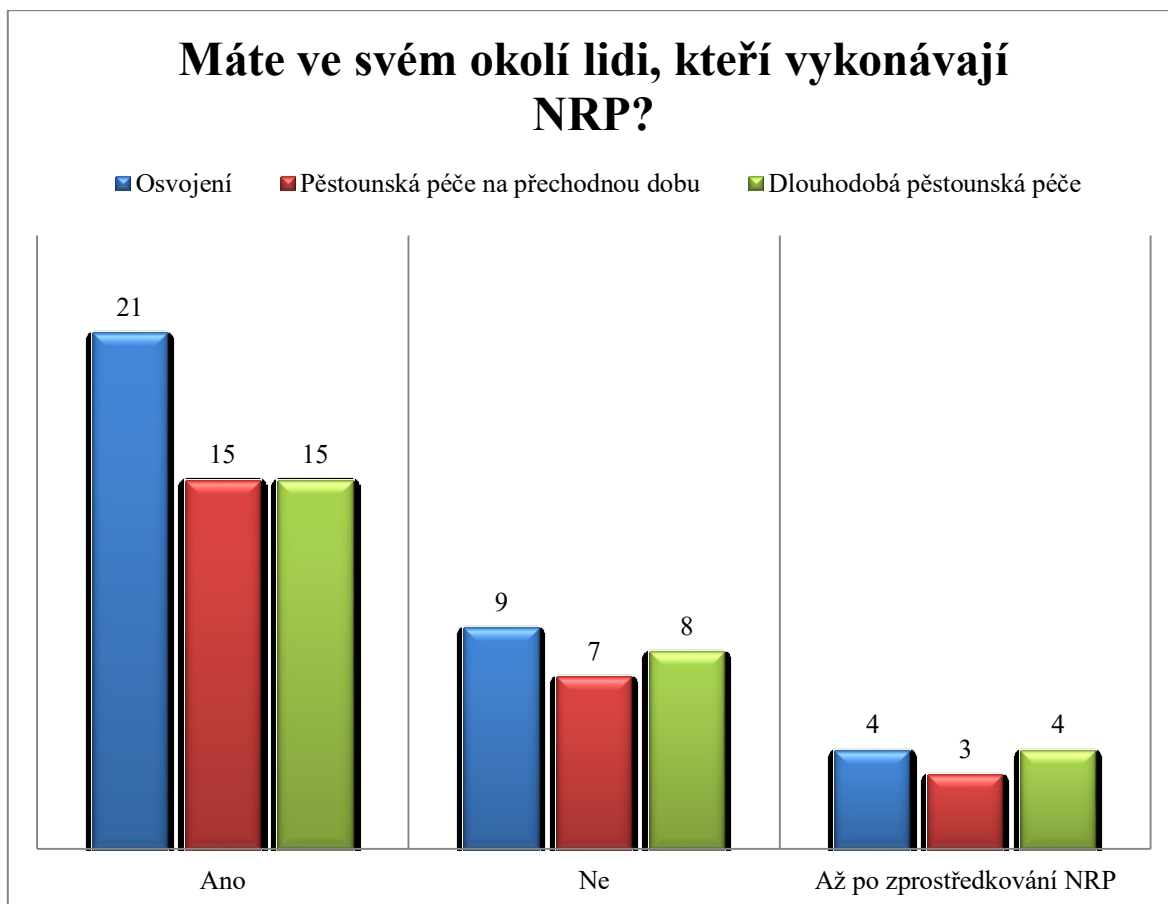
Nepolodnost, byla nejčastější motivací u osvojitelů a uvedlo ji 16 osvojitelů. Nepolodnost uvedli dále 2 pěstouni poskytující pěstounskou na přechodnou dobu a 1 pěstoun poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Touhu po dítěti jako motivaci uvedlo 6 respondentů z řad osvojitelů a 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Finanční motivaci uvedli pouze 2 respondenti z řad poskytovatelů pěstounské péči na přechodnou dobu.

Sociální prestiž jako motivaci neuvedl nikdo z dotazovaných.

Graf č. 3

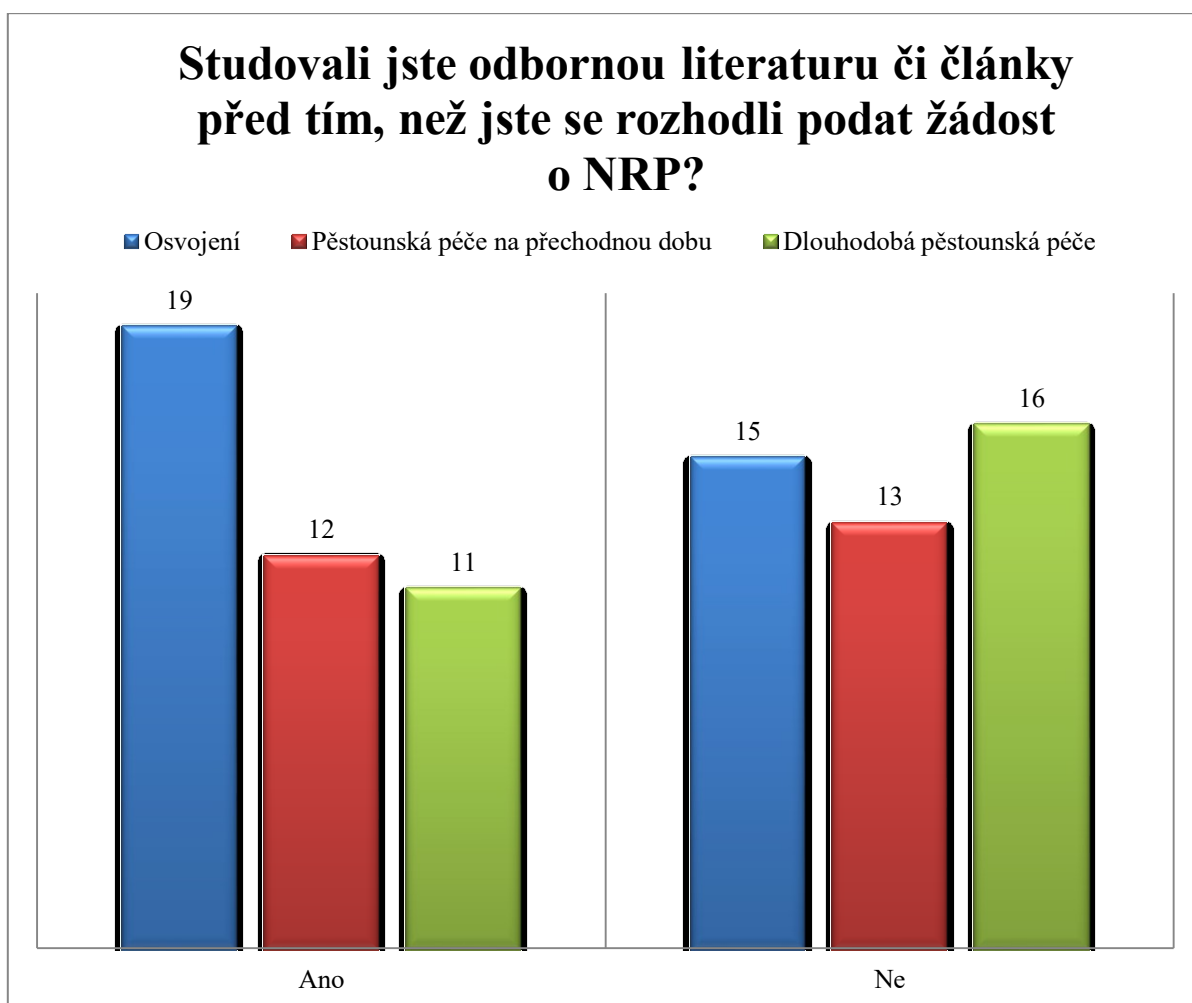
Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že ve svém okolí má někoho kdo vykonává NRP 21 respondentů z řad osvojitelů, 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Nikoho kdo poskytuje NRP ve svém okolí pak nemá 9 osvojitelů, 7 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 8 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Po zprostředkování NRP mají ve svém okolí někoho, kdo poskytuje NRP 4 osvojitelé, 3 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 4 pěstouni poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 4

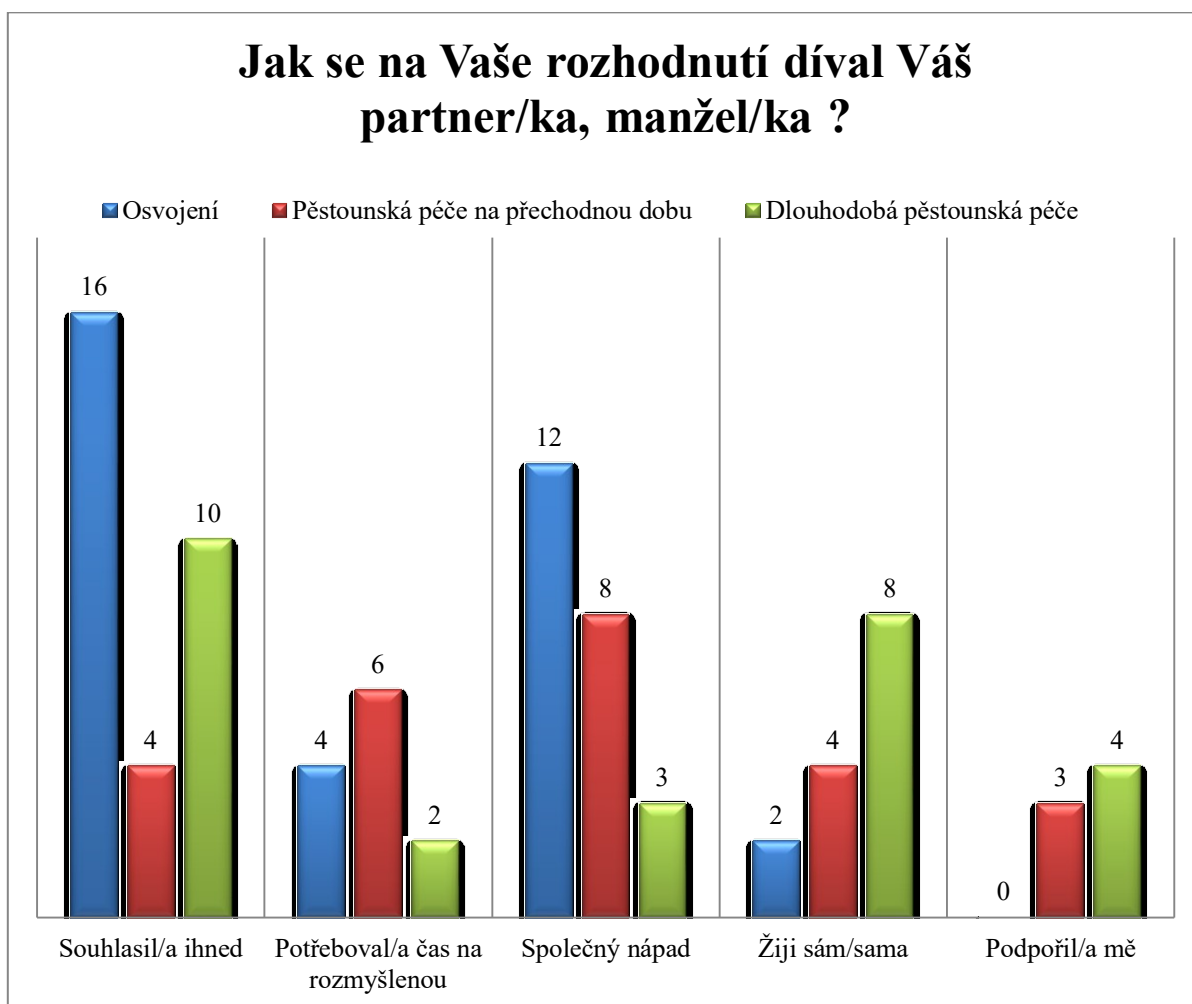

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že odbornou literaturu a články před podáním žádosti studovalo 19 respondentů z řad osvojitelů, 12 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 11 respondentů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Články či odbornou literaturu před podáním žádosti o NRP nestudovalo 15 osvojitelů, 13 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 16 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 5

Zdroj: vlastní

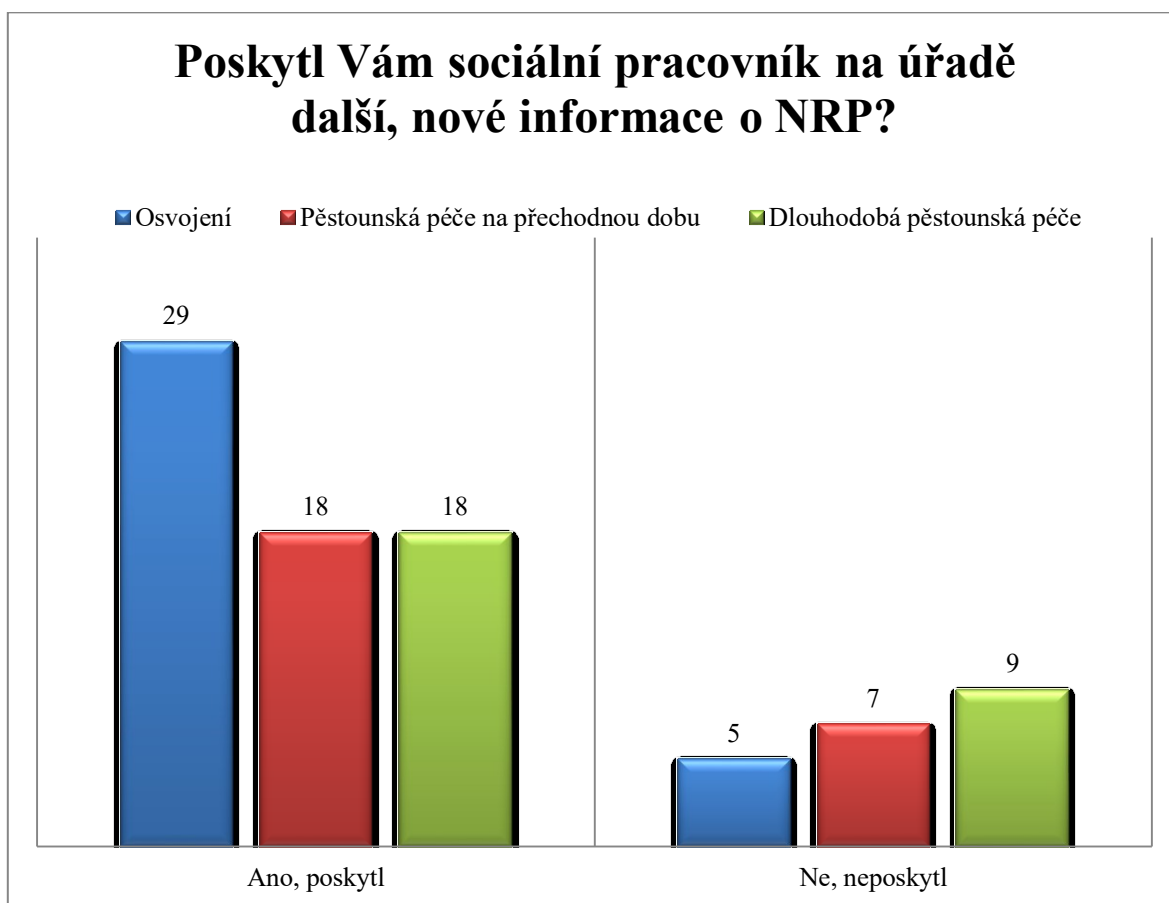
Z grafu vyplývá, že v případě osvojení 16 respondentů uvedlo, že partner/ka souhlasil/a ihned, 4 potřebovali čas na rozmyšlenou, u 12 to byl společný nápad, 2 žijí sami.

V případě pěstounské péče na přechodnou dobu 4 respondenti uvedli, že partner/ka souhlasil/a ihned, 6 uvedlo že partner/ka potřeboval/a čas na rozmyšlenou, 8 uvedlo, že to byl společný nápad, 4 respondenti žijí sami a 3 respondenty partner/ka podpořil/a.

V případě dlouhodobé pěstounské péče 10 respondentů uvedlo, že partner/ka souhlasil/a ihned, 2 uvedli, že partner/ka potřeboval/a čas na rozmyšlenou 3 uvedli, že to byl společný nápad, 8 respondentů žije samo a 4 uvedli, že je partner/ka podpořil/a.

Graf č. 6

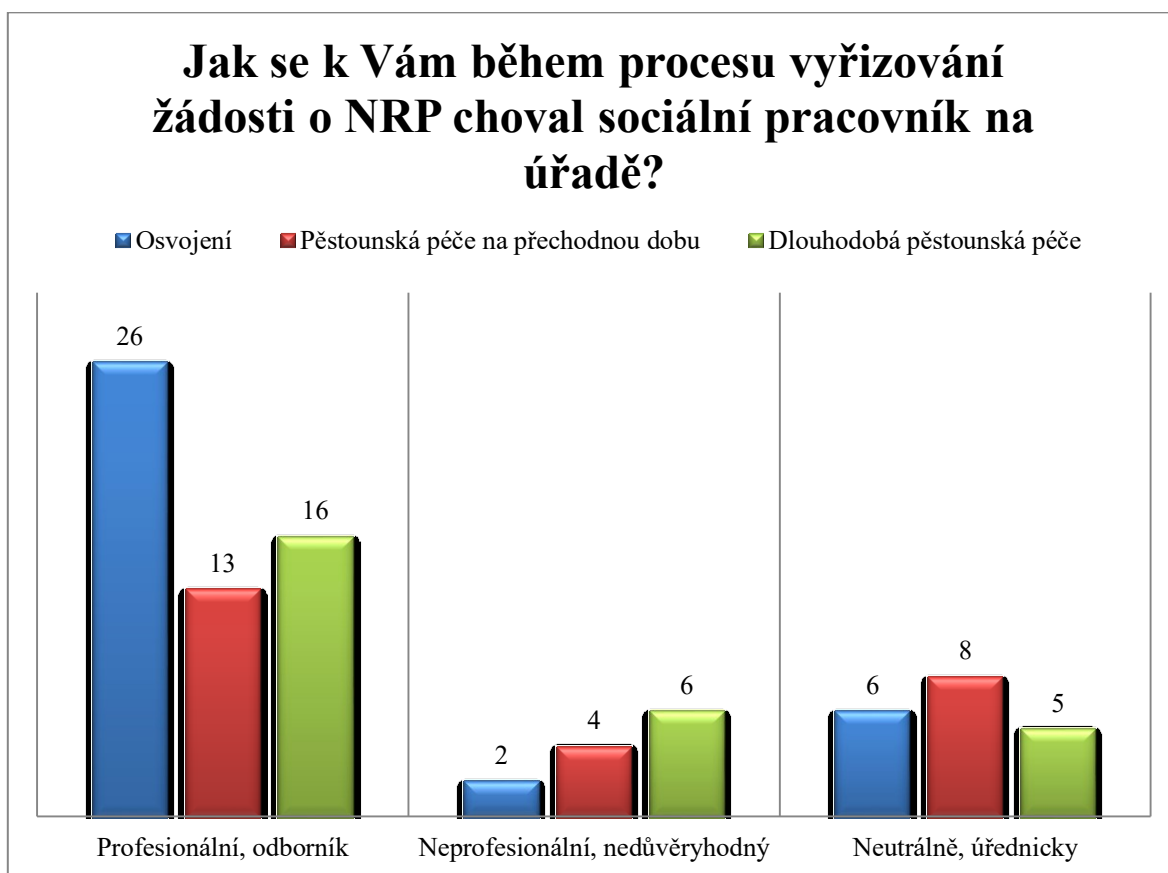

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že sociální pracovník na úřadě poskytl nové informace o NRP 29 respondentům z řad osvojitelů, 18 respondentům z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 18 respondentům poskytujícím dlouhodobou pěstounskou péči.

Nové informace sociální pracovník pak neposkytl 5 respondentům z řad osvojitelů, 7 respondentům z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 9 respondentům z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 7

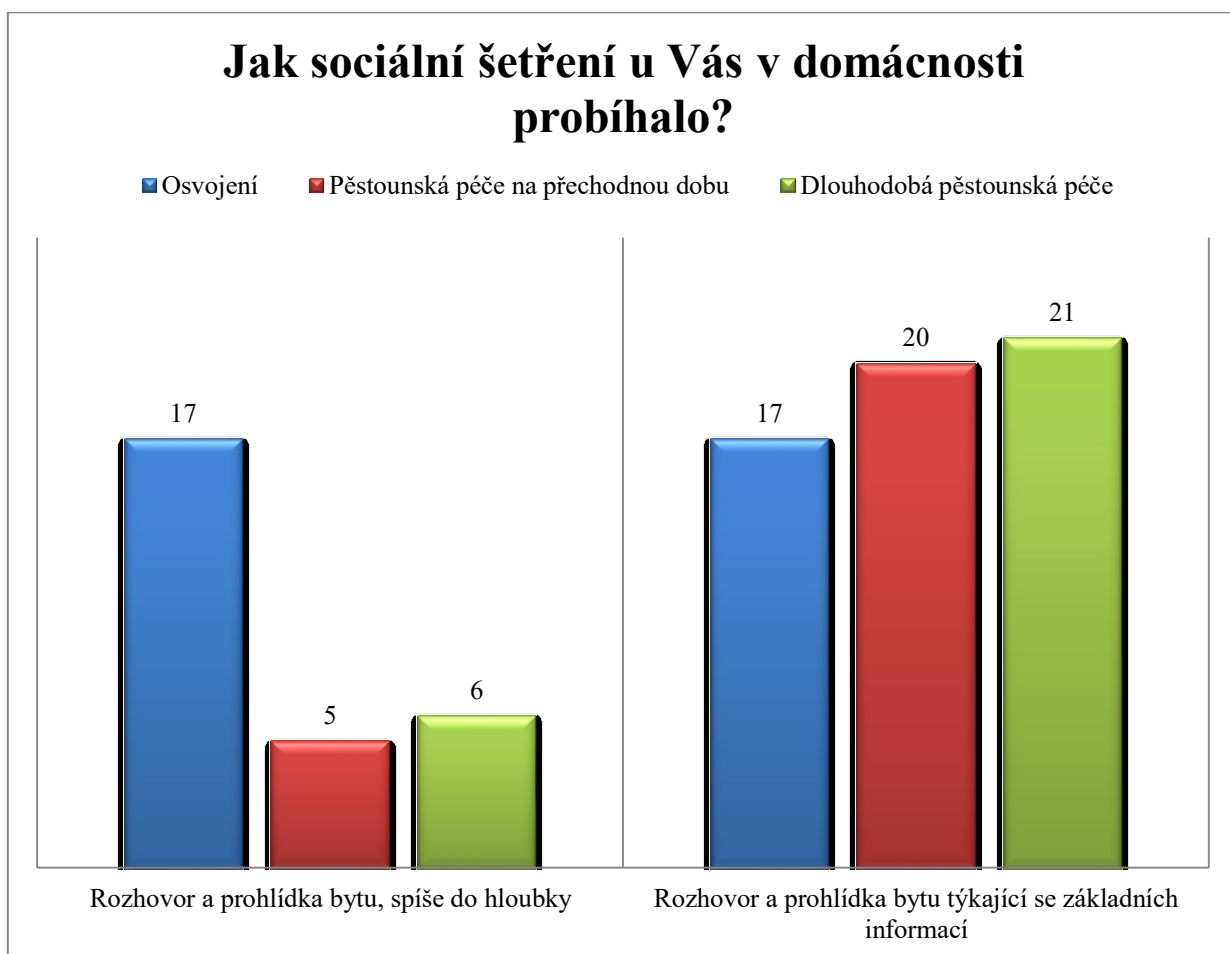
Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že s profesionálním sociálním pracovníkem se setkalo 26 respondentů z řad osvojitelů, 13 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 16 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

S neprofesionálním či nedůvěryhodným sociálním pracovníkem se setkali 2 osvojitelé, 4 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 6 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

S neutrálním a úřednickým sociálním pracovníkem se setkalo 6 osvojitelů, 8 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 5 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 8

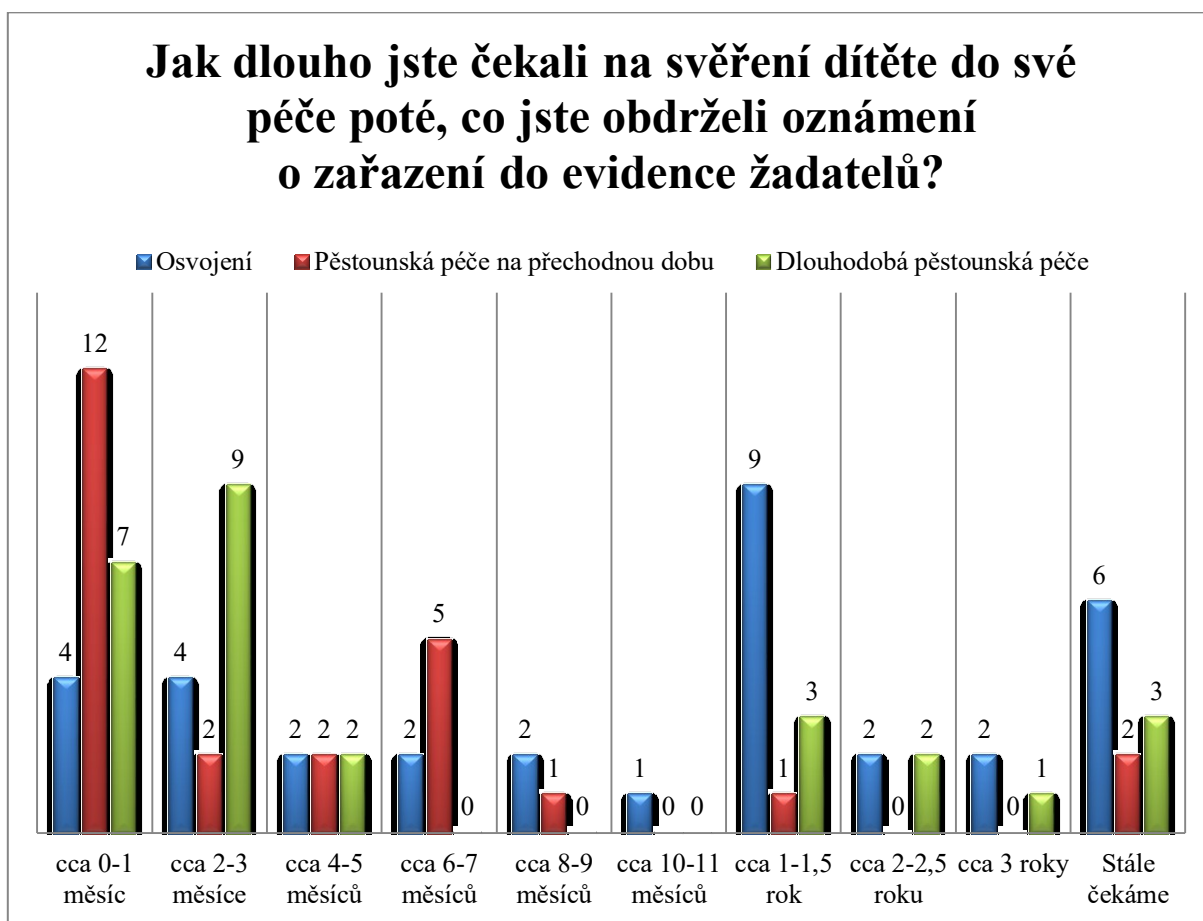

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že u větší části respondentů se sociální šetření týkalo základních informací. To uvedlo 17 osvojitelů, 20 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 21 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Sociální šetření provedené spíše do hloubky se týkalo 17 osvojitelů, 5 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 6 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 9

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že cca 0 – 1 měsíc čekali 4 respondenti z řad osvojitelů, 12 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 7 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Cca 2 – 3 měsíce čekali 4 respondenti z řad osvojitelů, 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 9 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Cca 4 – 5 měsíců čekali 2 respondenti z řad osvojitelů, 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Cca 6 – 7 měsíců pak čekali 2 respondenti z řad osvojitelů, 5 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Cca 8 – 9 měsíců pak čekali 2 respondenti z řad osvojitelů a 1 respondent z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Cca 10 – 11 měsíců čekal 1 respondent z řad osvojitelů.

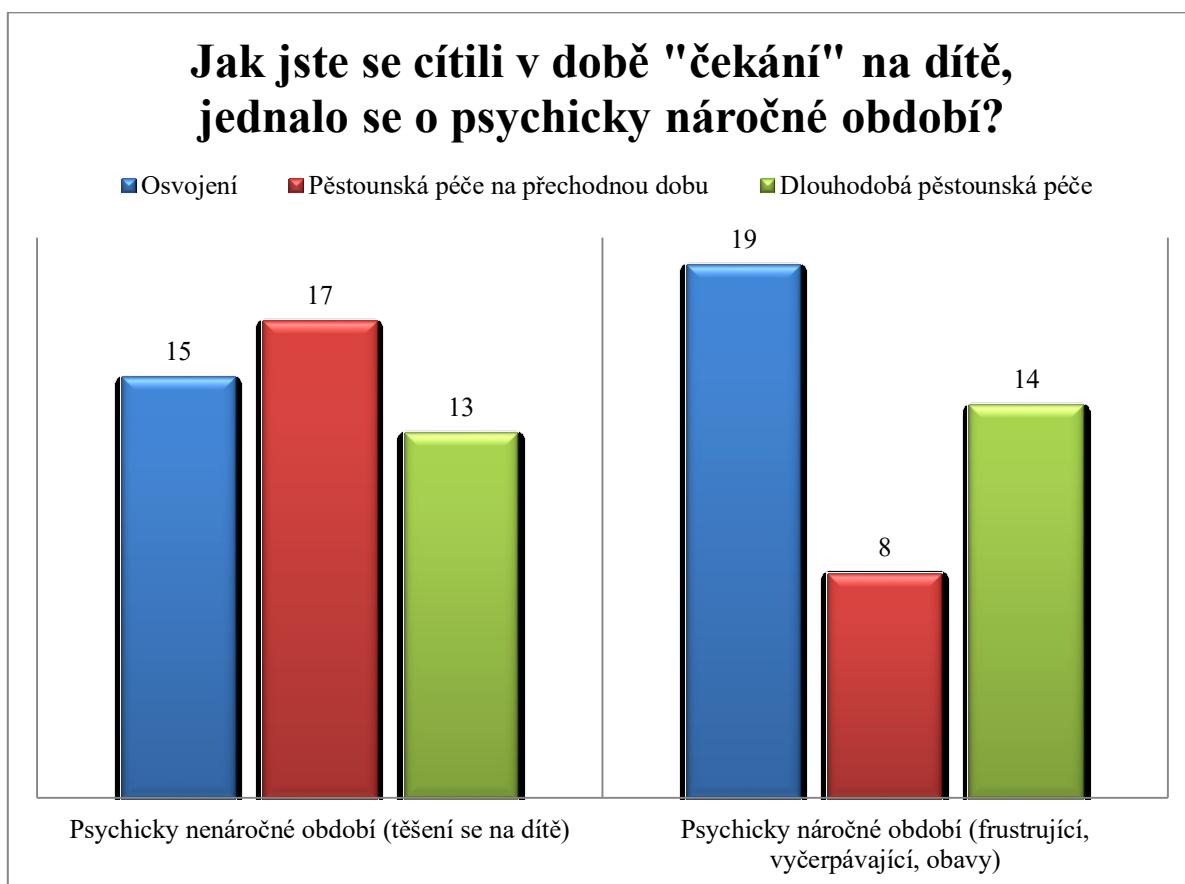
Cca 1 – 1,5 čekalo 9 respondentů z řad osvojitelů, 1 respondent z řad pěstounů poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 3 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Cca 2 – 2,5 roku čekali 2 respondenti z řad osvojitelů a 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Cca 3 roky čekali 2 respondenti z řad osvojitelů a 1 respondent z řad pěstounů poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Stále čekajícími je 6 respondentů z řad osvojitelů, 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 3 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 10

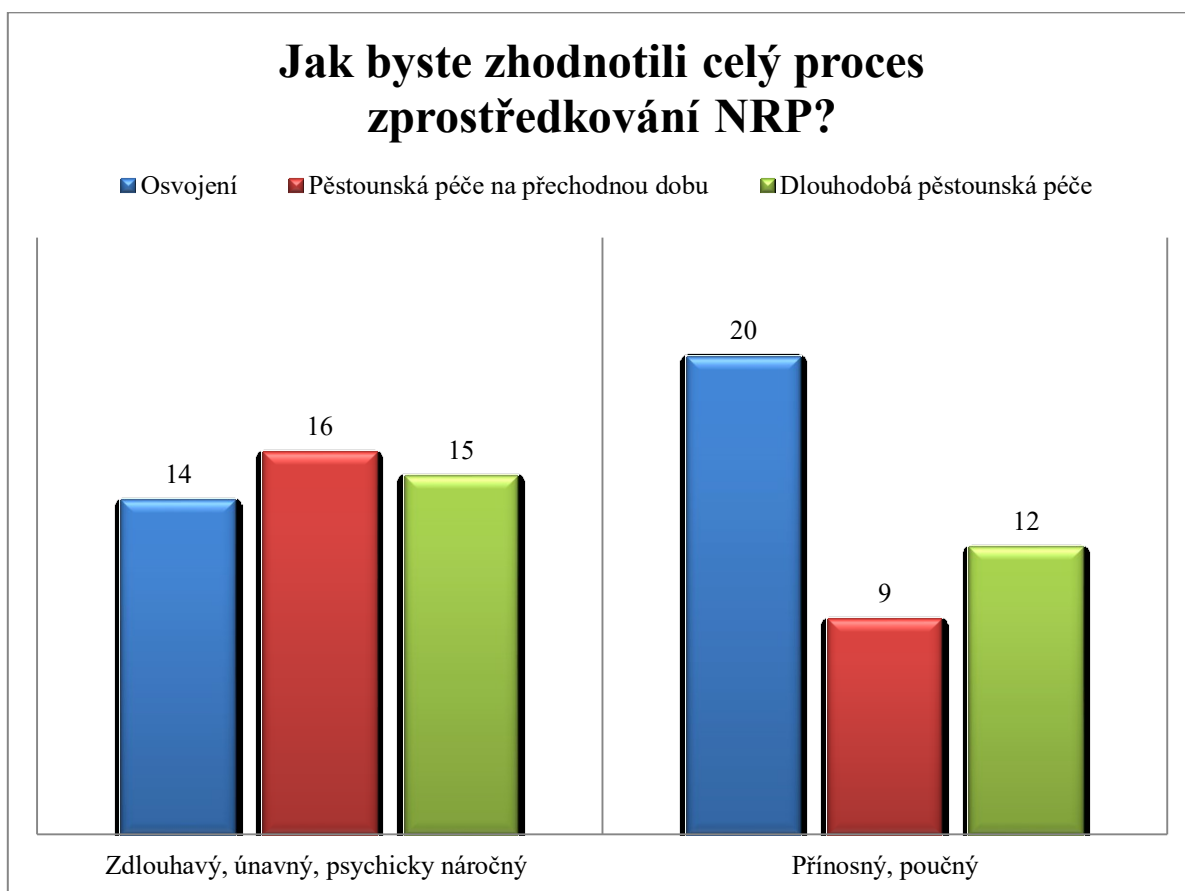

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že pro 15 osvojitelů, 17 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 13 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, bylo období „čekání“ na dítě psychicky nenáročné období.

Pro 19 osvojitelů, 8 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 14 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, bylo období „čekání“ na dítě psychicky náročné.

Graf č. 11

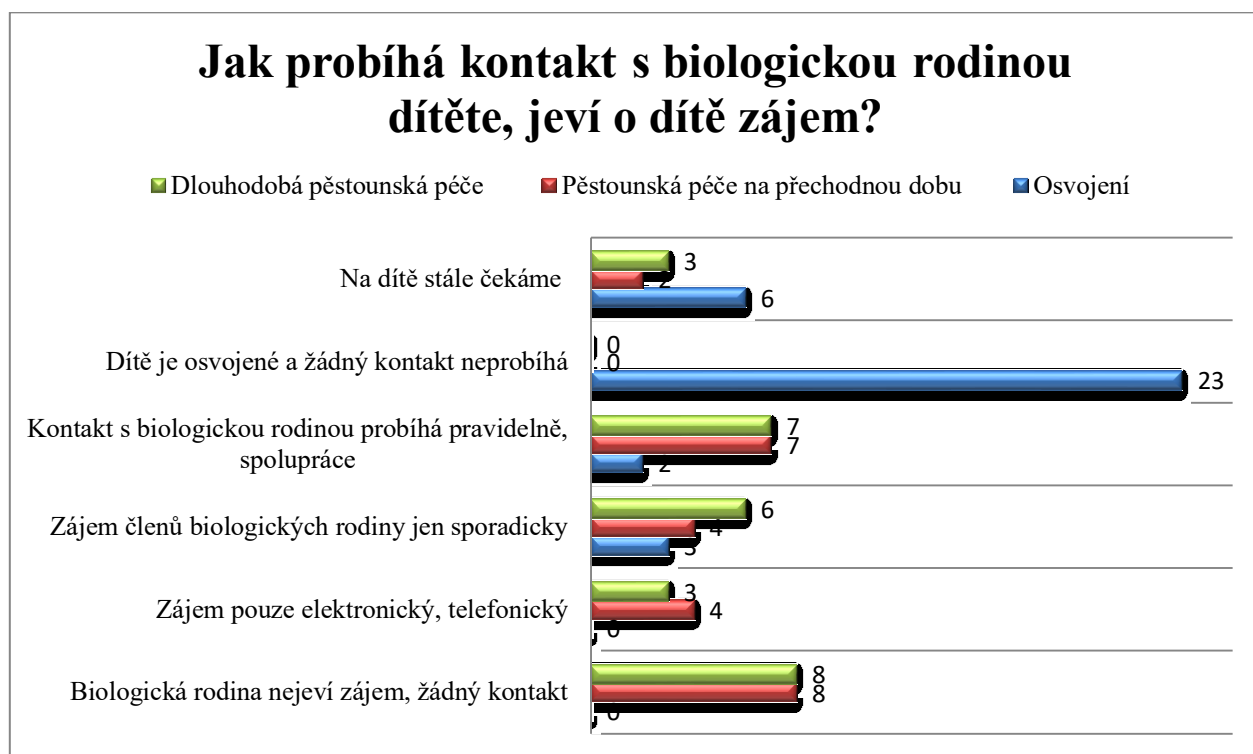

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že 14 respondentů z řad osvojitelů, 16 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, považují proces zprostředkování NRP za zdlouhavý, únavný či psychicky náročný.

20 respondentů z řad osvojitelů, 9 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 12 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči pak proces považují za přínosný a poučný.

Graf č. 12

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že 23 respondentů má dítě osvojené a s biologickou rodinou neprobíhá žádný kontakt. 6 respondentů z řad osvojitelů uvedlo, že na dítě stále čekají a to samé uvedli i 2 respondenti z řad pěstounů poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a také 3 respondenti z řad pěstounů poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Pravidelný kontakt a spolupráci biologickou rodinou udržují 2 respondenti z řad osvojitelů, 7 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 7 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

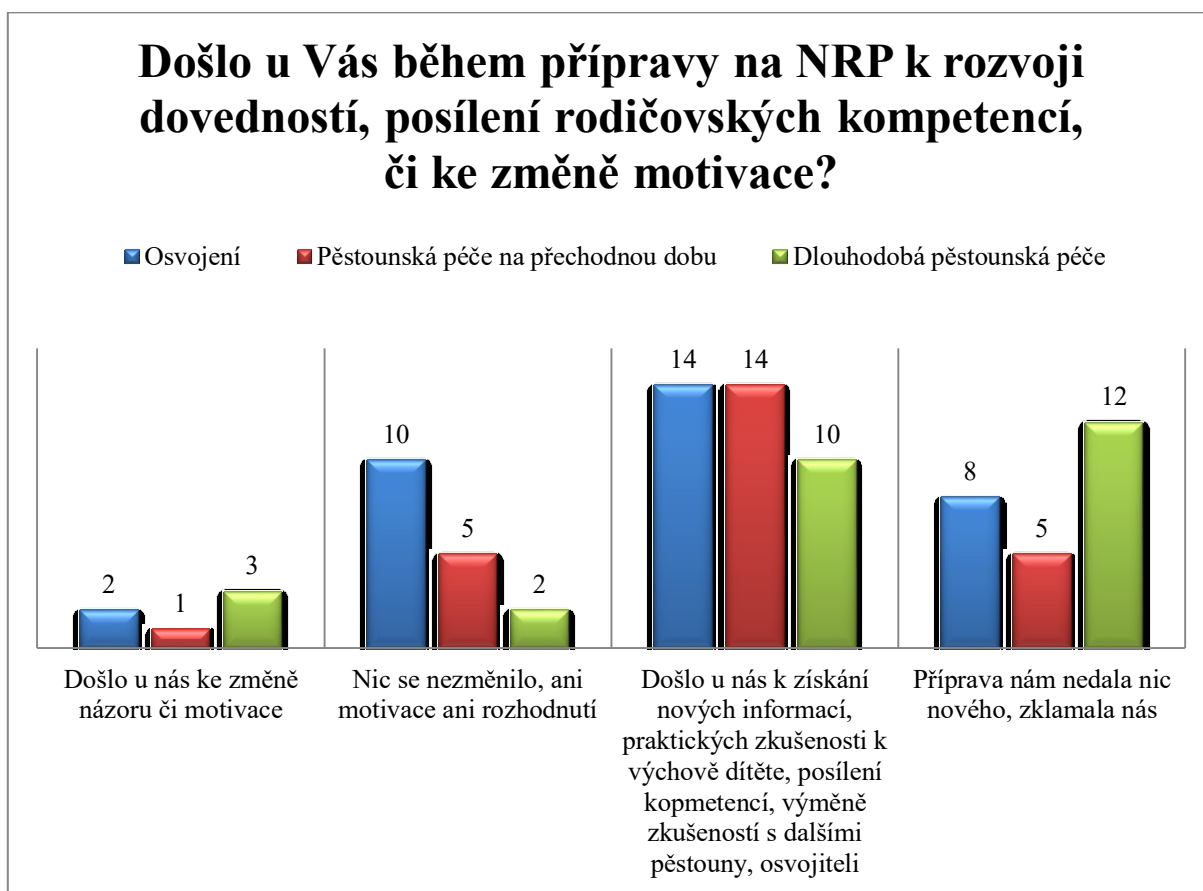
3 respondenti z řady osvojitelů, 4 respondenti z řady pěstounů poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 6 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči uvedli, že zájem členů biologické rodiny je pouze sporadický.

Zájem o dítě, který probíhá pouze po telefonu či elektronicky uvedli 4 respondenti z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 3 respondenti z řad pěstounů poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

8 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a stejný počet dlouhodobých pěstounů uvedl, že biologická rodina o dítě nejeví žádný zájem a neprobíhá žádný kontakt.

Graf č. 13

Zdroj: vlastní

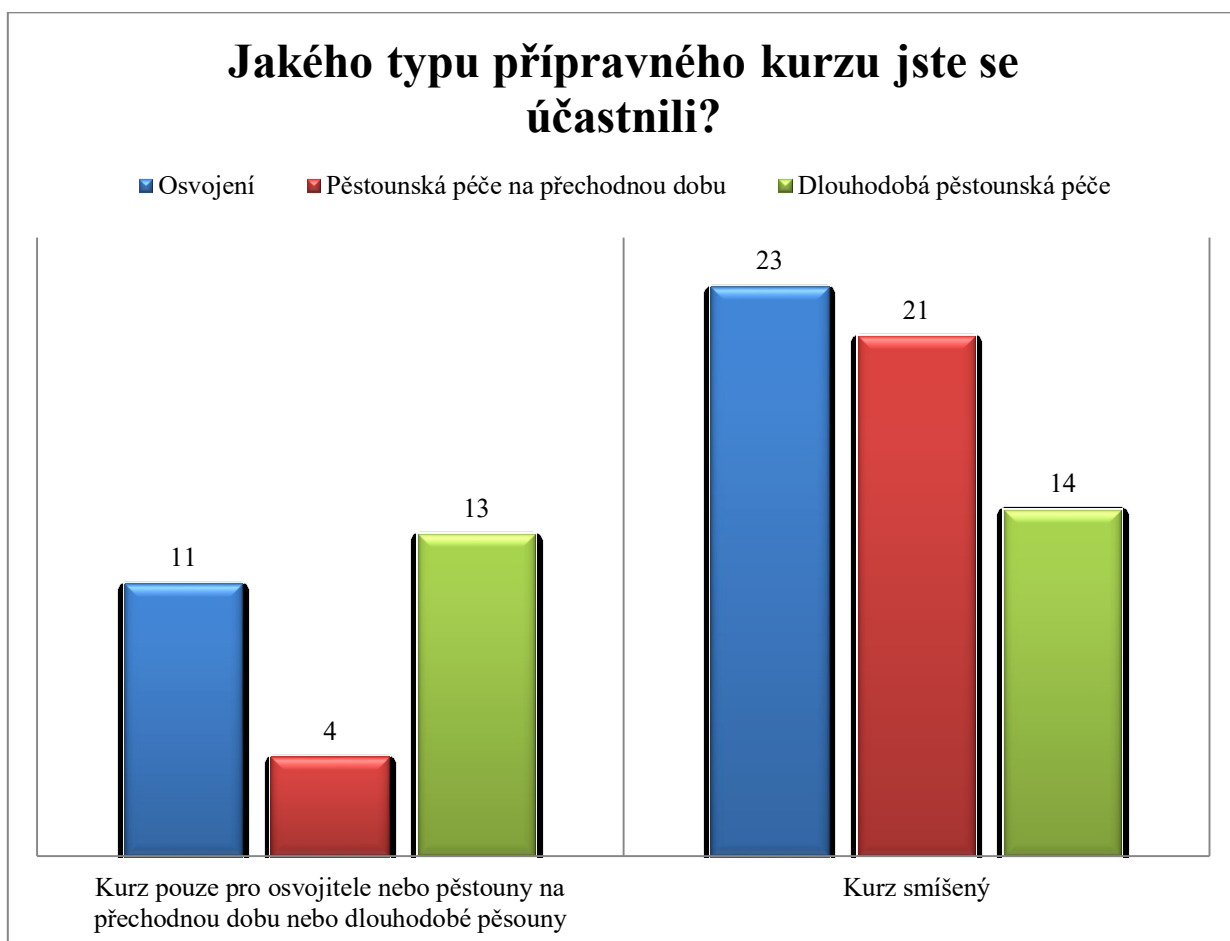
Z grafu vyplývá, že během přípravy došlo u 2 respondentů z řad osvojitelů, u 1 respondenta z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a u 3 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči ke změně názoru či motivace.

U 10 respondentů z řad osvojitelů, u 5 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a u 2 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči se pak nic nezměnilo.

Dále z grafu vyplývá, že u 14 osvojitelů, u 14 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a u 10 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči k získání nových informací a praktických zkušeností k výchově dítěte, posílení kompetencí, výměně zkušeností s dalšími pěstouny, osvojiteli.

8 osvojitelů, 5 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 12 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči pak uvedlo, že příprava jim nedala nic nového nebo je dokonce zklamala.

Graf č. 14

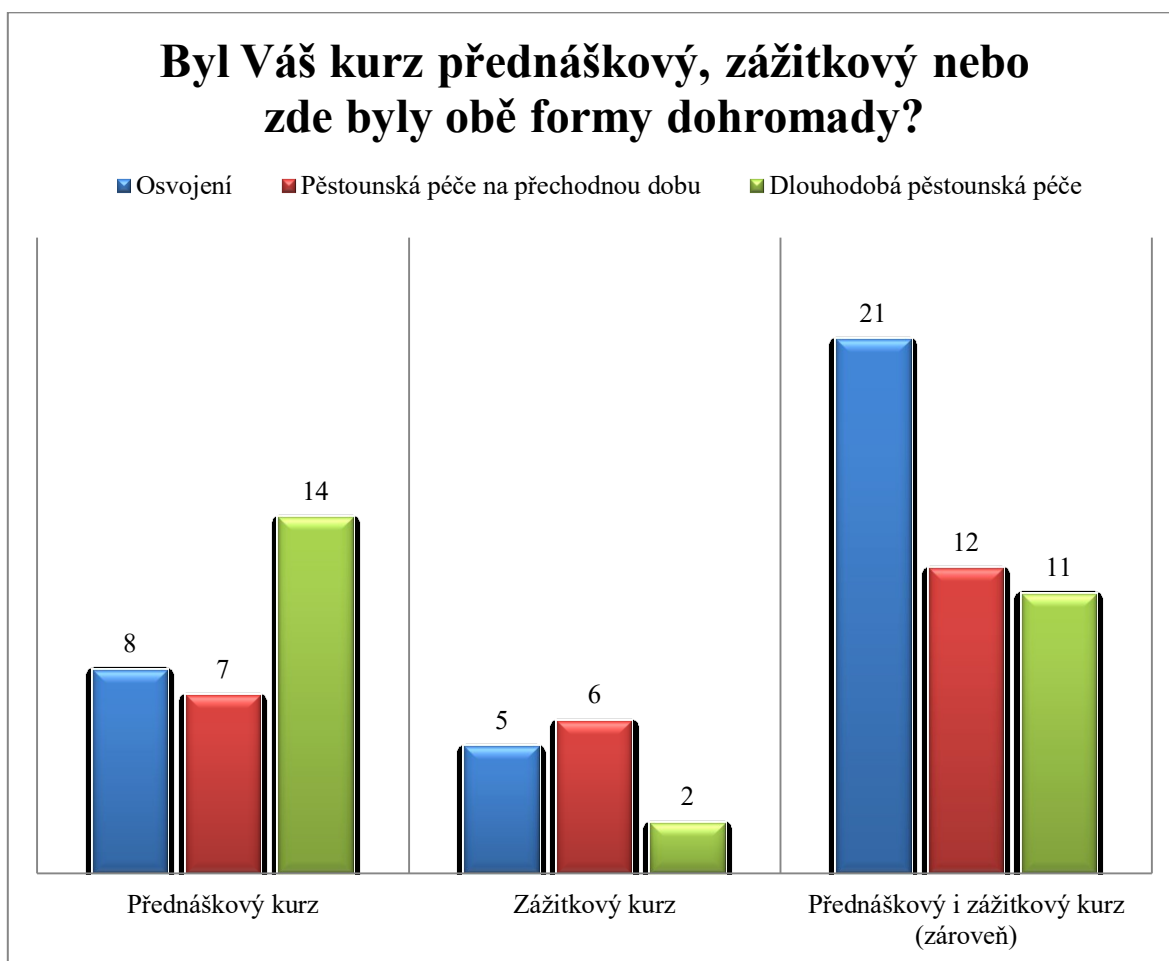

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že větší část respondentů se účastnila smíšeného kurzu. To uvedlo 23 osvojitelů, 21 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 14 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Kurzu pouze pro osvojitele nebo pěstouny na přechodnou dobu nebo dlouhodobé pěstouny se účastnilo 11 osvojitelů, 4 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 13 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 15

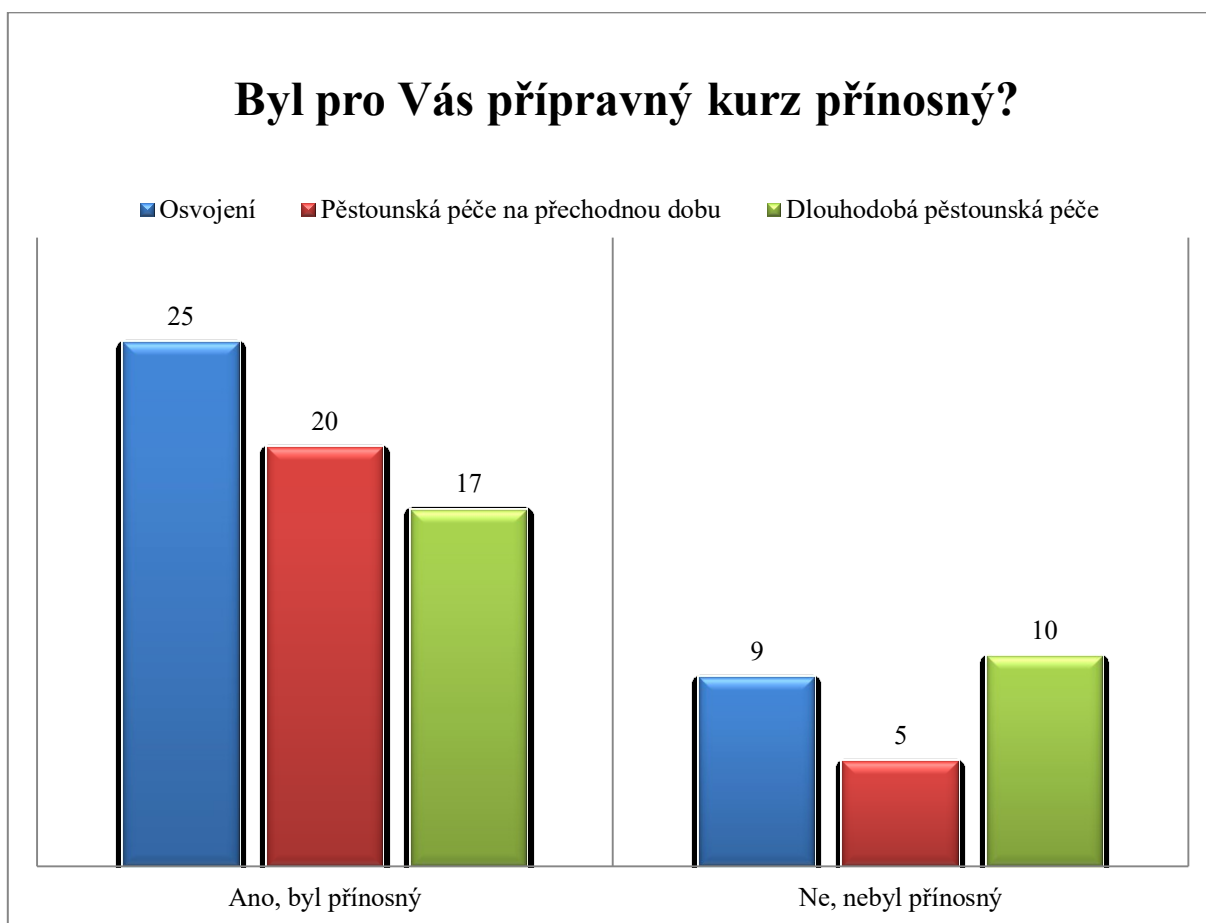
Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že kurz, který žadatelé o NRP absolvovali, byl nejčastěji přednáškový i zážitkový zároveň. Přednáškovou i zážitkovou formu kurzu uvedlo 21 respondentů z řad osvojitelů, 12 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 11 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Následovala přednášková forma kurzu, kterou uvedlo 8 osvojitelů, 7 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 14 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Nejméně respondenti uváděli kurz v zážitkové formě. Tu uvedlo 5 osvojitelů, 6 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 2 pěstouni poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 16

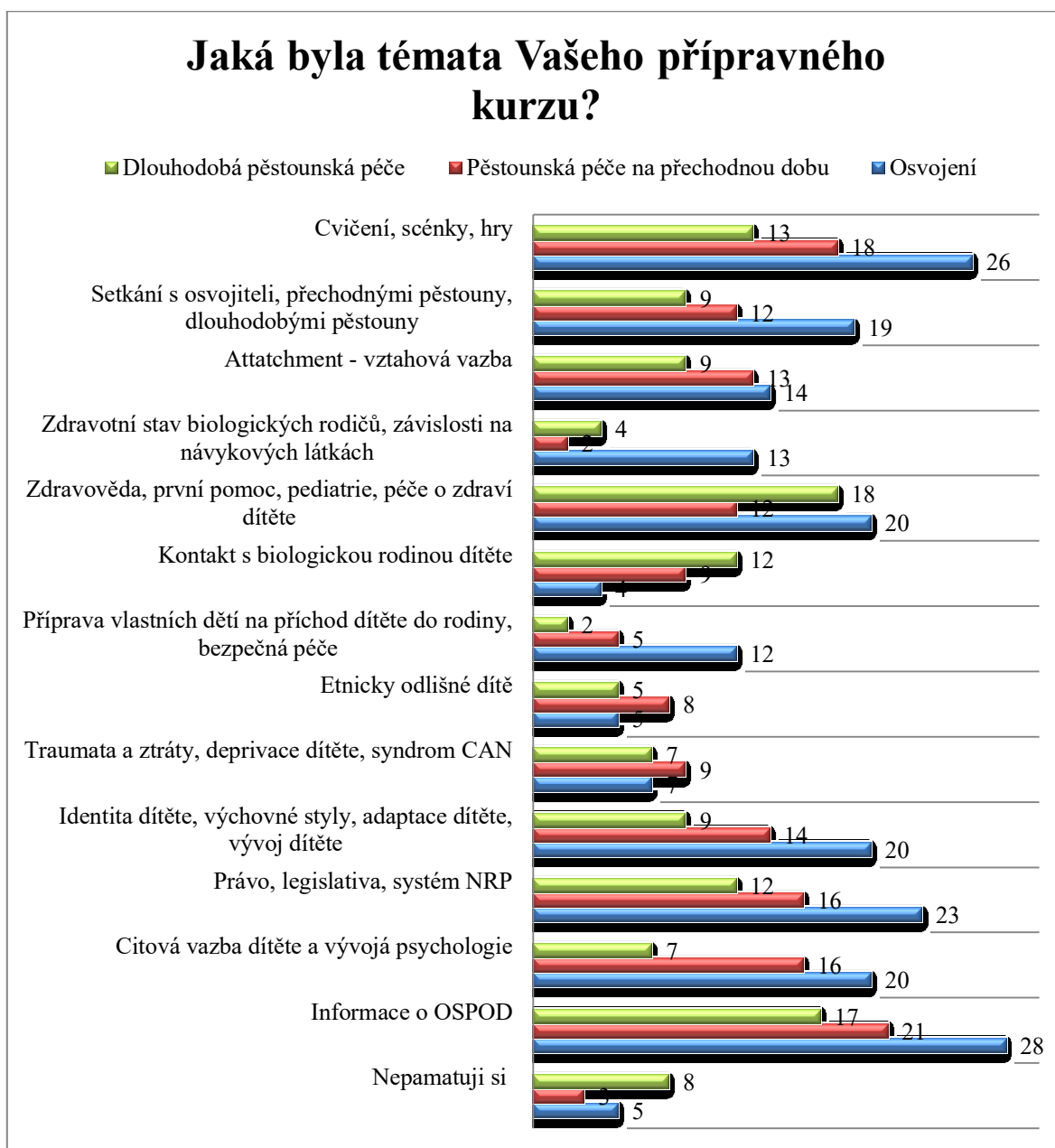

Zdroj: vlastní

Graf ukazuje, že pro respondenty byl přípravný kurz častěji přínosný. To, že kurz byl přínosný, uvedlo 25 respondentů z řad osvojitelů, 20 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 17 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Přípravný kurz nebyl přínosný pro 9 oslovených osvojitelů, 5 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 10 respondentů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 17

Zdroj: vlastní

Na tuto otázku uváděli respondenti několik možností odpovědí. Po zařazení odpovědí do jednotlivých kategorií tvoří součet odpovědí 506. Z grafu vyplývá, že u osvojitelů byly nejčastějším tématem přípravného kurzu informace o OSPOD, což uvedlo 28 respondentů z řad osvojitelů, dále cvičení scénky a hry uvedlo 26 osvojitelů, právo, legislativu a systém NRP uvedlo 23 osvojitelů.

Kategorii identita dítěte, výchovné styly, adaptace a vývoj dítěte uvedlo 20 osvojitelů stejně tak jako kategorii citová vazba dítěte a vývojová psychologie

a kategorii kontakt s biologickou rodinou dítěte. Dále osvojitelé uváděli kategorii týkající se zdravotní péče, první pomoci, pediatrie a péče o zdraví dítěte.

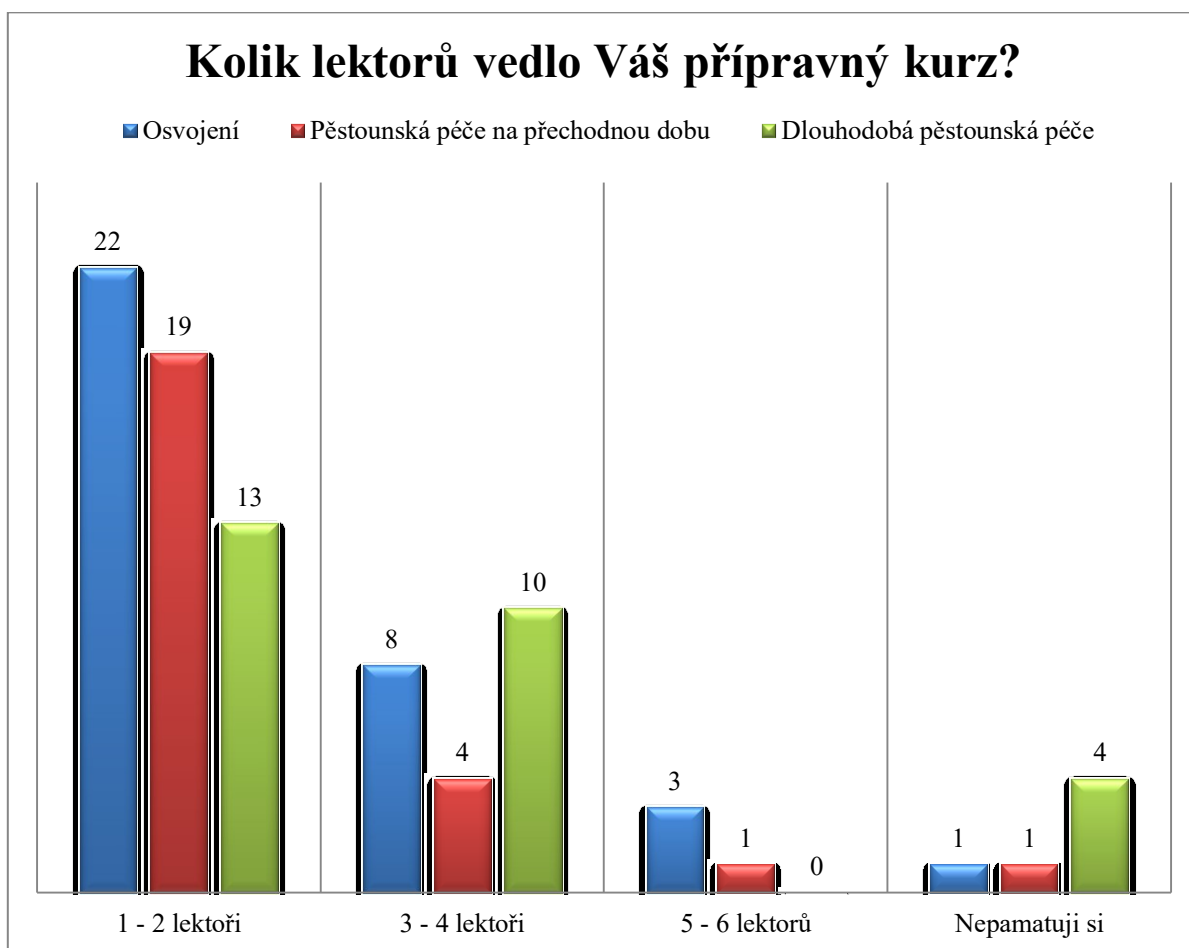
Kategorii setkávání s ostatními lidmi poskytujícími NRP uvedlo 19 osvojitelů, Attachment 14 osvojitelů, Zdravotní stav biologických rodičů 13 osvojitelů, kontakt s biologickou rodinou uvedlo 13 osvojitelů. 4 osvojitelé pak zvolili kategorii kontakt s biologickou rodinou, 12 osvojitelů uvedlo kategorii, příprava vlastních dětí.

Dále 5 osvojitelů uvedlo téma kurzu eticky odlišné dítě, 7 osvojitelů uvedlo kategorii traumata a ztráty, deprivace a syndrom CAN, a 5 osvojitelů si téma kurzu nepamatuje. Graf dále ukazuje, že u respondentů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu byly nejčastějším tématem kurzů informace o OSPOD, což uvedlo 21 z nich.

Dále se u pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu na kurzech objevovalo cvičení, scénky a hry, což uvedlo 18 z nich, právo a legislativu uvedlo 16 z nich a kategorii identity dítěte uvedlo 14 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a téma Attachmentu uvedlo 13 z nich. Méně časté pak byly u těchto respondentů ostatní kategorie.

Dále z grafu vyplývá, že u pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči bylo nejčastějším tématem kurzů zdravotní péče, kterou uvedlo 18 z nich a hned za ní následovaly informace o SPOD, což uvedlo 17 z nich. 13 respondentů pak uvedlo, že tématem kurzu byly cvičení, scénky a hry, 12 respondentů uvedlo kategorii, legislativa a stejný počet uvedl téma kontaktu s biologickou rodinou.

Graf č. 18

Zdroj: vlastní

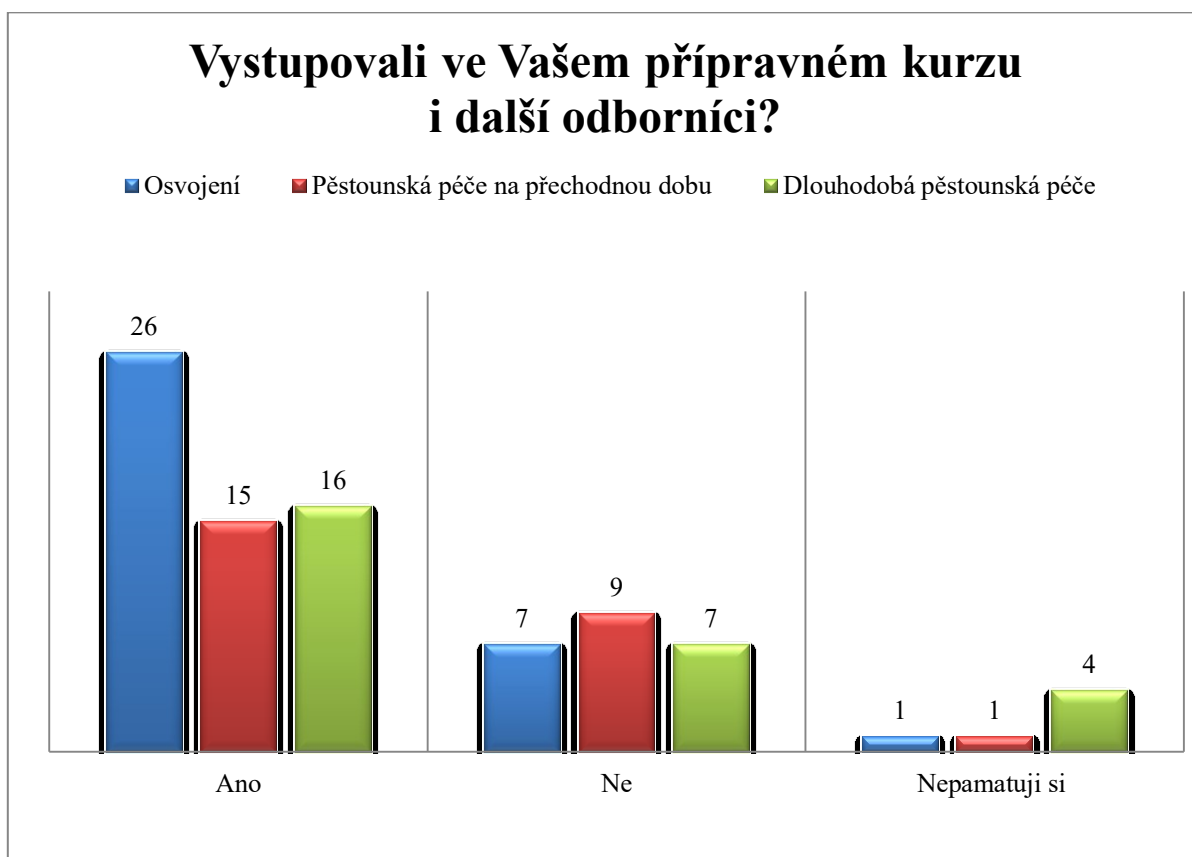
Z grafu vyplývá, že respondenti se nejčastěji účastnili kurzů, které vedl 1 – 2 lektori. Tuto odpověď uvedlo 22 respondentů z řad osvojitelů, 19 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 13 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Kurzů které vedli 3 – 4 lektori se účastnilo 8 osvojitelů, 4 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 10 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Kurzů s 5 – 6 lektory se účastnili 3 osvojitelé a 1 pěstoun poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Celkem 6 respondentů si nepamatuje.

Graf č. 19

Zdroj: vlastní

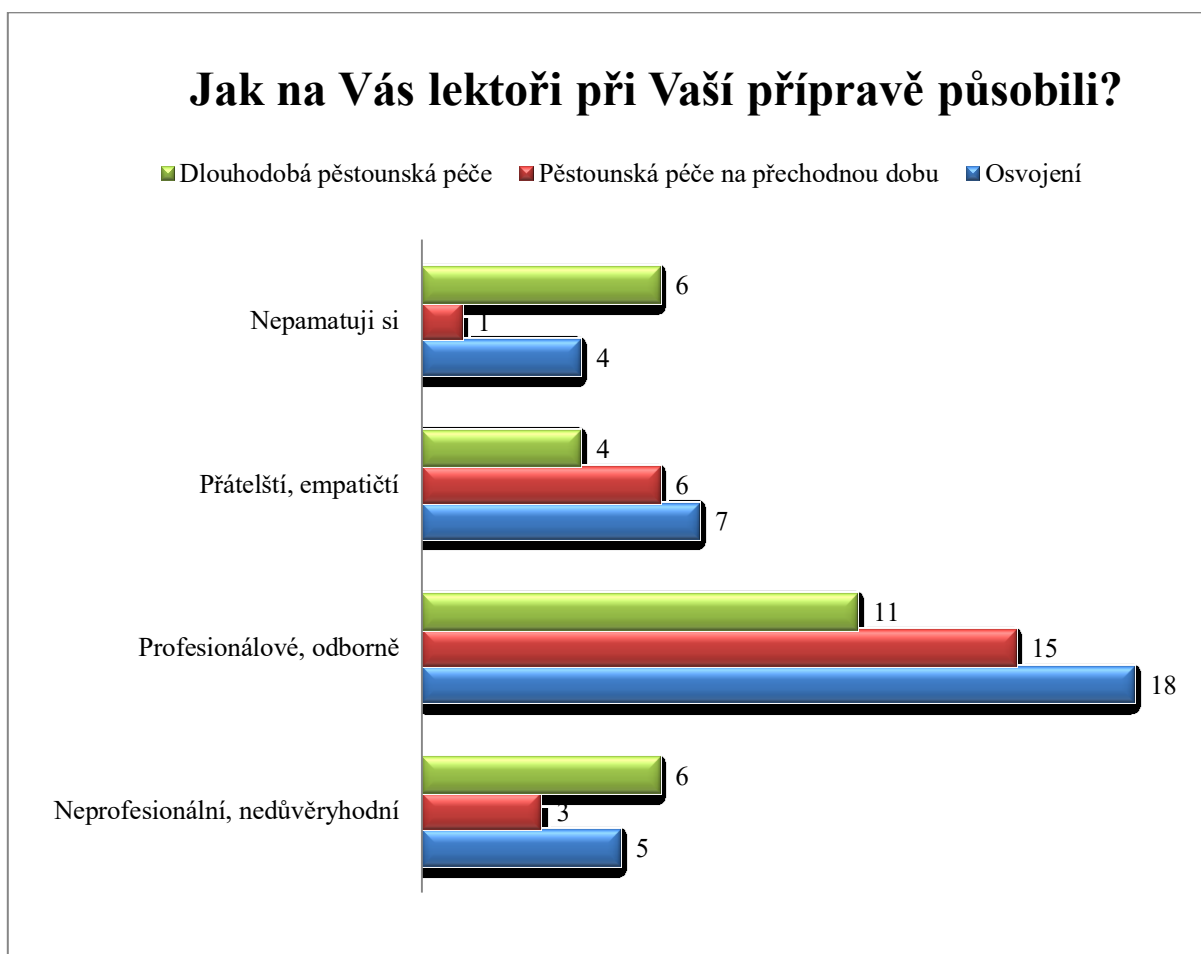
Z grafu vyplývá, že většina respondentů se na přípravných kurzech setkala i s dalšími odborníky. 26 respondentů z řad osvojitelů uvedlo, že se na přípravném kurzu setkala i s dalšími odborníky, stejně tak odpovědělo i 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 16 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

7 respondentů z řad osvojitelů uvedlo, stejně jako 9 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 7 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, že se na přípravném kurzu nesetkali s dalšími odborníky.

Celkem 6 respondentů si přípravný kurz již nepamatuje.

Graf č. 20

Zdroj: vlastní

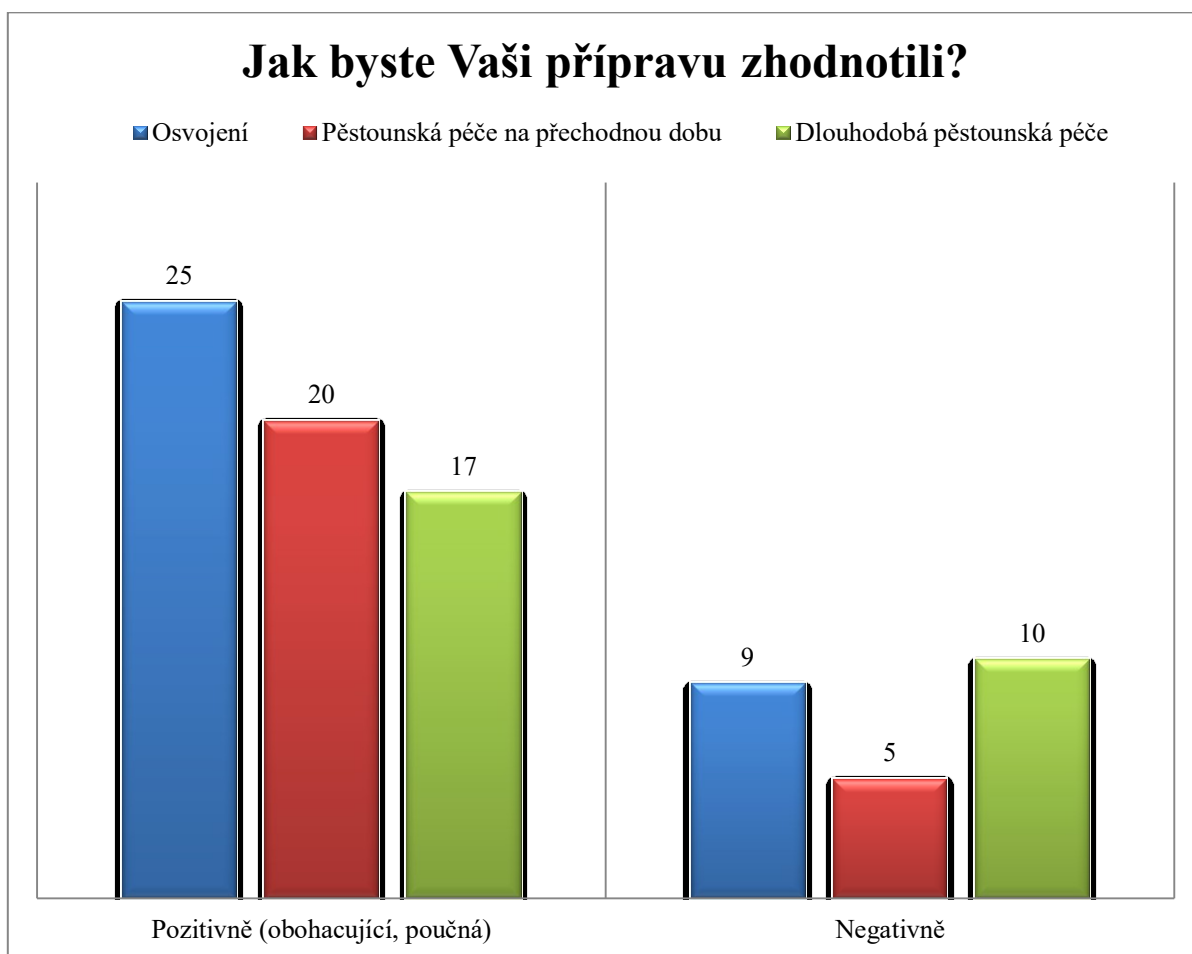
Z grafu vyplývá, že lektori přípravných kurzů působili profesionálně a odborně. To uvedlo 18 respondentů z řad osvojitelů, 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 11 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči dlouhodobou.

. Přátelské a empatické respondenty uvedlo 7 osvojitelů, 6 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 4 pěstouni poskytující pěstounskou péči dlouhodobou.

Za neprofesionální a nedůvěryhodné považuje lektory přípravného kurzu 5 osvojitelů, 3 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 6 pěstounů poskytujících pěstounskou péči dlouhodobou.

Celkem 11 respondentů již nepamatuje.

Graf č. 21

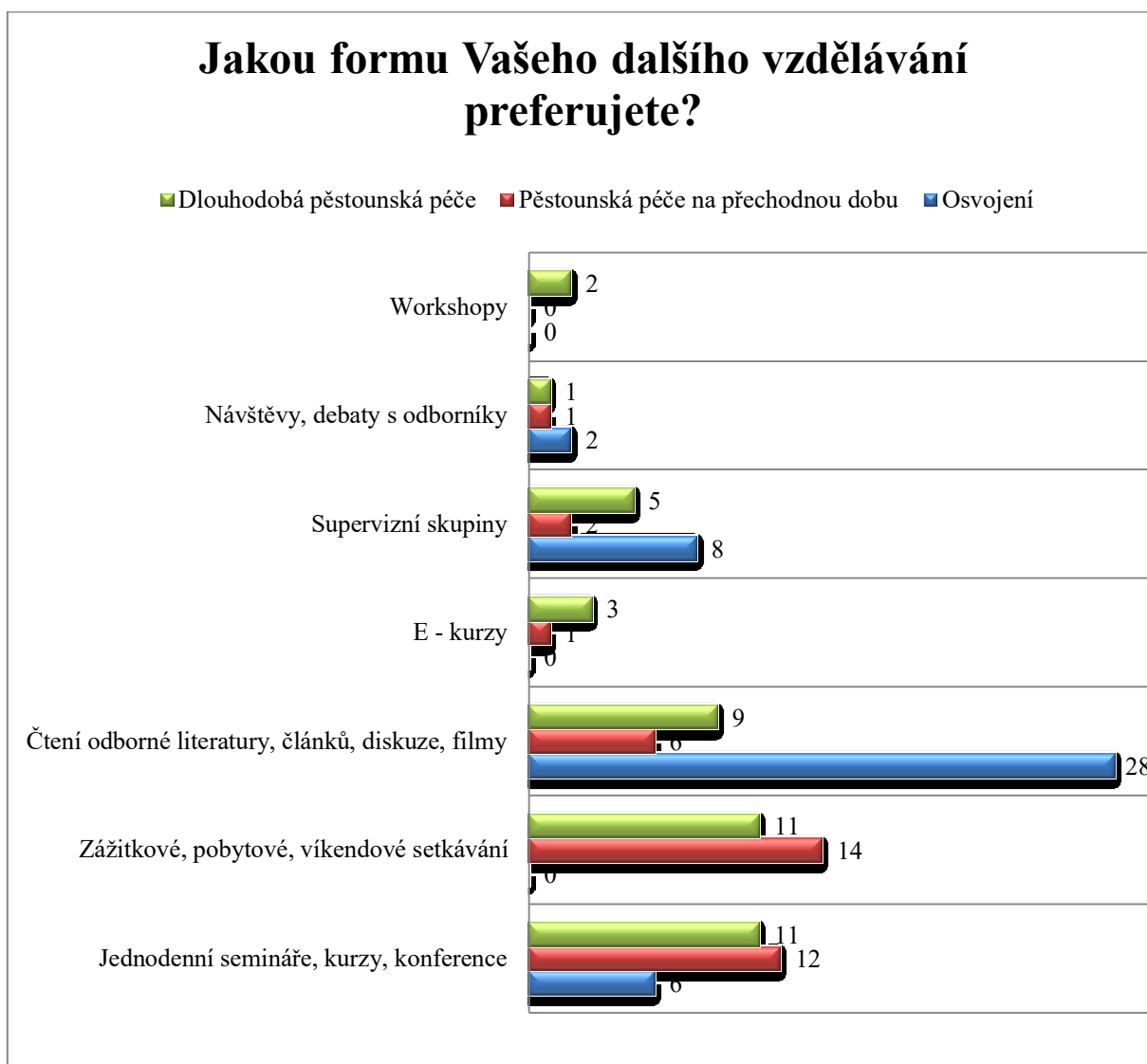

Zdroj: vlastní

Z grafu vyplývá, že respondenti hodnotí svou přípravu spíše pozitivně. Pozitivně svou přípravu hodnotí 25 respondentů z řad osvojitelů, 20 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 17 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Negativně pak svou přípravu hodnotí 9 respondentů z řad osvojitelů, 5 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 10 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Graf č. 22

Zdroj: vlastní

Na tuto otázku uváděli respondenti několik možností odpovědí. Po zařazení odpovědí do jednotlivých kategorií tvoří součet odpovědí 122. Graf ukazuje, že respondenti z řad osvojitelů nejvíce preferují čtení odborné literatury, článků, diskuze a filmy. To uvedlo 28 osvojitelů.

Pěstouni preferují vzdělávání zážitkové, pobytové, víkendové setkávání, což uvedlo 14 pěstounů poskytujících pěstounské péče na přechodnou dobu a 11 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Pěstouni dále preferují další vzdělávání formou jednodenních seminářů a kurzů, konference, což uvedlo 12 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 12 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Ostatní formy dalšího vzdělávání respondenti preferují v menší míře.

Vyhodnocení hypotéz:

H1: „*Pomoci dítěti je u žadatelů z řad pěstounů častější motivací, než jiné druhy motivace (sociální prestiž, finanční motivace).*“

Graf č. 2 ukazuje, že pomoc dítěti jako motivaci uvedlo 19 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu, 21 respondentů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Bezdětnost uvedli pouze 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Uspokojení rodičovských potřeb bylo motivací pouze u 2 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Nepłodnost uvedli pouze 2 pěstouni poskytující pěstounskou na přechodnou dobu a 1 pěstoun poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Touhu po dítěti jako motivaci uvedli pouze 2 respondenti z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči.

Finanční motivaci uvedli pouze 2 respondenti z řad poskytovatelů pěstounské péči na přechodnou dobu. Sociální prestiž jako motivaci neuvedl nikdo z dotazovaných.

Hypotézu č. 1: potvrzujeme

H2: „*Sociální pracovníci na úřadě se při vyřizování žádostí žadatelů o NRP chovají spíše profesionálně, než neprofesionálně.*“

Graf č. 7 ukazuje, že s profesionálním sociálním pracovníkem se setkalo 26 respondentů z řad osvojitelů, 13 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 16 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 55 respondentů z 86 tázaných uvedlo, že se sociální pracovníci na úřadě chovali profesionálně.

S neprofesionálním či nedůvěryhodným sociálním pracovníkem se setkali 2 osvojitelé, 4 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 6 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 12 respondentů z 86 tázaných uvedlo, že se sociální pracovníci na úřadě chovali neprofesionálně.

S neutrálním a úřednickým sociálním pracovníkem se setkalo 6 osvojitelů, 8 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 5 pěstounů poskytujících

dlouhodobou pěstounskou péči. Tuto odpověď uvedlo celkem 19 respondentů z 86 tázaných.

Hypotézu č. 2: potvrzujeme

H3: *„Období „čekání“ na svěřeni dítěte do své péče hodnotí respondenti spíše jako zdlouhavé, únavné a psychicky náročné, než psychicky nenáročné období.“*

Graf č. 10, ukazuje, že pro 15 osvojitelů, 17 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 13 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, bylo období „čekání“ na dítě psychicky nenáročné období. Celkem 45 respondentů z 86 tázaných uvedlo, že období „čekání“ na svěřeni dítěte do své péče bylo psychicky nenáročné.

Pro 19 osvojitelů, 8 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 14 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, bylo období „čekání“ na dítě psychicky náročné. Celkem 41 respondentů z 86 tázaných uvedlo, že období „čekání“ na svěřeni dítěte do své péče bylo psychicky náročné.

Hypotézu č. 3: zamítáme

H4: *„Respondenti se s dalšími lidmi vykonávajícími NRP setkávali spíše před procesem zprostředkování, než po procesu.“*

Graf č. 3 ukazuje, že ve svém okolí má osoby vykonávající NRP před procesem zprostředkování 21 respondentů z řad osvojitelů, 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 51 respondentů z dotazovaných 86 mělo ve svém okolí osoby vykonávající NRP před procesem zprostředkování.

Nikoho kdo poskytuje NRP ve svém okolí pak nemá 9 osvojitelů, 7 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 8 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 24 respondentů z 86 dotazovaných nemá ani po procesu zprostředkování ve svém okolí osoby vykonávající NRP.

Po procesu zprostředkování NRP mají ve svém okolí někoho, kdo poskytuje NRP 4 osvojitelé, 3 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 4 pěstouni poskytující dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 11 respondentů z 86 dotazovaných má až po procesu zprostředkování osoby vykonávající NRP.

Hypotézu č. 4: potvrzujeme

H5: „*Respondenti se více setkávají s poskytováním přípravných kurzů smíšených spíše, než kurzů zaměřených pouze na žadatele NRP (na osvojitele, pěstouny na přechodnou dobu či dlouhodobé pěstouny)*“.

Z grafu vyplývá, že větší část respondentů se účastnila smíšeného kurzu. To uvedlo 23 osvojitelů, 21 pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 14 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 58 respondentů z 86 dotazovaných uvedlo, že absolvovali přípravný kurz smíšený.

Kurzu pouze pro osvojitele nebo pěstouny na přechodnou dobu nebo dlouhodobé pěstouny se účastnilo 11 osvojitelů, 4 pěstouni poskytující pěstounskou péči na přechodnou dobu a 13 pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči. Celkem 28 respondentů z 86 dotazovaných uvedlo, že absolvovali kurz zaměřený pouze na žadatele NRP (pouze na osvojitele, pěstouny na přechodnou dobu či dlouhodobé pěstouny).

Hypotézu č. 5: potvrzujeme

H6: „*Převážná většina respondentů hodnotí celý proces zprostředkování NRP spíše jako zdlouhavý a psychicky náročný, než přínosný a poučný.*“

Graf č. 11 ukazuje, že 14 respondentů z řad osvojitelů, 16 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 15 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči, považují proces zprostředkování NRP za zdlouhavý, únavný či psychicky náročný. Celkem 45 respondentů z 86 dotazovaných uvedlo proces zprostředkování jako zdlouhavý a psychicky náročný.

20 respondentů z řad osvojitelů, 9 respondentů z řad pěstounů poskytujících pěstounskou péči na přechodnou dobu a 12 respondentů z řad pěstounů poskytujících dlouhodobou pěstounskou péči pak proces považují za přínosný a poučný. Celkem 41 respondentů z 86 dotazovaných uvedlo, že pro ně byl celý proces zprostředkování přínosný a poučný.

Hypotézu č. 6: zamítáme

H7: „*Neplodnost je u žadatelů z řad osvojitelů častější motivací svěřeni dítěte do péče, než u žadatelů z řad pěstounů.*“

Graf č. 2 ukazuje, že neplodnost, byla nejčastější motivací u osvojitelů a uvedlo ji 16 osvojitelů. Neplodnost uvedli dále 2 pěstouni poskytující pěstounskou na přechodnou dobu a 1 pěstoun poskytující dlouhodobou pěstounskou péči.

Hypotézu č. 7: potvrzujeme

11 Diskuze

Diskuze je závěrečnou kapitolou diplomové práce, ve které se podrobněji zabývám výsledky vlastního kvantitativního výzkumu, který byl uskutečněný pro tvorbu praktické části diplomové práce. Kvantitativní výzkum byl uskutečněn technikou dotazníků. Dotazníky obsahovaly otevřené otázky, na které respondenti anonymně odpovídali. Respondenti byli lidé z řad osvojitelů, pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobých pěstounů. Diskuze obsahuje především zamyšlení nad tím, co mě při výzkumu překvapilo, co považuji za důležité zmínit, nebo se nad tím pozastavit se a zamyslet se více. Výzkumu se zúčastnilo celkem 86 respondentů. Respondentů z řad osvojitelů zodpovědělo dotazník celkem 34, respondentů z řad pěstounů na přechodnou dobu bylo celkem 25 a respondentů z řad dlouhodobých pěstounů bylo celkem 27. Ve výzkumu tedy převažovali respondenti z řad osvojitelů. Dotazníky byly rozeslány do internetových skupin všech těchto kategorií. Vzhledem k tomu, že otázky byly otevřené, byly odpovědi respondentů roztríděny do kategorií a následně zpracovány do grafů.

První důležitá otázka, která byla respondentům položena, se týkala jejich motivace pro vykonávání náhradní rodinné péče. Již na odborné praxi jsem se dozvěděla, že se jedná o možná nejdůležitější faktor. Žadatel o náhradní rodinnou péči si musí být jistý svou motivací a být si jistý tím, že si vybral pro něho „správnou“ formu náhradní rodinné péče. Sociální pracovník na úradě se doptává žadatele, jaké důvody ho vedly k výběru právě této formy náhradní rodinné péče. A pokud má sociální pracovník nějaké pochyby o představě žadatele, je žadateli poskytnuto více informací o tom, jak je forma kterou si vybral poskytována a jsou mu představeny i další formy náhradní rodinné péče, které by dle uvážení sociálního pracovníka mohly být pro žadatele vhodnější. Nejčastější motivací respondentů z řad osvojitelů byla uvedena neplodnost, dále tito respondenti uváděli jako motivaci touhu po dítěti, pomoc dítěti a uspokojení rodičovských potřeb. Jeden respondent z řad osvojitelů odpověděl, že jeho motivací byla bezdětnost. Nad touto odpovědí jsem se zamýšlela, zda se jednalo o žadatele, který žije sám nebo jestli otázku pochopil trochu jinak, než ostatní respondenti. Jak jsem již psala, otázky byly otevřené. Respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu uvedli jako nejčastější motivaci pomoc dítěti, dále uváděli jako motivaci, neplodnost, uspokojení rodičovských potřeb a dva respondenti uvedli finanční motivaci. Při pročitání zodpovězených dotazníků jsem se právě u těchto dvou respondentů pozastavila. Odpovědi byly formulovány podobně, a to tak, že chtěli

„pracovat doma“. Nějakou chvíli mi trvalo zpracovat tyto odpovědi, možná jsem byla odpověďmi i trochu zaskočena. V literatuře jsem se dočetla, že finanční motivace se u žadatelů o náhradní rodinnou péči vyskytuje, jen jsem tuto motivaci a to, že někteří lidé mohou vychovávat děti především pro peníze, asi nepřipouštěla jako reálnou. Respondenti z řad dlouhodobých pěstounů uvedli nejčastěji stejně jako pěstouni na přechodnou dobu motivaci pomoci dítěti. A další motivací byla bezdětnost, u které jsem se opět zamýšlela, jak byla tato odpověď myšlena. Opět jsem se zamýšlela, zda se jednalo o žadatele, který žije sám nebo jestli otázku pochopil trochu jinak, než ostatní respondenti. Dále uvedli dva respondenti jako motivaci touhu po dítěti a jeden respondent uvedl neplodnost. Nejvíce respondentů z řad pěstounů tedy uvedlo jako motivaci, která je vedla k podání žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče, motivaci altruistickou. Tento výsledek jsem čekala. Domnívala jsem se, že altruistická motivace, především motivace pomoci dítěti, bude u respondentů z řad pěstounů tou nejčastější. Při tvorbě dotazníků jsem si kladla otázku, zda lidé, kteří se rozhodnou o zprostředkování náhradní rodinné péče mají ve svém okolí osoby, které náhradní rodinnou péči vykonávají. Z výzkumu je patrné, že tomu tak je. Většina respondentů všech kategorií (osvojitelů, pěstounů na přechodnou dobu i dlouhodobých pěstounů) odpověděla na mou otázku tak, že ve svém okolí mají osoby vykonávající náhradní rodinnou péči. Celkem 24 respondentů uvedlo, že nikoho takového, kdo by vykonával náhradní rodinnou péči ve svém okolí, nemá, a 11 respondentů uvedlo, že takové lidi vykonávající náhradní rodinnou péči poznali až po procesu zprostředkování náhradní rodinné péče.

V literatuře jsem se dočetla, že žadatelé načítají odbornou literaturu a zabývají se problematikou náhradní rodinné péče před tím, než se rozhodnou podat žádost o náhradní rodinnou péči. Má domněnka byla, že tomu tak opravdu je, protože se přeci jen jedná o závažný životní krok a lidé by si před tímto krokem měli nastudovat, co všechno proces a výkon náhradní rodinné péče obnáší. Výzkum však ukázal, že studiem odborné literatury nebo odborných článků se zabývala pouze polovina tázaných respondentů. Domnívám se, že je dobré nastudovat před podáním žádosti nějakou odbornou literaturu, neboť daný jedinec je pak více připravený na věci, které mohou přijít nebo přijdou. Není pak například překvapen dobou „čekání“ na svěření dítěte do své péče. Po vyhodnocení této otázky jsem přemýšlela, jak je vlastně možné, že se lidé „vrhají“ do vykonávání náhradní rodinné péče, bez toho aniž by si předtím problematiku nastudovali. Na druhou stranu jsem si řekla, že altruistická motivace například pomoci dítěti je větší a žadatelé zvládnou celý

proces zprostředkování i následnou péči o dítě, které je jim svěřené i bez načtené odborné literatury. Odbornou literaturu částečně nahradí i informace od sociálních pracovníků. Dále mě zajímalo, když se respondenti rozhodli pro zprostředkování a následném vykonávání náhradní rodinné péče, jaký pohled na jejich rozhodnutí měl jejich partner či partnerka nebo manžel či manželka. Myslím si, že pokud se lidé rozhodnou pro nějakou formu náhradní rodinné péče, ať už osvojení či pěstounskou péči, pokud žadatel nežije sám, nelze ji uskutečnit bez souhlasu partnera nebo pak nelze pokračovat ve společném soužití. Vždy by se mělo jednat o společné rozhodnutí, ať už partner či partnerka nebo manžel či manželka a souhlasí ihned nebo potřebuje více času na rozmyšlenou. Již v teoretické části se můžeme dočíst, že žadatelem o náhradní rodinnou péči se může stát pár nebo jednotlivec. Ve výzkumu bylo nejčastější odpovědí u respondentů z řad osvojitelů, partner či partnerka souhlasili ihned. Jako druhou nejčastější odpověď osvojitelé uváděli, že se jednalo o společný nápad. V některých případech potřeboval partner či partnerka, manžel či manželka čas na rozmyšlenou. Dva respondenti uvedli, že žijí sami. Respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu nejčastěji uváděli, že se jednalo o společný nápad partnerů a druhou nejčastější odpovědí bylo, že partner či partnerka, manžel či manželka potřeboval/a čas na rozmyšlenou. Respondenti z řad dlouhodobých pěstounů odpovídali nejčastěji, že partner či partnerka, manžel či manželka souhlasili ihned a druhou nejčastější odpovědí bylo, žiji sám/sama.

Ve výzkumu jsem dále zjišťovala, jestli žadatelé, kteří se rozhodli podat žádost o náhradní rodinnou péči, získali na úřadech od sociálních pracovníků další či zcela nové informace týkající se náhradní rodinné péče. Myslím si, že sociální pracovník, který přijímá žádost, by měl být žadateli schopen zodpovědět otázky, které mu jsou pokládány a dát žadateli najevo, že mu může důvěřovat. V rozhovoru mezi sociálním pracovníkem a žadatelem by mělo být žadateli vysvětleno, jak probíhá proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Sociální pracovník by měl zjišťovat motivaci žadatele a být schopen poskytnutí informací o dalších formách náhradní rodinné péče tak, aby si byl žadatel jistý, že zvolil formu správně. Toto jsem mohla vidět na odborné praxi na úřadě na oddělení náhradní rodinné péče. Velice se mi vystupování sociální pracovnice líbilo, byla profesionální a zároveň empatická. Žadateli bylo poskytnuto poradenství a byly mu poskytnuty veškeré potřebné dokumenty. Touto otázkou jsem se zabývala i ve svém výzkumu a setkala jsem se i s odpověďmi respondentů, že sociální pracovníci se k žadatelům chovali neprofesionálně a necítili k nim důvěru. Myslím si, že to je velice

špatně. Žadatel se nachází v určité životní situaci, ve které by mu měla být poskytnuta podpora ze strany sociálních pracovníků. Zabývala jsem se také časem, který plyne před svěřením dítěte do péče žadatele, a který bývá různě dlouhý. Respondenti z řad osvojitelů uvedli nejčastěji dobu čekání cca 1 – 1,5 roku od zařazení do evidence žadatelů. Respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu nejčastěji čekali na dítě svěřené do jejich péče cca 0 - 1 měsíc a respondenti z řad dlouhodobých pěstounů uvedli délku čekání cca 2 – 3 měsíce a cca 0 – 1 měsíc. Zajímalo mě, jak žadatelé prožívají právě tento čas, než jim je dítě svěřeno do jejich péče. Výsledek mě překvapil, protože celkem 45 respondentů uvedlo, že se jednalo o psychicky nenáročnou období a spíše uváděli odpověď, že se jednalo o období těšení se na dítě. To, že takto odpovědělo tolik respondentů, pro mě bylo překvapující. Myslela jsem si, že se bude jednat u velké většiny respondentů o období psychicky náročné.

Stejně jako je uvedeno v literatuře, se i já domnívám, že proces zprostředkování náhradní rodinné péče je velmi citlivá fáze, kdy je potřeba sběru mnoha informací o žadateli. Souhlasím rovněž s tím, že jde i o proces časově náročný. Sociální pracovník sbírá mnoho informací a žádá po žadateli velké množství dokumentů. Ovšem žadatel by si měl uvědomit, že toto všechno je potřebné pro zprostředkování náhradní rodinné péče. Žadatelé mohou vnímat pracovníkův postup jako nevhodný a přístup pracovníka hodnotit jako negativní. Proto je dobré, s pracovníkem stále komunikovat a vyjasňovat, proč jsou informace o nich tolik potřebné. Žadatel, který přichází na úřad se svou žádostí, tak odstartuje celý proces zprostředkování. Po přijetí veškeré potřebné spisové dokumentace postupuje úřad obce s rozšířenou působností tuto dokumentaci krajskému úřadu, který pokračuje v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, dále musí být provedeno odborné posouzení žadatele, odborná příprava žadatele, zařazení žadatele do evidence. V dotaznících jsem respondentům položila otázku, jak vnímají proces zprostředkování náhradní rodinné péče. Celkem 45 z 86 dotazovaných respondentů uvedlo, že celý proces byl zdlouhavý, únavný a psychicky náročný. Dle mého názoru se musí jednat především o psychicky náročné a dlouhé období, plné nejistoty a žadatelé musí být trpěliví. Také si myslím, že komunikace zde hraje významnou roli. Jako únavný a zdlouhavý proces nevidí 41 respondentů. Ti hodnotí celý proces zprostředkování jako přínosný a poučný. Výsledky se mi zdály překvapivé, hlavně proto, jak jsou tak vyrovnané. Dle mého názoru zde hraje roli především to, jak orgány zprostředkovávající náhradní rodinnou péči k žádosti přistupují, jak pracují a spolupracují s ostatními orgány a také jejich postoje a komunikace.

V rámci výzkumu jsem také zjišťovala, jak probíhá kontakt s biologickou rodinou svěřeného dítěte. Domnívám se, že málokdy se stává, že rodina napraví, vše co má tak, aby dítě mohlo zpět. O kontaktu s biologickou rodinou si myslím, že rodina zpočátku kontakt udržuje, o dítě se zajímá, vídá se s ním. Postupem času však kontakt ubývá na intenzitě, až vymizí, a rodina o dítě ztratí zájem. Napadá mě, že možná se biologičtí rodiče cítí „zase svobodní“ a tato „svoboda“ jim vyhovuje natolik, že dítě zpět do své péče ani nechtějí a nedělají nic proto, aby se tak stalo. Takových rodičů je dle mého názoru více, než rodičů, kteří se po odebrání dítěte snaží o jeho znovuzískání a svůj život si dávají zpět do pořádku, aby bylo jejich dítě opět s nimi. Respondenti z řad osvojitelů na položenou otázku, zda probíhá nějaký kontakt s biologickou rodinou, nejčastěji odpovídali, že žádný kontakt s biologickou rodinou neprobíhá. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že respondenti na dítě stále čekají. Tři respondenti uvedli, zájem členů biologické rodiny jako sporadický a dva respondenti z řad osvojitelů uvedli, že kontakt s biologickou rodinou probíhá pravidelně. Při vyhodnocování této výzkumné otázky jsem se pozastavila nad tím, že nějaký kontakt osvojitelů s původní rodinou vůbec probíhá. Domnívala jsem se, že osvojitelé nechtějí navazovat žádný kontakt s biologickou rodinou, a že příbuzenské vztahy i veškeré kontakty dítěte s původní rodinou rozhodnutím soudu o osvojení zanikají. Zjistila jsem však, že v některých případech osvojitelé sami vyhledávají biologickou rodinu dítěte a chtějí, aby se dítě se členy této rodiny znalo. V dotaznících jsem se setkala například s odpovědí, že osvojitelé se vídají s biologickou tetou nebo s odpovědí, že osvojitelé sami kontaktovali biologickou matku dítěte, které občas napíše a zašlou fotky dítěte. Dále jsem zjistila, že osvojené dítě má polorodou sestru, která je v pěstounské péči, a se kterou osvojitelé udržují kontakt. Na přednáškách sociální etiky jsme se zabývali identitou biologicky nevlastních dětí. Hovořili jsme o tom, že znát vlastní identitu je důležité pro vývoj dítěte. A některé znaky identity jako například etnický původ nebo životní příběh nejde změnit. A rovněž odborníci se přiklání k názoru, že znát svou vlastní identitu je právo každého jedince. I podle občanského zákoníku má osvojené dítě právo znát svůj původ, který s identitou souvisí. Hovořili jsme také o tom, že adoptivní rodiče by měli osvojeným dětem sdělit pravdu o tom, že jsou adoptovaní. Je však nutné toto sdělení přizpůsobit věku dítěte i jeho osobnosti a nesmírně důležité je také aby ze sdělení adoptivních rodičů bylo zřejmé, že přestože nejsou jeho biologičtí rodiče, vybrali si ho, mají ho rádi a jsou šťastní, že ho mají. Proto se domnívám, že tito osvojitelé, kteří osvojením získali veškerá práva, jaká mají rodiče biologičtí, a přesto svému dítěti netají, že

není jejich biologicky vlastní a dokonce jsou s jeho biologickou rodinou v kontaktu, se vydali dobrou cestou. Na druhou stranu jsem se setkala i s odpověďmi, že osvojitelé a jejich děti s biologickou rodinou v kontaktu nejsou. Zde mě napadlo, zda tito osvojitelé se svým dítětem o jeho biologické rodině, přesto, že s ní nejsou v žádném kontaktu, hovořili nebo to mají v plánu. A nebo zda svému dítěti to, že je osvojené sdělit neplánují. Domnívám se, že i když osvojitelé v žádném kontaktu s biologickou rodinou nejsou, ať už z důvodu, že biologická rodina nemá zájem, není známa nebo neexistuje či o to nestojí osvojitelé, je důležité, aby dítěti netajili to, že nejsou jeho biologičtí rodiče. Dle mého názoru by tím totiž mohli předejít problémům v budoucnu, například v období adolescence. Na rozdíl od dětí, které byly osvojené, rodičům dětí v pěstounské péči zůstávají práva a povinnosti. Proto mě nepřekvapilo, že jsem se s kontaktem náhradní rodiny s biologickou u pěstounů setkala ve větší míře, než u osvojitelů. Respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu odpovídali na otázku týkající se kontaktu dítěte s biologickou rodinou převážně stejně jako respondenti z řad dlouhodobých pěstounů. Nejčastější odpovědí obou skupin pěstounů byla, že biologická rodina nejeví o dítě zájem a neprobíhá zde žádný kontakt. Druhou nejčastější odpovědí obou skupin pěstounů bylo, že kontakt s biologickou rodinou dítěte probíhá pravidelně a spolupracují spolu. Dále obě skupiny pěstounů uváděly, že kontakt s biologickou rodinou probíhá sporadicky nebo jen elektronicky a telefonicky. Mohu říci, že jsem více začala přemýšlet nad svým názorem po té, co jsem viděla výsledky výzkumu v grafu. Avšak můj názor zůstal stejný. Stále se domnívám, že rodičům, kterým bylo odebráno z nějakých důvodů dítě ztrácí svůj zájem o něj a začínají žít „nový, svobodný“ život a nedělají nic pro to, aby dítě získali zpět do své péče.

V odborné literatuře jsem se dočetla, že přípravné kurzy pro žadatele jsou tvořené přednáškami, besedami, diskuzemi a výcvikovými semináři. Zeptala jsem se proto respondentů, který typ přípravného kurzu absolvovali a jak přínosný pro ně byl. Domnívám se, že ať už se jedná o přípravné kurzy pro žadatele o zprostředkování náhradní rodinné péče či o nějaké jiné kurzy pro jiné osoby, vždy je dobré, aby se nejednalo pouze o přednáškovou formu. Žadatelé, kteří přicházejí na kurz, by totiž měli mít alespoň základní obecné znalosti, které jim již předal sociální pracovník. Během přípravného kurzu se pracuje se skupinovou dynamikou, která se jeví jako velmi efektivní. Také si myslím, že pomocí různých cvičení, her a scének, žadatelé dostávají i jiné pohledy na různé situace, než doposud měli. Na otázku respondenti nejčastěji odpovídali tak, že kurz, který

absolvovali, byl přednáškový a zároveň zážitkový. To považuji za ideální formu přípravného kurzu. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že se jednalo o kurz pouze přednáškový. Pouze zážitkovou formu kurzu absolvovalo 13 respondentů ze všech dotazovaných. Na otázku, zda byl kurz pro žadatele přínosným, odpovědělo, že ano, celkem 62 respondentů ze všech dotazovaných. To, že pro velkou část respondentů byl jejich přípravný kurz užitečný, dle mého názoru poukazuje na to, že povinnost absolvovat přípravný kurz má smysl. V diplomové práci jsem se zaměřila také na témata přípravných kurzů. V literatuře jsem se dozvěděla, že ve všech systémech existujících příprav, můžeme nalézt témata, která obsah příprav naplňují dle prováděcí vyhlášky ZSPOD. Patří sem například témata jako je náhradní rodičovství a co to obnáší, jaké jsou potřeby dětí přicházejících do náhradní rodinné péče, vztahová vazba, traumata a ztráty, kontakt s biologickou rodinou nebo identita dítěte. A proto jsem respondentům také položila otázku zaměřenou na témata jejich kurzů. Zajímalo mě, zda přípravné kurzy opravdu tato literaturou uváděná témata obsahují. Svým výzkumem jsem zjistila, že ano. Respondenti z řad osvojitelů, pěstounů na přechodnou dobu i dlouhodobých pěstounů probírali na přípravných kurzech nejčastěji tato témata: Kontakt s biologickou rodinou dítěte; attachment – vztahová vazby; citová vazba dítěte a vývojová psychologie; zdravotní péče, první pomoc, pediatrie, péče o zdraví dítěte; Příprava vlastních dětí na příchod dítěte do rodiny, bezpečná péče; traumata a ztráty, deprivace dítěte, syndrom CAN; získávali informace o OSPOD, z oblasti práva, legislativy a systému NRP. Respondenti také uváděli, že jejich kurzy obsahovali různé hry, scénky a cvičení.

Domnívám se, že lektori přípravných kurzů musí být odborníky, především v oblasti náhradní rodinné péče a musí se v této problematice velmi dobře orientovat. V literatuře jsem se dočetla informace o lektorech přípravných kurzů. Lektor je člověk, který zodpovídá za kvalitu a průběh přípravy. Jedná se o člověka, který by měl mít odbornou způsobilost k vedení příprav. Lektori, kteří vedou přípravu, bývají nejčastěji dva. Pro plnohodnotnou přípravu by jeden z nich měl být odborníkem v oblasti náhradní rodinné péči a druhým lektorem člověk, který má přímou zkušenost s náhradní rodinnou péčí, může náhradní rodinnou péči poskytovat nebo třeba náhradní rodinnou péči prošel. Respondentů jsem se proto ptala, kolik lektorů vedlo jejich přípravný kurz a jak na ně lektori působili. Zajímalo mě, zda lektori působili jako profesionálové a odborníci a zda měli žadatelé k lektorům důvěru. Celkem 54 respondentů ze všech dotazovaných mi odpovědělo, že měli 1 -2 lektory, kteří vedli jejich přípravný kurz. 22 respondentů uvedlo

počet lektorů 3 – 4 a čtyři respondenti uvedli, že jejich přípravu vedlo 5 – 6 lektorů. U této odpovědi jsem se pozastavila a ptala jsem se sama sebe, zda opravdu může být tolik lektorů přípravného kurzu. Uvažovala jsem nad tím, že tito respondenti mohli jako lektory započítat i ostatní účinkující, kteří mohli být pouze hosty přípravy, jež byli přizváni, aby žadatelům vyprávěli své zkušenosti či příběhy, které je potkaly. Domnívám se, že je to možné i přesto, že další otázkou v dotazníku bylo, zda na kurzech kromě lektorů vystupovali i další odborníci nebo hosté. Na tuto otázku mi odpověděla převážná většina všech respondentů, že ano. Pokud bych měla hodnotit otázku toho, jak lektoři na žadatele působili, domnívám se, že pokud respondenti odpovídali, že se jednalo o chování neprofesionální a neměli k lektorům důvěru, přípravný kurz pro ně nemohl být přínosným a obohacujícím o nové zkušenosti dalších lidí vykonávajících náhradní rodinnou péči. Domnívám se, že právě pro získávání nových zkušeností a informací, je poslouchání příběhů pro žadatele to nejcennější, co si může z kurzu odnést. Jako neprofesionální a nedůvěryhodné lektory označilo celkem 14 respondentů za všech dotazovaných. Celkem 44 respondentů uvedlo, že lektoři byli profesionálové a odborníci. A 17 respondentů uvedlo, že se jednalo o lektory, kteří byli empatičtí a přátelští. Přípravný kurz pozitivně hodnotí převážná většina všech respondentů. Domnívám se, že zásluhu na tom má především typ přípravného kurzu, který respondenti absolvovali a také chování a vystupování lektorů a dalších odborníků, kteří se přípravy účastnili.

Další otázka, na kterou jsem se respondentů zeptala, se týkala dalšího vzdělávání, a toho, kterou formu respondenti preferují. Domnívala jsem se, že převážná většina všech respondentů uvede vzdělávání formou odborné literatury, článků, diskuzí a filmů. Domnívám se, že se jedná o nejpohodlnější formu dalšího vzdělávání. Zároveň však není dle mého názoru vhodnou. Dle dotazníků tuto formu dalšího vzdělávání preferuje nejvíce respondentů z řad osvojitelů. Osvojitelé dále preferují sestávání na supervizních skupinách a jednodenní semináře, kurzy, konference. Respondenti z řad pěstounů na přechodnou dobu nejvíce preferují zážitkové, pobytové, víkendové setkávání a dále jednodenní kurzy, semináře a konference. Respondenti z řad dlouhodobých pěstounů uvedli, že nejvíce preferují zážitkové, pobytové, víkendové setkávání a také jednodenní semináře, kurzy, konference.

Na závěr diskuze bych ráda ještě jednou zmínila, že jak je patrné z literatury, z médií i ze slov odborníků a pracovníků, se kterými jsem se setkala na úřadě na oddělení náhradní rodinné péče, deinstytucionalizace, tedy upřednostňování různých forem náhradní

rodinné péče před ústavní výchovou je trendem posledních let. To považuji za pozitivní a názor, že náhradní rodinná péče je pro dítě, které z nějakého důvodu nemůže být se svými biologickými rodiči je mnohem lepší variantou, než ústavní výchova sdílím i já. Zároveň bych však ráda ještě jednou zmínila důležitost motivace žadatelů o náhradní rodinnou péči. Jak je psáno ve spoustě odborné literatury, metodických příručkách, odborných člancích a podobně, dítě není vybíráno žadatelům, ale žadatelé jsou vybíráni konkrétnímu dítěti. Toto by si měli dle mého názoru uvědomit všichni žadatelé o náhradní rodinnou péči. Protože aby náhradní rodinná péče plnila svůj účel a dítě vedlo spokojený život a příznivě se vyvíjelo, je důležité, aby mu byla vybrána vhodná náhradní rodina, která si plně uvědomuje, co náhradní rodinná výchova, ať už adopce či pěstounská péče obnáší.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké motivace bývají u žadatelů o náhradní rodinnou péči, a jak probíhají jejich přípravy, zda je pro žadatele přípravný kurz přínosným či nikoliv. Cílem bylo také zjistit, jak probíhá dle žadatelů proces zprostředkování náhradní rodinné péče, jeho hodnocení, a jaká je spolupráce se sociálními pracovníky během procesu zprostředkování.

Domnívám se, že stanovené cíle diplomové práce se mi podařilo splnit s pomocí kvantitativního výzkumu, jehož technikou byl anonymní dotazník tvořený otevřenými otázkami. Pro vytvoření dotazníku byly stanoveny cíle a pracovní hypotézy. V oblasti motivace bylo zjištěno, že u pěstounů jak přechodných tak dlouhodobých je nejčastější motivací pomoci dítěti a u osvojitelů je nejčastější motivací neplodnost. Dále bylo zjištěno, že sociální pracovník na úřadě poskytl nové informace většině respondentů z řad osvojitelů, přechodných pěstounů i dlouhodobých pěstounů. Více než polovina respondentů uvedla, že sociální pracovník na úřadě se k nim během procesu vyřizování žádosti o náhradní rodinnou péči choval profesionálně a odborně. Co se týče sociálního šetření v domácnosti žadatele, většina respondentů z řad pěstounů na přechodnou dobu i dlouhodobých pěstounů uvedla, že sociální šetření proběhlo formou rozhovoru k získání základních informací o rodině a prohlídkou bytu, přesná polovina osvojitelů uvedla, tuto formu sociálního šetření a druhá polovina osvojitelů uvedla, že sociální šetření u nich v domácnosti probíhala spíše do hloubky. Zjišťována byla také délka svěřeni dítěte do péče, u pěstounů na přechodnou dobu se nejčastěji jednalo o dobu cca 0-1 měsíc, dále u osvojitelů se jednalo nejčastěji o dobu cca 1 – 1,5 roku a u dlouhodobých pěstounů se jednalo o dobu cca 2-3 měsíce. Období „čekání“ žadatelé hodnotí spíše jako psychicky nenáročné, jako období těšení se na dítě. Dále bylo zjišťováno, jak žadatelé hodnotí proces zprostředkování NRP, dle menší většiny se jednalo o zdlouhavý, únavný a psychicky náročný. Žadatelé především odpovídali, že se jedná o dlouhý proces. Další bylo zjištění, jak probíhá kontakt s biologickou rodinou, téměř všichni osvojitelé odpověděli, že po osvojení dítěte neprobíhá žádný kontakt s jeho biologickou rodinou. Pěstouni na přechodnou dobu odpovídali nejčastěji, že se jedná o kontakt pravidelný a dochází ke spolupráci s rodinou a druhou nejčastější odpovědí bylo, že biologická rodina o dítě žádný zájem nejeví, stejně tak odpovídali i dlouhodobý pěstouni. Co se týče rozvoje dovedností, rodičovských kompetencí či změny motivace uváděli osvojitelé, pěstouni na přechodnou

dobu a dlouhodobý pěstouni, že získali nové informace, praktické zkušenosti k výchově dítěte, posílení kompetencí a výměně zkušeností s dalšími pěstouny a osvojiteli. Další častou odpovědí na tuto otázku bylo, že žadatelé ať už z řad osvojitelů a pěstounů byli zklamáni z jejich přípravy, která jim nic nového nepřinesla a také odpověď, že se u žadatelů nic nezměnilo. Při zjišťování, jakého typu přípravného kurzu se žadatelé účastnili, bylo z velké většiny odpovězeno, že se jednalo o kurz smíšený. Při zjišťování o jakou formu kurzu se jednalo, uvedl největší počet osvojitelů formu přednáškovou, na druhém místě se jednalo o formu kurzu zážitkového společně s přednáškami a jen pár osvojitelů uvedlo kurz pouze zážitkový. U pěstounů na přechodnou dobu uvedlo nejvíce pěstounů formu kurzu zážitkového s přednáškami, jako druhá nejčastější odpověď byla uvedena forma pouze přednáškového kurzu a nejméně pěstounů na přechodnou dobu absolvovalo kurz pouze zážitkový. Dlouhodobý pěstouni uváděli nejvíce, že absolvovali kurz pouze přednáškový, na druhém místě s nižším počtem respondentů odpovídali, že absolvovali kurz zážitkový s přednáškami a nejnižší počet respondentů uvedlo, kurz pouze zážitkový. Diplomová práce se dále věnuje zjišťování toho, jak byl či nebyl přípravný kurz pro respondenty přínosný. Většina všech dotazovaných respondentů uvedla, že pro ně byl kurz přínosem. Nejčastějšími tématy kurzů byly: získávání informací o OSPOD; Právo, legislativa a systém NRP; Citová vazba dítěte a vývojová psychologie; Identita dítěte, výchovné styly, adaptace dítěte, vývoj dítěte; Zdravověda, první pomoc, pediatrie, péče o zdraví dítěte, bezpečná péče; Attachment – vztahová vazba; Setkání s osvojiteli, přechodnými pěstouny, dlouhodobými pěstouny. Většina všech respondentů z řad osvojitelů a pěstounů uvedla také hraní scének, her a cvičení na kurzech. Co se týče počtu lektorů, uvedla většina respondentů, že kurz byl vedený 1 - 2 lektory, 3 – 4 lektory vedli nejčastěji kurz pro dlouhodobé pěstouny a osvojitele. 5 – 6 lektorů uvedlo jen pár respondentů z řad osvojitelů a pěstounů na přechodnou dobu. Lektory byli hodnoceni převážně jako profesionálové a odborníci také jako přátelští a empatictí. Jen malá část respondentů nebyla s lektory přípravy spokojena, viděli lektory jako nedůvěryhodné a neprofesionální osoby. Během přípravných kurzů se objevovali ve většině kurzů i další odborníci se svými přednáškami. Většina respondentů hodnotila přípravu jako obohacující a poučnou. Při zjišťování jakou formu vzdělávání respondenti nejvíce preferují, bylo nejčastější odpovědí u osvojitelů čtení odborné literatury, článků, diskuze a filmy, pěstouni na přechodnou dobu nejvíce preferují zážitkové, pobytové, víkendové setkávání a také jednodenní konference, semináře a kurzy. Dlouhodobý pěstouni nejvíce preferují

zážitkové, pobytové, víkendové setkávání a jednodenní semináře, kurzy a konference stejně jako pěstouni na přechodnou dobu.

Domnívám se, že stanovené cíle diplomové práce se mi podařilo splnit, avšak po vyhodnocování výzkumu mě napadaly i další otázky, které jsem mohla do dotazníku použít.

Při psaní diplomové práce jsem získala více informací o náhradní rodinné péči, o procesu zprostředkování, žadatelích o náhradní rodinnou péči a přípravě žadatelů. Rozšířila jsem své znalosti o problematice náhradní rodinné péče. Dotazníky pro mě byly přínosné především pro to, že jsem se mohla přiblížit situacím, kterými žadatelé o náhradní rodinnou péči prochází a mohla jsem tak zjistit, jak vnímají systém náhradní rodinné péče. Přínosnou pro mě byla především praxe na městském úřadě, na oddělení náhradní rodinné péče, kterou jsem absolvovala a po jejím ukončení jsem si vybrala právě toto téma diplomové práce. Dalším přínosem pro mě byla četba odborné literatury, metodických příruček, sborníků a webových stránek.

Literatura

- TRNKOVÁ L., *Náhradní péče o dítě*. Praha, Wolters Kluwer, 2018. ISBN: 978-80-7552-864-3
- PAZLAROVÁ H. *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profese*. Praha, Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7
- MERTO VÁ J., *Jak pracovat s dětskými sešity při zjišťování názoru dítěte na náhradní rodinnou péči*. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. ISBN: 978-80-7421-173-7
- HLUŠKOVÁ M., a spol. *Vzdělávání v rámci zvyšování odborných kompetencí osob pečujících a v evidenci 2016*. Praha, Powerprint, 2016. ISBN: 978-80-87994-91-7
- PEMOVÁ T., PTÁČEK R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha, Grada, 2012. ISBN: 978-80-247-4317-2
- KONEČNÁ H., KOUBOVÁ L. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice*. Praha, Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2010. ISBN: 978-8087455-00-5
- ZEZULOVÁ D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha, Portál, 2012, ISBN: 978-80-262-0065-9
- POKORNÁ P. *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinnou péči*. Praha, Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN: 978-80-87455-22-7
- FRANTÍKOVÁ J., VYSKOČIL F., VÁVROVÁ A., POKORNÁ P. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha, Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. ISBN: 978-80-87455-19-7
- Kolektiv autorů, *Sborník příspěvků k aktuálním tématům náhradní rodinné péče*. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN: 978-80-7421-103-4

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. *Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péči*. Ostrava, Moravskoslezský kraj, 2014. ISBN: 978-80-87503-65-2

KUNDELOVÁ Z., SVOBODOVÁ M., MERTO VÁ J. *Doporučení pro přípravu a další vzdělávání zájemců o náhradní rodinnou péči*. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2019. Projekt Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí. Právo na dětství.

ROHÁČEK M., MATEJ V., *Hľadáme rodičov alebo aj opustené deti potrebujú rodinu*. Bratislava, Návrat, o. z., 2005. ISBN: 80-969446-0-6

Internetové zdroje

INFORMAČNÍ PORTÁL PRO ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ. *Systém sociálně-právní ochrany dětí*. Galileo Corporation s. r. o., [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné na internetu: <<http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>>.

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad*. [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné na internetu: <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Formy náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 2020-03-29]. Dostupné na internetu: <<https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>>.

DŮM RODIN. *Přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči*. [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné na internetu: <<http://www.dumrodin.cz/pripravy-zadatelu-o-nahradni-rodinnou-peci.html>>

ODDĚLENÍ MEZINÁRODNÍCH ADOPCÍ ÚŘADU PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny*. 2016. s. 2 [online]. [cit. 2020-04-06]. Dostupné na internetu: https://umpod.cz/fileadmin/user_upload/osvojeni/Methodicke_doporuceni_pro_mezinarodni_osvojeni.pdf

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „Příprava žadatelů o osvojení a pěstounskou péčí“ je složena ze dvou částí, první je část teoretická a druhá část je praktická. Teoretická část obsahuje celkem jedenáct kapitol. Pro vypracování teoretické části byla použita odborná literatura, články, sborník, webové stránky a další. Teoretická část je zaměřena na pojem náhradní rodinná péče, popis forem náhradní rodinné péče, popis procesu zprostředkování náhradní rodinné péče, přípravu žadatelů, témata přípravných kurzů. Praktická část obsahuje výsledky provedeného kvantitativního výzkumu, které jsou znázorněny pomocí grafů. Grafy popisují zjištění vyplývající z kvantitativního výzkumu, jehož technikou byl anonymní dotazník vytvořený pomocí otevřených otázek. Praktická část diplomové práce odpovídá na otázky, jaké motivace mají žadatelé o náhradní rodinnou péči, na otázky procesu zprostředkování náhradní rodinné péče a v neposlední řadě na otázky týkající se přípravy žadatelů. Závěrečnou kapitolou diplomové práce je diskuze.

Abstract

The diploma thesis entitled „Applicants preparation for an adoption and foster care“ consists of two parts, the first is a theoretical part and the second part is practical. The theoretical part contains of eleven chapters. Professional literature, articles, quire, webpages and more were used to develop the theoretical part. The theoretical part is focused on the concept of substitute family care, description of forms of substitute family care, description of the arranging process of substitute family care, preparation of applicants, topics of preparatory courses. The practical part contains of the results of quantitative research, which are shown using graphs. The graphs describe the detection of quantitative research using an anonymous open-ended questionnaire. The practical part of the diploma thesis answers the questions of what motivations applicants for substitute family care have, the questions of the process of substitute family care and, last but not least, the questions concerning the preparation of applicants. The discussion is a final chapter of this thesis.

